Intervju: Miodrag Majić, sudija

KRIK ZA BUĐENJE NACIJE

Najveći sudsko-politički skandal u novijoj istoriji

NESALOMIVI STUBOVI SLUČAJA "JOVANJICA"

BiH: 7 KM; Crna Gora: 3,50 EUR; Hrvatska: 4,40 EUR/33,15 KN; Makedonija: 200 MKD; Slovenija: 4,50 EUR

VREME

cena: 350 RSD

broj 1719

14. decembar 2023.

INTERVJU:

VLADIMIR OBRADOVIĆ I DOBRICA VESELINOVIĆ,

SRBIJA PROTIV NASILJA

POBEDIĆEMO!

Poštovani čitaoci,

Stiglo je “Međuvreme”, **novi njuzleter** nedeljnika “Vreme”, koji uređuje Nemanja Rujević.

Svake srede tačno u podne u Vaš inboks stižu ekskluzivne analize i saznanja, prvi ćete moći da zavirite u broj “Vremena” pre nego što stigne na kioske, tu su najbolji sadržaji sa našeg portala, i preporuke kako provesti vreme. Poklanjamo knjige, ulaznice za pozorišta, bioskope, koncerte.

Prijava je jednostavna: na portalu “Vremena” u meniju nađite rubriku “njuzleter” i unesite mejl. Ili skenirajte QR kod na ovoj stranici i tu unesite svoj mejl.

“Međuvreme” je sasvim solidan njuzleter! Ko se prijavio, nije zažalio. Ako i zažalite, odjava sa njuzletera je moguća u svakom trenutku.

Nadamo se dugom čitanju i druženju!

VREME

BROJ 1719
14. decembar 2023.

Dragoljub Žarković (1951–2020), glavni urednik od 1991. do 2020.

Zoran Jeličić (1945–2018), glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Jelena Jorgačević

redakcija
Željko Bodrožić, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić (mozaik), Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Andrej Ivanji (svet), Marija Janković (foto), Slobodan Kostić, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević, Uroš Mitrović, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Milica Srejić, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Jelena Zorić

foto dokumentacija
Jelena Mrđa

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektor: Nikola Dragomirović

internet izdanje
www.vreme.com
ažuriranje nedeljnog izdanja:
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Miting "Srbije protiv nasilja": Duh promena na Trgu republike

05 Ova situacija: Znate između koga i čega birate

06 Intervju: Vladimir Obradović i Dobrica Veselinović

12 Lični stav: Dnevnik jedne kampanje

13 Lični stav: Krećemo u normalan život

14 Studenti: Kad će više ta demokratija

17 Nuspojave: Ministar, niko i ništa

18 Intervju: Miodrag Majić

25 Beogradski izbori: Nedostojan kandidat

26 Sudsko-politički skandal: Nesalomivi stubovi slučaja "Jovanjica"

30 Intervju: Branislav Halasev

32 Nadzor mobilnih telefona (2): Zloupotreba bez ograničenja

34 Državljanstvo: A od predsednika – ono što vam ne treba

36 Lični stav: Podmićivanje birača i nezakonito finansiranje kampanje kao krivična dela

39 TV Manijak: Buvljak ne sme da stane

40 Obrazovanje i tehnologija: Budućnost koja je došla

SVET

42 Svet na PISA testu: OECD o školi, kovidu i ranim jadima

KULTURA

46 *Limeni doboš*: Preigravanje nauštrb fokusiranosti

48 Bioskop: *Pokidan*

49 Bioskop (2): *20. 000 vrsta pčela*

51 Novi album: Piter Gebrijel – *i/o*

52 Roman(i): Originalan tretman starih obrazaca

MOZAIK

54 Intervju: Mario Liguori

56 Strip: Hronika opšte propasti

58 Razglednica: Apoksiomenove četiri sobe

61 Navigator: Ima li Hitler pravo na Tviter

62 Vreme uživanja: Identitet

Foto: FoNet

U razgovoru za "Vreme" studenti FPN-a otkrivaju šta misle o medijima, državi i politici, obrazovanju i izborima, i prvi put javno govore šta žele od ove države i kako bi je promenili

RAZOGVARALA: ALEKSANDRA KRSTIĆ

Zapovednik KPZ Pančevo uporno pokušava da na sudu dokaže nevinost. Ako se proces nastavi dosadašnjem dinamikom, trebaće mu godine. Kako je i zašto do svega ovog došlo? Sve se bazira na izjavama pravosnažno osuđenog ubice i pravosnažno osuđenog narko dilera.

RAZGOVARAO: FILIP ŠVARM

Foto: Nemanja Jovanović / Tanjug

Priča u romanu jeste ispričana iz ugla dečaka, ali kada se na sceni uspon nacizma predstavi kao dečija igra, onda užas zla koje od pojedinačnog raste ka opštem gubi oštrinu i težinu. Problem sa gomilanjem igre i improvizacije je potcrtan time što svi glumci igraju po više uloga

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

Foto: Amir Hamzagić /nova.rs

Miting "Srbije protiv nasilja"

Duh promena na Trgu republike

Skup je bio uspešan, poruke su bile borbene, a većina govornika nadahnuta. Prisutni su mogli zadovoljni da odu kućama

Trg republike bio je dobar izbor za završni miting koalicije "Srbija protiv nasilja" u Beogradu. Prvo, kao simbol naprednjačke "estetike bezidejnosti" i ispraznog betonskog belila, ovaj brisani prostor u jezgru grada jedan je od dobrih podsetnika zašto bi dosadašnju gradsku vlast trebalo smeniti. Drugo, Trg kod konja priziva kod malo starijih Beograđana revolucionarna sećanja. Treće, plato je taman bio dovoljno velik da komotno primi sasvim pristojan broj ljudi koji podržavaju ovu koaliciju, a dovoljno mali da se stvori dobra masovna atmosfera.

Većina govornika bila je nadahnuta i prilično revolucionarna. Poruke su bile u duhu parola: ili Srbija ili mafija; mi smo svetlo, oni su tama; ili dobro ili zlo; ili ljubav ili mržnja; ili promene ili propast.

Govornici su pozivali građane na politički aktivizam, da šire glas o nužnosti izlaska na izbore da bi se zbacila ova "kriminalna vlast".

Pojedinci su obećavali da će, ako treba, na ulicama braniti izbornu volju građana ukoliko njihovi glasovi godinama ustaljenim marifetlucima i prevarnim radnjama budu bili pokradeni.

ProGlas u četvrtak

A zatim, kako izveštavaju beogradski mediji, nakon 17 tribina održanih u 17 gradova širom Srbije, pređenih 5000 kilometara, razgovora sa oko 20.000 ljudi i sakupljenih više od 180.000 potpisa, inicijativa ProGlas održaće veliki skup u Beogradu u četvrtak 14. decembra, sa početkom u 20 časova na Trgu Nikole Pašića.

Pod sloganom "Beograde, vrati se sebi", ovo će biti poslednji javni skup ProGlasa pred predstojeće izbore. Učestvovaće 14 pokretača ove inicijative. Pored inicijatora, specijalni gosti trebalo bi da budu Dejan Bodiroga, Nikola Kojo i Zoran Kesić u ulozi moderatora.

Za razliku od protesta "Srbija protiv nasilja", na ovom mitingu istoimene koalicije dominirala je starija publika. Nikakve euforije nije bilo, ali se nekako osećala u vazduhu vera da ova zima zaista može da donese političke promene.

Govorili su svi šefovi stranaka najveće opozicione izborne liste, a završnu reč je imao Miroslav Aleksić koji je poručio: "Zbacićemo ih 17. decembra. Za bolji i normalan život, za bezbednost i sigurnost naše dece, za plate i penzije dostojne normalnog života, za zadovoljne poljoprivrednike, za zemlju bez korupcije i kriminala, za zemlju pravde i slobode, za zemlju u kojoj izvršitelji neće proganjati samohrane majke dok se kumovi i prijatelji poglavice šepure na svojim jahtama, u automobilima od nekoliko stotina hiljada evra, skupocenim vilama. Za zemlju u kojoj će se za krađu i nasilje ići u zatvor". Prisutni su mogli zadovoljni da odu kućama. ¶

A. IVANJI

FILIP ŠVARM

Znate između koga i čega birate

Na šta su sve naprednjaci spremni ako su ucenili onkološku pacijentkinju? Ima li ikoga ko bi zaposlio Vulina u privatnoj firmi? Kako sve deli i daje samo jedan jedini čovek i gde su njegovi saradnici? Hoće li Beograd pod Šapićem postati antropološki lokalitet za izučavanje ubrzanog raspada i ruiniranja milionskog grada? Zašto je prvi put u poslednjih dvanaest godina moguća promena nabolje

Srbija spada među osebujne zemlje u kojima smjena vlasti u mjesnoj zajednici predstavlja vijest od nacionalnog značaja. Da nije toliko decentralizirana? Bože sačuvaj! Razlog je druge vrste: čak i mala pukotina – a kamoli gubitak vlasti u Beogradu, nekoliko drugih gradova i jak blok opozicije u Skupštini – prijeti urušavanjem bespravno izgrađene naprednjačke zgradurine moći.

Slogan "Srbija ne sme da stane" za njih znači gas do daske u sistemskoj korupciji, abnormalnom bogaćenju preko noći, medijskom teroru, epskoj pljački narodne imovine, nedodirljivosti, izrugivanju zakonu, nasilju svake vrste... Kako stati kad im nikad nije dosta i kad ih jače od kokaina udara bahatost koju su stekli otevši državu kao teroristi taoce; kako stati kad su jedinu društvenu afirmaciju stekli zahvaljujući partijskoj knjižici i samoponižavajućem poltronstvu; kako stati kada još nije sve razgrabljeno i upropašteno?

Narod nešto od ovog zna, drugo naslućuje.

Ima li ikoga tko bi zaposlio Vulina u privatnoj firmi? Ili vjeruje da Ana Brnabić može izgovoriti suvislu i samostalnu rečenicu? Smije li se Bata Gašić upustiti u iole ozbiljniju bezbjednosnu provjeru? Zar Radoičić i Veselinović nisu postajali sve bogatiji i moćniji, a Srbi na Kosovu sve siromašniji i ugroženiji? Zna li iko, uključujući samog Vučića, u kakvim sve biznisima pliva Siniša Mali? Tko bi Orliću u uređenoj zemlji dao da vodi čak i kućni savjet? Može li Dačić išta drugo osim da pjeva na prijemima i zapošljava partijsku klijentelu? Koliko je daleko dan kada će Đuka steći pravo da i formalno postane "tri u jedan" – advokat, tužilac i sudac na istom ročištu? Hoće li Beograd pod Šapićem postati antropološki lokalitet za izučavanje ubrzanog raspada i ruiniranja milionskog grada?

Poslije Jutke iz Brusa i Simonovića iz Grocke, samo je pitanje vremena kada će neka naprednjačka vedeta sa lokala steći nasilničku prepoznatljivost. Za njih se zna, ali ni većina drugih i mnogo manje poznatih nije ništa drugačija. Bez škole, ugleda i rezultata, postali su svemoćni šerifi u svojim sredinama ili bar smokvin list za one čija moć dolazi iz podzemnih struktura. Jedan od ovih drugih je čovjek zvani Kantar – mada u zatvoru, veoma uspješno zastrašuje cijelo Vranje.

Jasno je da svi oni – pobrojani i preskočeni – ne bi skupili ni šačicu glasova čak i na izborima sa onu stranu regularnosti kakvi su danas u Srbiji. Ali ako su naprednjaci izuzev punjenja vlastitih džepova još u nečemu uspješni, to je izgradnja armiranog kulta ličnosti. Aleksandar Vučić zato sam samcijat stoji ispred svih njih, štiti ih vlastitim grudima i crnim kišobranom i ne treba mu niko izuzev statista plaćenih da aplaudiraju. Na ružičastim televizijama, u tabloidima, na društvenim mrežama i gdje god stigne, on daje i dijeli, zahvaljujući njemu bebe se začinju i rađaju, narod ima što jesti i obući, a iznad studenata, penzionera i drugih izborno zanimljivih kategorija lete helikopteri puni debelih i izbušenih vreća iz kojih ispadaju pare. Uslijed tolike darežljivosti i spisak 2000 osoba – potpisnika podrške Vučiću – prvenstveno predstavlja popis budžetskih korisnika.

Sve u svemu, naprednjaci su otvoreno legalizirali kupovinu glasova podmićivanjem poklonima i nasiljem svake vrste. Ipak, niko do sada nije mogao ni zamisliti da mogu ucijeniti onkološku pacijenticu učlanjenjem u SNS kako bi je pomjerili za nekoliko mjesta na listi čekanja – a jesu. Zapravo, nema toga na što nisu spremni.

Na drugoj strani je "Srbija protiv nasilja" i druge opozicione koalicije i stranke. Nema tamo svetaca, ali oni se i ne biraju na izborima. Ako su ovlaš umiveni radikali dobili priliku 2012, zašto bi je građani uskratili današnjoj opoziciji, pogotovo kada je zemlja neusporedivo civilizacijski i na svaki drugi način nazadovala? Ti ljudi nisu gori, niti to mogu biti od aktualnih nosilaca vlasti. Naprotiv – većina njih iz opozicije u svemu djeluju sposobnije i poštenije. Ukoliko neko baš hoće, valja glasati za političke oponente režima makar i zato što će na taj način započeti demontaža sadašnjeg unisonog centra moći. Uostalom, kakva je to zemlja gdje sva sela, gradovi, sama država i svako ponaosob zavise od volje jednog čovjeka?

Izborni uspjeh naprednjaka na ovim izborima – bez obzira kako ga ostvarili – bio bi poguban za društvo i državu. Najmanji će tu problem biti sunovrat opozicije. U pitanju je nešto drugo, neusporedivo veće – na civilno društvo, pretekle nezavisne i profesionalne medije te, uopće, bilo kakvu mogućnost uticanja na svoju i sudbinu vlastite djece, spustiće se pomrčina i magla na dugo godina. Demokratske tekovine koje režim sada daje na kašičice, narod će ubuduće dobivati na kapi iz pipete. I to samo ukoliko bude dovoljno šenio, ćutio i gutao masne laži strahujući od vlastite sjenke.

Prvi put u posljednjih dvanaest godina moguća je promjena nabolje. Zato obavezno izađite na izbore i glasajte po savjesti. Znate između čega i koga birate. Zapamtite – ovo je tek početak početka. ¶

POBEDIĆEMO!

“Za ovih deset godina vlasti SNS-a potrošeno je više od deset milijardi evra budžetskih para. Potrošili su više od deset milijardi evra, a šta je ostalo iza njih? Imamo li u Beogradu neki novi most, novi tunel, značajan infrastrukturni projekat? Iza njih nije ostalo ništa, čak i gore od toga”, kaže Vladimir Obradović. “Nema mesije, univerzalnog spasioca i univerzalnog planera, koji će napraviti najbolji grad u budućnosti. To moramo svi mi da uradimo. Jer od toga kako se naš grad razvija i u kom pravcu ide zavisi i kakva će naša budućnost biti i kakvi ćemo mi ljudi biti i kako će se razvijati buduće generacije”, ističe Dobrica Veselinović

Pred nama su najneizvesniji izbori za Skupštinu grada Beograda. Prvi put demokratska i proevropska opozicija nastupa ujedinjena. Istraživanja javnog mnjenja govore joj u prilog. Kandidat za gradonačelnika Vladimir Obradović i Dobrica Veselinović, nosilac liste “Srbija protiv nasilja” u Beogradu, govore o situaciji u Gradu pod vlašću Srpske napredne stranke, planovima koalicije za saniranje i razvoj Beograda, kampanji koja je sve samo ne fer i poštena, saradnji sa strankama desnice i načinima da se sačuva volja birača.

“VREME”: Koji je prvi konkretni korak ako postanete gradonačelnik, odnosno, ako pobedite na izborima u Beogradu?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Prvo što ćemo učiniti jeste da otvorimo kapije grada. Aleksandar Šapić se zatvorio u Skupštinu Beograda, u Stari dvor, odrodio se od građana i javnosti, odrodio se od medija i, pod velom tajne, bahato troši budžet građana. Čini to bez ikakvog plana i strategije, krajnje *ad hoc*, na stvari koje on smatra bitnim. Naš cilj jeste da gradska uprava bude potpuno otvorena i da se zna sve šta se radi, kao i da se planovi inicijative osmišljavaju zajedno sa građanima. I to je jedna bitna promena koja će iz osnove promeniti način na koji Grad sada funkcioniše.

Imate li uopšte uvida u kakvoj je finansijskoj situaciji Grad?

DOBRICA VESELINOVIĆ: Budžet grada jeste veliki, a smatramo da može biti još veći. U poslednjih godinu dana, koliko smo i Vlada i ja odbornici, a i ranije smo pratili kakva je situacija sa finansijama u Gradu, videli smo da se stotine miliona evra troše neplanski, nenamenski, bahato, bez ikakve strategije i vizije da se nešto zaista promeni nabolje. Jedan od tih primera jesu i vaučeri za kupovinu patika i sportske opreme – to je iznos od 20 miliona evra u ovoj i 20 miliona evra u prošloj godini. Imamo te višemilionske iznose, milion evra sada prođe, na primer, za predizbornu kampanju to jest bilborde za oglašavanje. U tom nemaru prema novcu Grada ne radi se samo o nenamenskom trošenju, već prebacivanju sredstava u privatne džepove kroz raznu paletu ugovora, javno-privatnih partnerstava, udruženja građana koja su bliska vlasti, kupovinu nekakve opreme i nabavku nekakvih softvera koji onda nikada ne budu iskorišćeni. Tako da – ima puno novca i on se ne troši da se reše problemi, već da bi neko njihov dobro zaradio.

Kada je reč o trošenju novca, Beograđani mahom ne plaćaju gradski prevoz, vrtići i udžbenici su besplatni, kao i, recimo, časovi engleskog u vrtićima ili letos bazeni... Koliko su te mere održive i hoćete li ih zadržati ako osvojite gradsku vlast?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Mere koje ste naveli moraju da ostanu. Besplatni udžbenici su postojali i pre dolaska SNS-a na vlast, potom su oni to ukinuli pa sada vraćaju; trebalo im je deset godina da priznaju da su te mere bile dobre. Procentualno, to nije veliki deo budžeta i od toga se svakako neće odustati. Stalno ponavljam – za ovih deset godina vlasti SNS-a potrošeno je više od deset milijardi evra budžetskih para. Potrošili su više od deset milijardi evra, a šta je ostalo iza njih? Imamo li u Beogradu neki novi most, novi tunel, značajan infrastrukturni projekat? Iza njih nije ostalo ništa, čak i gore od toga, jer su ono što su zatekli u dobrom stanju, poput tramvaja, javnog prevoza, potpuno uništili; ulice koje su bile u solidnom stanju sada su pune rupa, sve se raspada. Dakle, zaustavljanjem korupcije i besmislenih projekata, Grad će početi da se oporavlja i dobija svoje staro lice.

DOBRICA VESELINOVIĆ: Kad smo kod vrtića, a i kod toliko drugih stvari, mislim da smo zaboravili da razmišljamo da stvari mogu biti mnogo bolje nego što trenutno jesu i da se zadovoljavamo mrvicama normalnosti da je vrtić besplatan, da deca imaju udžbenike i knjige, bez obzira da li imaju sredstava ili ne. Moja ćerka je išla u državni vrtić u bloku, u njenoj grupi je bilo 36-oro dece. Treba da razmišljamo ka budućnosti u kojoj svako dete ima zagarantovano mesto u našem gradskom vrtiću, što sada nije slučaj, da je taj vrtić kvalitetan, da krov ne prokišnjava, da ima dobro dvorište i zdravu ishranu, da ne morate stalno vi da dokupljujete ubruse, da roditelji popravljaju česme i kupuju daske za ve-ce šolje, kao što je bio slučaj u vrtiću moje ćerke. Naravno da će postojeće zdravorazumske mere da ostanu, mi smo o tome već dosta govorili, ali

Fotografije: Marija Janković

Mi smo se spremili, imamo kontrolore na svim biračkim mestima, po dva kontrolora u Beogradu, isto tako u Srbiji, veliki broj ljudi se javio i prošao obuke. Nećemo dozvoliti nikakve nepravilnosti na biračkim mestima i oko njih. I ako me pitate da li postoji plan za najgori scenario – da, postoji, ali nadam se da taj plan opozicija neće morati da aktivira —Dobrica Veselinović

ceo spektar javnih usluga mora da se poboljša i proširi.

Saobraćaj i gradski prevoz u Beogradu je postao posebno problematičan. Šta predlažete?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Pomenuli ste plaćanje karata – naravno da građani treba da ih plaćaju, s tim što smatram da sada nije dovoljno dobro rešeno koje su to kategorije. Naime, smatram da bi odatle trebalo izuzeti studente. Međutim, imamo sada mnogo većih problema: mi, na primer, više nemamo analitiku o prevozu, koliko ljudi ulazi u koje linije, koja je frekvencija, koliko se dugo voze... A da bismo radili bilo kakve optimizacije, neophodno je da to znamo. Prelaskom na sistem koji je Šapić uveo, ostali smo bez podataka i to mora da se reši. Takođe, mora da se izvrši nabavka novih vozila. Za deset godina – ponoviću to sto puta – nije kupljen nijedan tramvaj, nijedan trolejbus, niti garnitura BG voza, a nabavljani su autobusi lošeg kvaliteta koji se, kako smo videli, samozapale. Kada budemo imali dobar i kvalitetan prevoz, izbor građana će biti da se njime voze i da plaćaju. Jer ne mislim da je problem u tome, već je problem što sada treba da plaćaju prevoz kojeg nema, koji kasni, na koji ne mogu da se oslone...

Ne radi se samo o prevoznim sredstvima, već i o nedostatku radne snage koja mora da se uvozi.

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Hvala što ste to pomenuli. Da, uslovi zaposlenih koji rade u gradskom prevozu su jako loši i mi moramo da povećamo njihov standard, oni treba da imaju normalno radno vreme, dobre uslove, dobru platu, a onda će to tržište rada urediti ko će želeti da radi.

Smatrate li da, s obzirom na razlike među strankama opozicije, možete da sastavite funkcionalnu gradsku vlast?

DOBRICA VESELINOVIĆ: Znate šta, u odnosu na to kakva je ova gradska vlast, mislim da je svaka vlast koja dođe posle nje oličenje velike funkcionalnosti i iskorak za boljitak građana. Videli smo zastrašujući stepen korupcije, javašluka, nepotizma... Vi imate odluke koje se iznova menjaju na sednicama Skupštine grada jer je neko nešto zaboravio ili nije uneo nekakav konkretan podatak ili je u pitanju tehnička greška. Nemate odgovor ni na jedno pitanje, ni kao građani, ni kao odbornici, ni kao predstavnici organizacija, ni kao novinari. Na sednicama smo prisustvovali tome da odbornik iz SPS-a kaže da neće podržati neku odluku, pa mu onda slede packe, dobacivanja, Šapić se dere na njih da su deo vladajuće koalicije... Tako da što se tiče Beograda, svi smo – ne samo mi iz koalicije, već i drugi, videli smo to u predizbornim programima, nastupima na televiziji – vrlo usmereni na goruća pitanja u Beogradu, na saobraćaj, obrazovanje, zdravstvo, zagađenje vazduha, divljački investitorski urbanizam... Mislim da oko tih tema možemo da sarađujemo i sarađivaćemo. I oko tih tema nema mnogo razmimoilaženja. Desnica i u Skupštini grada govori o prelasku na obnovljive izvore, energetskoj efikasnosti, poboljšanju prevoza, stopiranju investitorskog urbanizma...

VLADIMIR OBRADOVIĆ: I u prethodnom periodu i sada u kampanji, fokus našeg rada je na timskom radu. Zaista se dogovaramo, donosimo zajedničke planove, oko nekih stvari se nekad ne slažemo, ali kroz diskusiju dođemo do toga šta je najbolje raditi i onda to timski i sprovodimo. Siguran sam da će ta praksa da se prenese i u Grad. Drugo, upravljanje je moja profesija. U ovom trenutku, ja sam potpredsednik za finansije i organizaciju Međunarodne asocijacije za upravljanje projektima, gde je sedamdeset zemalja sveta koje imaju svoje predstavnike i članice, to je jedna velika diversifikovanost, ali tamo gde ljudi profesionalno rade svoj posao, to ne predstavlja veliki izazov.

Kako procenjujete legalnost i legitimnost ovih izbora? I uopšte ovu predizbornu kampanju?

DOBRICA VESELINOVIĆ: Što se tiče nas u "Ne davimo Beograd", mi smo u kampanji već dugi niz godina odnosno u borbi za održiviji, bolji i solidarniji Beograd. Tu smo već dugo, od protesta protiv Beograda na vodi, do raznih građanskih pobuna širom grada, i preneli smo svoju borbu u institucije. Ovo vidim samo kao nastavak toga.

Da li će biti lako? Neće. Da li je kampanja fer i poštena? Nije. Da li smo nešto bolje očekivali od SNS-a i SPS-a? Nismo. Ali tu smo da se borimo i učinićemo sve da promene koje su već počele institucionalizujemo posle ovih izbora. A kampanja je bila čudna u onom smislu što ja iskreno mislim da i SNS i SPS preziru demokratiju, da oni nikada ne bi mogli da ostvare to što su ostvarili da postoje iole

Rekao bih da smo došli do stotine hiljada ljudi kampanjom u Beogradu, tu je desetine hiljada vrata na koja smo zakucali, desetine hiljada pozvanih građana preko pravog kol-centra. Kampanja je bila terenska, da dođe do ljudi, nismo pravili velike skupove u zatvorenim halama gde se ljudi dovoze autobusima —Dobrica Veselinović

ravnopravni uslovi u medijima, u institucijama, i konačno – i na izborima. Oni ne veruju da je to takmičenje u kome se razvijaju različite ideje i nude građanima, ne veruju u debatu, u dolaženje do konsenzusa i uvažavanje tuđeg mišljenja, već smatraju da samo oni treba da postoje i da imaju tapiju na celokupnu istinu. Ovde se o tome radi: biramo da li hoćemo da živimo u društvu koje uvažava različitosti. A naša koalicija u konačnici i jeste to, različitost više organizacija koja daje sinergiju i najbolje rešenja.

Kako je tekla vaša predizborna kampanja? Sa strane ste delovali podosta nevidljivo.

DOBRICA VESELINOVIĆ: U pitanju je timska kampanja i timski rad. Nismo očekivali da imamo mnogo prilika i prostora u medijima. Jedan primer – mi kao odbornici u Skupštini grada i kao ljudi koji se bavimo gradom već duži niz godina, nijednom nismo gostovali u Beogradskoj hronici, ne pričam o Dnevniku RTS, već o emisiji koja se bavi gradskim temama. Ali da sada ne dužimo o tome. Važno je što se opozicija ujedinila, što smo zajedno odgovorili na izazove posle majskih tragedija i što smo kroz tu saradnju došli do velikog broja ljudi. Rekao bih da smo došli do stotine hiljada ljudi kampanjom u Beogradu, tu je desetine hiljada vrata na koja smo zakucali, desetine hiljada pozvanih građana preko pravog kol-centra. Kampanja je bila terenska, da dođe do ljudi, nismo pravili velike skupove u zatvorenim halama gde se ljudi dovoze autobusima.

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Šta znači vidljivost? Mi nemamo pristup medijima, znamo kakvo je stanje sa medijima sa nacionalnom frekvencijom. U ovoj kampanji smo bili veoma aktivni, razgovarali smo mnogo sa ljudima, obišli smo sve gradske opštine, i rubne i centralne, po dva-tri puta, čuli probleme građana. Ja sam po 18 sati dnevno bio u kampanji. O vidljivosti možemo da razgovaramo, ali ljudi koji su na mrežama i koji nas prate, vide da je kampanja aktivna, da smo prisutni. I pored toga što nemamo pristup medijima – pa zamislite da mi imamo jednak tretman na RTS-u, oni ne bi mogli da uzmu ni 20 odsto glasova – mi ćemo pobediti.

Jeste li odbili gostovanje kod Ljubice Gojgić?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Ne, nego sam tada imao nešto drugo. Uvek bih gostovao kod Ljubice Gojgić, nju izrazito cenim. I ako bi, recimo, Šapić prihvatio da idemo zajedno, to bi bilo odlično.

Da li vas je nešto iznenadilo ili začudilo u razgovorima sa građanima?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: I Dobrica i ja smo bili odbornici Gradu u prethodnom mandatu i direktno smo upoznati sa stanjem u Gradu i onim šta se dešava. Međutim, kada vidite da, recimo, u planu nema rekonstrukcije doma zdravlja ili izgradnje vrtića, to je jedna stvar, ali kada odete tamo i uđete u taj dom zdravlja, poput onog u Vinči i gledate te rupe na plafonu, teče voda, stoje kofe, kartoteka je na otvorenom u hodniku *na izvolte*, nema stomatologa, pedijatra, ginekolog dolazi svakog drugog ponedeljka – to je druga stvar. Jedno je pogled na dokumente, a drugo je pogled svojim očima. Znate šta je za mene ilustracija Šapićevog upravljanja Gradom? Dao je sada 100 miliona dinara da lepi bilborde i plakate, to su slikovnice, ne čak ni planovi i »

Znate šta je za mene ilustracija Šapićevog upravljanja Gradom? Dao je sada 100 miliona dinara da lepi bilborde i plakate, to su slikovnice, ne čak ni planovi i projekti gde bi bilo napisano kada će taj projekat da krene, koliko će da traje, koliko će da košta... Već renderi koji se, kako smo videli, skidaju sa interneta. I na ta svoja bukvalno Potemkinova sela potrošio je 100 miliona dinara, a toliko je koštalo da se izgradi vrtić u Stepojevcu za koji su početak radova najavili pred prethodne izbore, pa su zaboravili —Vladimir Obradović

projekti gde bi bilo napisano kada će taj projekat da krene, koliko će da traje, koliko će da košta... To su renderi koji se, kako smo videli, skidaju sa interneta. I na ta svoja bukvalno Potemkinova sela potrošio je 100 miliona dinara, a toliko je koštalo da se izgradi vrtić u Stepojevcu za koji su početak radova najavili pred prethodne izbore, pa su zaboravili.

DOBRICA VESELINOVIĆ: Meni je glavni utisak to koliko ljudima fali kontakta, razgovora i debate o tome kuda grad ide, kako se razvija i šta će biti naša zajednička budućnost. U većini slučajeva ljudi su odlučili da žele da ostanu u Beogradu, da oni i njihova deca ovde žive i nedostaje im da razgovaraju, da znaju šta se dešava, da daju svoje mišljenje, sugestije, vizije, da podele svoje želje i probleme sa nekim ko to može da pretoči u institucionalnu borbu. Svaki put kada smo negde bili, pored razgovora o predizbornim obećanjima, pitamo građane: "Dobro, ljudi, recite nam kako vi vidite razvoj, jer samo tako možemo da dođemo do najboljeg rešenja". Nema mesije, univerzalnog spasioca i univerzalnog planera koji će napraviti najbolji grad u budućnosti. To moramo svi mi da uradimo. Jer od toga kako se naš grad razvija i u kom pravcu ide zavisi i kakva će naša budućnost biti i kakvi ćemo mi ljudi biti i kako će se razvijati buduće generacije. Jedan od primera je Beograd na vodi – ne samo zato što je to velika prevara i ekonomsko iscrpljivanje – već zato što time stvaramo i međuljudske odnose. Ako mi kažemo da nam je u redu da u jednom delu grada imamo stanove gde kvadrat košta 10.000 evra u trenutku kada je prosečna plata u Srbiji 600 ili 700 evra, u trenutku kada u nekom drugom delu tog grada ljudi nemaju kanalizaciju, kada nema mesta u vrtićima i zdravstvene zaštite, vi time trasirate put jednog društva i kažete – nejednakost je u redu. A nije.

Do izbora je ostalo još nekoliko dana. Očekujete li neku provokaciju režima u zadnji čas? Možete li da pretpostavite o čemu bi moglo da se radi?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Svaki put kada pomislimo da kampanja ne može da bude prljavija, ona to postane. I ova kampanja je od početka najavljivana da će biti takva, međutim, prevazišla je i najcrnja očekivanja. Mene ne bi iznenadilo da se u poslednjih nekoliko dana ili čak u izbornoj tišini plasiraju neke lažne informacije, zloupotrebljene, izvađene iz konteksta, koje bi imale cilj da u izbornom danu ljude navedu da ostanu kod kuće.

DOBRICA VESELINOVIĆ: Meni se čini da je ova kampanja – iskoristi sve što imaš ma koliko bilo netačno, lažno, traljavo. Mi smo 2017. godine, posle protesta koje smo pravili zbog Savamale, a zbog različitih situacija koje su nam se dešavale, tražili informacije i od MUP-a i od BIA da li su naši telefoni na merama. Dobili smo dokument da je to službena tajna. Ozbiljan je problem što se naše tajne službe koriste za borbu protiv političkih neistomišljenika, a ne u borbi protiv stvarnih pretnji. Poslednjih godinu dana, u ciklusima, a sada se to ponovo povećalo, imamo dojave o bombama u školama koje niko ne rešava. Nego deca ne idu u škole, pa se raspuštaju, što stvara totalni haos u životima i dece i roditelja. To je jedno od pitanja za tajne službe: zašto se ne bave pravim problemima već praćenjem političkih lidera, predstavnika civilnog društva i medija? Videli smo i da su napadnuti telefoni dvojice direktora organizacija civilnog društva u Srbiji, to nije kontrašpijunaža biznisa, već rad službe u korist vladajuće strukture.

Na koji način smatrate da ta targetiranja ljudi, opozicionih političara, utiču na građane?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Ne postoji univerzalan odgovor, na određene ljude sigurno utiče. Ali nažalost, mislim da smo mi u mnogim segmentima izgubili osećaj za normalnost. I u moru stvari koje se dešavaju, ljudi su oguglali. Mesecima unazad se targetiraju i etiketiraju ljude iz opozicije – gledamo raznorazne postere, prave se spotovi, dele se flajeri...

Naša vrata su svima otvorena

O saradnji sa strankama desnice:

"Naš je cilj da imamo stabilnu većinu, ne većinu od 56 odbornika. A naša vrata su otvorena za sve one koji žele iskreno da sruše ovu vlast i da vrate Beogradu normalan život. Da li će oni to prihvatiti ili ne i pod kojim uslovima, to je više pitanje za njih nego za nas. Jer mislim da teme ideoloških razlika nemaju nikakav ili imaju minimalan uticaj na vođenje grada, na vrtiće, kanalizaciju i autobuse. To ne bi smelo da bude prepreka i tako će se i pokazati ko je iskren u tome da želi da promeni ovo društvo."

VLADIMIR OBRADOVIĆ

Mene ne bi iznenadilo da se u poslednjih nekoliko dana ili čak u izbornoj tišini plasiraju neke lažne informacije, zloupotrebljene, izvađene iz konteksta, koje bi imale cilj da u izbornom danu ljude navedu da ostanu kod kuće —Vladimir Obradović

To su strašne stvari u jednoj kampanji. Međutim, dobro je što mislim da je narod već shvatio da ih tako teraju da ostanu kod kuće, da ne glasaju, i da će ovog puta izaći na izbore. I to je naša glavna poruka – ljudi, izađite na izbore, glasajte za koga vi mislite da je najbolje, za onoga za koga verujete da će da vrati normalan život u ovaj grad. I ako tako svi uradimo, sve će biti u redu.

Smatrate li da će vlast poštovati izbornu volju građana ukoliko im ona ne bude odgovarala?

DOBRICA VESELINOVIĆ: Glavno je da ljudi izađu da glasaju i to je jedan od najvažnijih načina da utičemo kako ćemo i gde živeti. I ako ljudi stvarno pogledaju oko sebe, osete vazduh koji dišu, u prodavnici vide šta mogu da kupe sa svojom platom i onda razmisle da li treba da glasaju ili ne, odgovor će doći sam. Verujem da visoka izlaznost i veliki broj ljudi koji je glasao rešava tu situaciju da li će se izbori priznati ili neće. Rezultat mora da bude odlika volje građana, a ja verujem da će ta odluka biti na našoj strani i da nikakvo mešetarenje vlasti i njihove zlonamernosti neće moći da utiču na tu volju. Mi smo se spremili, imamo kontrolore na svim biračkim mestima, po dva kontrolora u Beogradu, isto tako u Srbiji, veliki broj ljudi se javio i prošao obuke. Nećemo dozvoliti nikakve nepravilnosti na biračkim mestima i oko njih. I ako me pitate da li postoji plan za najgori scenario – da, postoji, ali nadam se da taj plan opozicija neće morati da aktivira.

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Ponoviću i ja, imamo kontrolore na svim biračkim mestima. To je jako važno i kada je reč o fantomskim listićima. Takođe, kao što ste mogli da vidite u prethodnom periodu, imamo fantastičan pravni tim, ljude koji su sve proveravali i kojima ništa nije promaklo. Na kraju, ako pogledate i prošle izbore, opozicija je dobila 70.000 glasova više u Beogradu, što su tada priznali i vlast i opozicija. To što su oni različitim marifetlucima i prekrajanjem izborne volje došli do toga da imaju tanku većinu, to je druga stvar. Ali sam ubeđen da ćemo mi ovoga puta pobediti na izborima sa značajnom razlikom i niko tu razliku neće smeti da dovodi u pitanje.

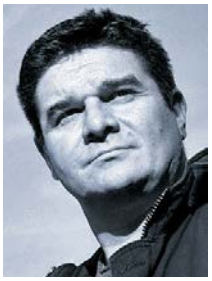
I konačno, ako biste morali da se kladite, koji bi bio broj odbornika koji ćete imati u Skupštini grada?

VLADIMIR OBRADOVIĆ: Ne razmišljam o broju odbornika, ali na osnovu istraživanja i našeg osećaja u razgovorima sa ljudima, siguran sam da ćemo biti prvoplasirana lista u Gradu, da ćemo imati najveći broj glasova i samim tim da ćemo biti pobednici ovih izbora.

DOBRICA VESELINOVIĆ: Borili smo se protiv kladionica, nikada nisam voleo klađenje, više verujem u znanje i rad, istraživanje i nauku. Ukratko – lista Srbija protiv nasilja će biti prvoplasirana i formiraćemo novu većinu u Skupštini Grada Beograda. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

FILIP ŠVARM

Dnevnik jedne kampanje

VLADAN SLAVKOVIĆ

Lokalni front

Više niko ne brine hoćemo li preko cenzusa, već se ponavlja pitanje "Hoćemo li da ih srušimo?" Bijemo se već 10 godina. Naučili smo da gubimo, ali smo prvi put spremni da prihvatimo sve obaveze pobede

Dobro poznatim poslom hitam ka dobro poznatoj kancelariji. Hladnjikavo je i kiša pada. Baš kao i svaki put kad sakupljamo potpise. Mrmljam u sebi jer telefon već bruji. I ne gledam jer znam da žele da požurim. Prošlo je sedam godina od prošle kampanje. Tada sam bio šef "terenske" ekipe Lokalnog fronta. I sad sam zvanično, ali su me klinci naprosto oduvali. I Zorica i Gordan. Teraju po svom. Lepše od mene. A izgleda i kvalitetnije.

Pre sedam godina je tema u razgovoru sa ljudima bila "Možete li vi uopšte da pređete cenzus?" I zaista, jesmo mi pojedinačno to što smo, ali je tada mnogo stranaka galamilo da su jači te se pozivali na infrastrukturu i koješta. Tada smo ih ostavili sve iza sebe. Koji je bio recept? Pa, radili smo. Mnogo. I teško.

Tema se promenila, više niko ne brine hoćemo li preko cenzusa, već se ponavlja pitanje "Hoćemo li da ih srušimo?" Stidljivo se promalja ideja da postoje procenti dovoljni za to. Bijemo se već 10 godina. Naučili smo da gubimo, ali smo prvi put spremni da prihvatimo sve obaveze pobede.

Skeptičan kakav jesam odmahnem na bilo kakve procene i "hajp", što kažu ovi moji klinci. Jeste, dobro sve izgleda, osluškujemo te procene, ali baš zato još žustrije zapnemo. A zadaci su stvarno dosadni: mnogo ljudi želi da se bavi politikom i imaju sjajna rešenja, ali malo ko ima snage i znanja da se upusti u hodnike birokratije. Naravno da ih je vlast postavila kao nepoznatu teritoriju ne bi li odvratila svakog ko želi da se bori. No, mi smo prekaljena ekipa. Bojan je još prekjuče zakazao notare, prikupio i prijavio sve te papire za koje i ne znam da postoje. Tijana i Laki su već opremili kancelariju za prijem notara i ljudi. Maša je stigla čak i da spakuje, nahrani i napoji štene koje se sakrilo kod našeg ulaza. Pored mene je Mihajlo. Deli flajere sa takvom lakoćom i osmehom da i mene zagrabi u svoj zarazni optimizam. Hladno je, a ljudi već pristižu. Jedan po jedan. Bez previše žurbe i gužve. Prolaze u nekom sporom ritmu uz lagan namig, osmeh ili rukovanje u prolazu.

Kada živiš u maloj sredini, sve deluje jasnije. Pregled ljudi koji dolaze i na koje možeš da računaš. Neke procene možeš da napraviš po samom sakupljanju potpisa. To je svojevrsno prolazno vreme: ako ti to ide teško, ako ti treba snage i živaca da ljude ubediš, onda nema baš previše razloga za optimizam. Istina, mnogo ljudi je otišlo odavde (14000 od poslednjeg popisa) i to su ljudi koje nekako nepogrešivo znam. Neki su potonuli u očaj i strah. Boje se. Razumem. Vlast je to i želela. I zaista kampanja straha ima efekta.

Ipak, mi smo Front. Prva krilatica je bez straha. I to je nešto što uporno govorim ljudima. I stvarno, mnogo ljudi viri iza svojih zavesa i navija upravo jer smo ekipa voljnih. Snažnih. Većini koja dolazi da potpiše ne moraš ništa da kažeš. Obodrimo jedni druge uz ovakve lake i brze susrete.

Uskočim u kancelariju da se ugrejem. Uvek je tu jedno, dvoje ljudi. Maša gnjavi ono štene i to dok štampa papire za overu. Ljudi se smenjuju. Nikad nisam video toliko ljudi koji dolaze sa psima. Mrgodan, grdim ove devojke zbog šteneta, a one mi odgovaraju kako planiraju da prave izložbu za najlepšeg psa sa potpisivanja na Instagramu i Tik-toku. Gunđam i vraćam se na ulicu jer tamo još imam šanse. Unutra sam bumer.

Dva puna dana i do pola trećeg trajalo je skupljanje. Bojan zove i kaže: "A u 22 sata nosimo to da predamo". Ja krećem: "Uh, pa čekajte, pa stanite, pa kako...", a klinci me pregaze i hvatam sebe kako sležem ramenima i idem ka opštini sa svima njima u poretku razbijene kolone. Nasmejani, pustili muziku. Snimaju se. A ja se osvrćem i dalje namćorast da nam ne uleti neko i ne napravi neki problem.

Istina, ima mnogo razloga za brigu. Mnogo smo naljutili te kriminalce. Pljuju nas na TV-u. Već 10 godina grade čitavu kampanju protiv nas da smo soroševci, Albanci, pederi, lopovi, a ja evo baš zbog toga već deset godina i kažem da jesam, pa eto, nek me uhapse, al' ne dam da se iko pored mene u mom gradu oseća ugroženim zbog svog stava ili opredeljenja. Mnogo ljudi ne može da izdrži takve pritiske.

Smeh ekipe me podseti dokle smo stigli. Pogledam tu kolonu. Pa ko bi ovo napao? Kolona nasmejanih. Maša vuklja i ono štene. Smeh se prolama preko trga. Predajemo listu. Ostaje još da "izdrmamo" kampanju. Obavili smo najdosadniji deo. Jeste. Sledi onaj najteži. Izborni dan. Naravno da se brinem. Razmišljam sa koje strane da duvam u rog i da skupljam ljude. Dok to razmišljam, zafrkavaju me klinci iza mene da sam gluv. Taman da se natmurim na njih kad stiže izveštaj kontrole. Sve je u redu. Potpisi validni. Možemo na glasanje. Mi smo lista broj 3. ¶

NEBOJŠA ZELENOVIĆ
Šabac protiv nasilja

Krećemo u normalan život

Garantujem da u Srbiji i mom Šapcu ima hrabrih i poštenih policajaca i tužilaca koji će bandite koji izigravaju političare izvesti pred sud. Potrebno je da svi oni koji traže pravdu u nedelju izađu na izbore

U selu Bukor, povisoko u Pocerini, pre nekoliko dana, razgovaram sa čovekom o tome koliko su blagodeti doneli dubinski bunari, bušeni uz pomoć gradske subvencije u prošlih 20 godina. Voda je, sa stotinak metara dubine, omogućila ogromnu proizvodnju jagode. Kada je sve počelo, bilo je dvadesetak, a danas ima 1.500 hektara pod jagodom u ovom kraju. Iskopano je 750 bunara, a zarada je prosečno 30 miliona evra godišnje.

U jednom trenutku, čovek mi reče: "Stani, pusti jagodu. Hoćete li ih pohapsiti! Da ne bude ko prošli put..."

Odgovorio sam mu ono što ovde sada pišem – u nedelju 17. decembra građani odlučuju o tome hoće li će biti 6. oktobra. Garantujem da u Srbiji i mom Šapcu ima hrabrih i poštenih policajaca i tužilaca koji će bandite koji izigravaju političare izvesti pred sud. Potrebno je da svi oni koji traže pravdu u nedelju izađu na izbore. Na lokalnim izborima u Šapcu predvodim listu "Šabac protiv nasilja – Nebojša Zelenović", pod rednim brojem 6.

Prošlo je dve godine od kada je horda kriminalaca besomučno tukla decu, žene i goloruke muškarce motkama i čekićima na šabačkom mostu. Ti mirni ljudi su protestovali protiv Rio Tinta i iskopavanja litijuma. Ove siledžije je predvodio funkcioner SNS-a poznat kao Jârin. Sedeo je u kabini bagera koji je krenuo da izgazi sve što mu je bilo na putu. Narod je zaustavio bager, a Jârin je postao glavni čovek gradskog javnog preduzeća koje gradi i održava puteve. Ali, ne lezi vraže, u isto vreme on je i vlasnik privatnog preduzeća za niskogradnju koje izvodi radove za ono isto javno preduzeće kojim upravlja. Tako Járin posluje sam sa sobom. Međutim, najbitnija uloga ove osobe je to da je glavni organizator skupljanja sigurnih glasova za SNS u Šapcu.

Ako na izbore u nedelju izađu svi u Šapcu koji ne mogu više da podnesu da ljude zbog glasanja ucenjuju, da glasove kupuju, da one koji dignu glavu prebiju lopatama, motkama i čekićima, ući ćemo u epohu u kojoj će grad gde sam rođen postati najbolje mesto za život na Zapadnom Balkanu.

Šta je plan?

Šabac ima najveću industrijsku zonu u regionu. Posle 2000. grad je kupio 600 hektara zemljišta i potpuno ga infrastrukturno opremio. Za šest godina, koliko sam bio gradonačelnik, tu je svoje pogone otvorilo 35 kompanija. Imamo plan kako da u ovu zonu dovedemo velike investitore, koji će zaposlenima ponuditi evropski dobre zarade. Od kada je SNS uzurpirao gradsku vlast, u poslednje tri godine pojavila se samo jedna firma. Kineska kompanija još nije počela da radi, ali je sasvim izvesno da ovaj projekat ugrožava gradsko vodoizvorište.

"Šabac protiv nasilja" garantuje da će rešiti saobraćajni kolaps u gradu. Uradili smo projekat za izgradnju sedam gradskih garaža. Uspostavićemo evropski efikasan i jeftin gradski prevoz. Uzurpatori su bili nesposobni da sprovedu najbolji projekat javno privatnog partnerstva za javni prevoz u Srbiji, sklopljen 2019. godine.

Obavezujemo se da ćemo savladati zagađenje vazduha. Snažno ćemo podržati termoizolaciju stanova i kuća. Subvencionisaćemo porodice da koriste solarnu energiju. Računi za grejanje i električnu energiju prestaće da budu tema u kućnom budžetu. Nelegalna SNS vlast uspela je da pokvari gradski uređaj za prečišćavanje otpadnih voda. Ovo postrojenje, jedino u Srbiji koje je radilo, ukupno je koštalo 30 miliona evra, od čega je donacija EU bila 20 miliona evra, izgrađeno je 2015. godine. Rešićemo problem.

Imamo plan kako da lekar opšte prakse bude lako dostupan svakome i kako da bude skraćen put do specijalističkih pregleda. "Šabac protiv nasilja" ima projekat da svi učenici pohađaju školu u jednoj smeni i da bude organizovan sistem celodnevne nastave i boravka. Garantujemo da će Šabac imati najefikasniji i najjeftiniji sistem gradske administracije, javnih preduzeća i ustanova u Srbiji. Uostalom, tako je bilo do kraja 2020. godine.

Obavezujemo se da će građani ponovo imati mogućnost da svake godine na referendumima, u svojim mesnim zajednicama, odlučuju kako će biti trošen novac od poreza na imovinu koji plaćaju. Tako je bilo do kraja 2020. godine.

I jedna slika o domaćinskom ponašanju ili korupciji – odlučite sami. Zatvoreni bazen u Šapcu izgradili smo za 3 miliona evra 2015. godine. Najjeftinije u Srbiji. Napravili smo projekat za otvoreni olimpijski bazen. Trebalo je da košta milion evra. Uzurpatori su taj projekat izveli, ali bazen su platili 5 miliona evra.

Ako u nedelju u Šapcu na izbore izađu žene i muškarci kojima je dosta poniženja i lopovluka, započeće velika promena. Krećemo u normalan život. ¶

Kad će više ta demokratija

Šta misle mladi o medijima, državi i politici, obrazovanju, izborima i šta žele od ove države i kako bi je promenili

Jovana, Kristina, Marko, Marija, Tamara i Teodora rođeni su 2001, u godini kad je Slobodan Milošević uhapšen i izručen Tribunalu u Hagu i kad je otpočela demokratska tranzicija u Srbiji. Danas imaju 22 godine, studenti su četvrte godine novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i rade u studentskoj radio i TV emisiji.

"VREME": Rođeni ste 2001. u demokratiji. Da li možete da kažete da sad živite u demokratiji ili je to i dalje nešto što vam je nedostižno ili nepoznato?

MARKO: Ne bih rekao da je nedostižno, ali otkako su se desile demokratske promene nakon pada Miloševića, uvek je bila priča da smo u tranziciji, da treba vremena za demokratiju, ali ona nikako da dođe. Izgleda da se stvari vraćaju na to kako su nekad bile, kao u vreme Miloševića.

O tom periodu znam iz onog što sam zaključio iz priče sa roditeljima i na osnovu onog što sam učio na fakultetu i iz literature koju sam pročitao.

KRISTINA: Mi ne živimo u demokratiji s obzirom na to da preduslov demokratije jesu pošteni i fer izbori. Mi smo videli šta se dešavalo prethodnih godina gde imamo krađe, "bugarske vozove", malverzacije i pritiske, dovlačenja ljudi za neke sitne novce. Mislim da bi trebalo svi da se probudimo i da je krajnje vreme za to. Mi jesmo rođeni u demokratiji, međutim, ja sam imala 10 godina kad je SNS došao na vlast. Tu demokratiju kakva je bila odmah posle 2000. ne mogu ni da komentarišem jer o tome znam samo iz priča svojih roditelja.

Šta vam nedostaje?

TEODORA: Mislim da se naše mišljenje ne čuje dovoljno, da političari gledaju onako kako njima odgovara i rade za svoje dobro, a ne za naše. To što sad idu ove podele novca penzionerima, studentima, srednjoškolcima, to je sve politički, ali oni znaju da će od tih penzionera dobiti glasove i da će tako možda pobediti na izborima. Gledala sam skoro jednu anketu na televiziji gde je dosta studenata reklo da neće izaći na izbore jer ih niko ne dira, pa zašto bi oni izlazili i glasali.

KRISTINA: Što se tiče mladih koji su apatični, mislim da je jako važno da se popularizuje to izlaženje na izbore i to da mi možemo da promenimo. Promena može da krene od, na primer, funkcionisanja GSP-a. To što nama autobusi ne idu po redu vožnje – to je politika. To što živimo kao studentska beda – i to je politika. To što naše bake i deke potkupljuju donoseći im poklone ili dajući im neke sitne novce – i to je politika.

MARIJA: Mi smo medijski i politički obrazovani, ali moramo uzeti u obzir da postoji još toliko građana ove zemlje koji imaju poverenje u medije ne znajući šta se sve iza kulisa odigrava. Ne možemo da živimo demokratiju jer mi još nismo doživeli sazrevanje društva.

KRISTINA: Mi koji živimo u Beogradu još nešto i znamo, ima ljudi koji žive u ruralnim sredinama i gledaju samo nacionalne frekvencije. Mi smo pre neki dan imali situaciju da na nacionalnoj frekvenciji analiziraju pornografski sadržaj, a to dolazi do svih građana ove države i to je strašno.

TEODORA: Nama je, recimo, ovo poslednje CINS-ovo istraživanje oko kupovine glasova dostupno i mi to možemo da pratimo, ali to istraživanje neće doći do starijih ljudi, koliko god da im mi pričamo šta se dešava.

Kakvu vi državu onda zamišljate, gde vidite sebe?

JOVANA: Volela bih da živim u državi koja ima otvoreno društvo, gde svako može da bude ono što jeste, da ne moram da uđem u konflikt ako sedim s nekim starijim i on glasa za Vučića, a ja glasam za nekog drugog. Volela bih da se obrati pažnja na studente, na zdravstveni sistem, da ne moramo da čekamo po dva sata u gužvama da dođemo do doktora.

KRISTINA: Ja bih volela da živim u državi u kojoj nije glavna vest dana to što je predsednik pristao da nakon sedam i po godina govori za određeni medij. Mislim da bi predsednik države trebalo da govori za svaki medij. Ne bi trebalo da sumnjamo u ispravnost i namere tog medija i kako je došlo do intervjua.

Da li osećate da vam se neki političar obraća, ne samo u kontekstu kampanje?

REKLA SAM BRATU – MORAŠ DA GLASAŠ: Jovana, studentkinja FPN
Foto: FoNet

TAMARA: Mislim da nam se obraćaju samo kad treba da nam daju pare.

JOVANA: Sad ćemo dobiti hiljadu dinara!

TEODORA: Sad sam išla da podignem studentsku karticu i čekala sam u redu dva i po sata. U drugom redu je stajala jedna baka koja me je ismevala, rekla je: "Vidi, došla je da uzme ovu studentsku karticu i hiljadu dinara što joj je dao predsednik". Kao da je to njegovo! Tako čuju u medijima.

MARKO: Kao da su političari zaboravili kako je to biti mlad i student, i generalno mlad čovek. Ne trude se da rade nešto konkretno. Svestan sam da postoje neki programi koji pomažu mladima, ali imam osećaj da je to sve prikriveno. Niko se nikad nije trudio, kad je reč o predstavljanju političara, da se približi mladima. To što dobijamo pare, 100 evra, pa 50 evra, to su jeftini trikovi.

Vi studirate novinarstvo. Kakve medije u Srbiji zamišljate?

JOVANA: Ja bih volela da ne postoji tolika polarizacija u medijima – ako radim na RTS-u, onda sam "njegova", a ako radim na Novoj S, onda sam "njihova". Ne postoji neka sredina gde si ti neutralan, objektivan. Ako si u NIN-u, čak i ako si bio neutralan ili kritičan, sad si i tamo "njegov", uvek si nečiji.

MARIJA: Zadatak medija je da objektivno informišu građane o onome što se dešava. Bilo bi utopijski da kažem da želim da ne postoje tabloidi, koji, pogotovo sad u onlajn sferi, imaju mnogo više prostora od nekih drugih medija. Želim da kad uđem na nečiji sajt, pročitam vest u kojoj ću moći da vidim da su dve strane zastupljene i neki kontekst, da dobijem čitavu sliku.

Koliko ste zainteresovani za dešavanja u politici?

KRISTINA: Razgovarala sam skoro o izborima i kampanji sa drugaricama koje takođe studiraju novinarstvo. Rekle su mi kako pokušavaju da izbegnu da čitaju vesti o politici u poslednje vreme jer osećaju da su kontaminirane tim sadržajem. Mislim da je to poražavajuće jer smo mi četvrta godina novinarstva. Imamo studente koji ne prate vesti niti gledaju TV priloge, ne čitaju članke u novinama... Šta mi onda radimo?

JOVANA: Ne pratim samo one političare za koje ću da glasam, pratim i druge. Zanima me vlast jer je to vlast države u kojoj živim. Imam mlađeg brata u srednjoj školi, sad ima pravo glasa jer je napunio 18 godina. Kažem mu da treba da izađe na izbore, a on me pita: "Pa za koga ja da glasam, ja ništa ne znam?!" Onda mu pokažem sve, kažem mu: "Moraš da glasaš".

A ko je kriv za to što on ne zna ništa o politici i izborima?

JOVANA: Obrazovni sistem. U srednjoj školi više nema ustava i prava građana, a nekad smo imali i sociologiju. Nema nekog dodira sa politikom ni društvenim naukama.

KRISTINA: Ja sam išla u dobru beogradsku gimnaziju i nas su kroz obrazovni sistem udaljavali od politike zato što su nam predstavljali da je to nešto od čega treba da bežimo. Nama je ceo obrazovni sistem postavljen tako da mi treba da sležemo ramenima i da nas to ne zanima, da okrećemo glavu od svega što se dešava.

Šta onda kažete onima koji kažu da ne znaju ništa o izborima, zašto su izbori važni?

JOVANA: Rekla sam bratu da je to njegova građanska dužnost, da se njega to tiče. Mislim da mlađi koji ne izlaze da glasaju nemaju tu svest da to što ja čekam dva sata u domu zdravlja ima veze sa politikom. Mlađi to nekako odvajaju, misle da je politika to da li država ima novca ili nema, a ovo drugo je sistem, iako je sve usko povezano.

Kako političari dopiru do vas?

JOVANA: Tik-Tok funkcioniše organski, tu nema plaćenih reklama, mislim da je većini nas iskočilo šta su političari okačili. Pogledala sam jer me je interesovalo šta kažu. Tadić izađe i kao da kaže: "Ja sam ovde ozbiljan", priča o svojoj politici, a predsednik peče palačinke i onda je »

"IZGLEDA DA SE STVARI VRAĆAJU KAO U VREME MILOŠEVIĆA": Marko, student FPN

Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

on duhovit. On se tako približava ljudima, nama možda ne, ali dečaku od 18 godina će to što se šali, peva i pravi palačinke možda biti smešno.

TAMARA: To niko ne shvata ozbiljno, ali im je opet na neki način simpatično. Ostavlja im utisak i uđe im u glavu.

MARIJA: To je sve zbog toga što mnogi ne razumeju politički kontekst u kom se odvija sve ovo na našoj političkoj sceni. Naša dužnost kao građana je da mi o ovoj državi vodimo računa i da ta demokratija opstane tako što ćemo biti konstantno budni. Mediji su izuzetno važni u celoj ovoj priči, od medija zavisi kako će neko ko nema veze sa političkim naukama i političkom praksom poimati stvarnost i političku situaciju. Onda može da ti bude simpatično i pečenje palačinki i igranje na Tik-Toku, ali da znaš šta se dešava iza toga.

JOVANA: Ovde u Beogradu je malo drugačije, ali u seoskim sredinama kao da mora da postoji neki vođa. Moj deda će uvek reći kako smo mi živeli kad je bio Tito, pa i Sloba je bio neki vođa, a i Đinđić je, mora da ima neka figura koja će da se svidi. To je i Vučić isto.

Zanimljivo je da preskačete cele dve decenije u tom nabrajanju. Koje predsednike pamtite?

SVI U GLAS: Tadića.

TAMARA: Sećam se samo kad sam bila mala, da je Tadić imao neku dobronamernu facu, a Nikolić je uvek bio mrzovoljan.

KRISTINA: Ja sam Nikolića potpuno zaboravila!

MARIJA: Meni je Tomislav Nikolić ostao u sećanju po štrajku glađu i što nije znao koji je fakultet završio. Kad bi me neko pitao po čemu pamtim njegovu vladavinu, ne znam šta da kažem.

A kada čujete kao komentar u medijima da je sad isto kao za vreme Miloševića, šta je to što vidite kao vezu sa tim periodom?

KRISTINA: Javni servis koji ne radi u javnom interesu nego više u interesu onih koji vladaju. To je neka tačka gde možemo da povežemo devedesete i ovo vreme. Čujemo to u medijima da je sad gore nego tad, ali ne znam do koje mere to može da se poredi s obzirom na to da smo tada imali ratove i bombardovanje. Ali, slično je to što su moji roditelji tad bili na ulici – i ja sam sad na ulicama.

JOVANA: Partijsko zapošljavanje je isto kao devedesetih. To je na selu dosta primetno – uđi u stranku, ideš na ovaj miting, na onaj miting i imaćeš posao.

MARIJA: Ja sam iz manje sredine, ali mi roditelji nikad u životu nisu govorili o politici. To nije trend samo u mojoj kući, nego generalno u čitavom mestu. Jedino kada su skoro bili ovi protesti poljoprivrednika, pa su se meštani zapitali zbog čega ti ljudi štrajkuju, šta je to sa njihovim suncokretom i kukuruzom. Naravno, na glasanje se nikad nije izlazilo dok ja nisam upisala Fakultet političkih nauka.

JOVANA: I ja sam iz manje sredine, ali kad sam napunila 18, moj tata je uvek govorio da mora da se izađe na izbore; "Ne interesuje me za koga glasaš, neću da te pitam, ali moraš da glasaš".

TEODORA: I kod nas je uvek bila obaveza. Evo, sad je i sestra dobila pravo glasa i tata je za to da obe izađemo u nedelju i svi zajedno idemo na glasanje. Nebitno je za koga glasamo, ali treba to pravo da iskoristimo.

MARKO: Moji roditelji su stariji, imaju više od 65 godina i ja se trudim da izbegavam da pričam s njima o politici jer se moji i njihovi politički stavovi dijametralno razlikuju. Onda bi to proizvelo neželjene svađe. Oni kao da ne žele da vide neke stvari koje se dešavaju. Onda uglavnom izbegavamo da pričamo o politici. Nekad ne mogu da odolim da nešto ne prokomentarišem, pa se trudim da to bude sublimirano.

Imate priliku da nešto promenite. Šta je to što menjate kao generacija?

TEODORA: Ja bih volela da promenimo medije i da zaustavimo da se stvari zataškavaju, i u obrazovanju, i u zdravstvu, svuda. Da nam sve informacije o tome šta se dešava budu dostupne i da svi budemo upućeni u dešavanja u državi.

MARKO: Ono što meni lično smeta, pa bih to prvo i menjao, jeste da povučem pipke politike iz bukvalno svega. Imamo tu situaciju da nam je politika zašla u svaku poru društva, bez ikakve potrebe, kad gledamo i najbanalnije stvari, recimo, sport. Država treba više da razmišlja o tome šta može da uradi da bi običnom čoveku olakšala život, s obzirom na to da imamo visoku stopu inflacije, visoku cenu hrane.

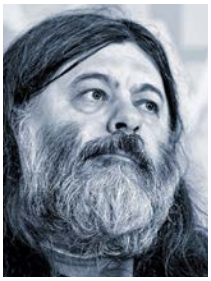
TAMARA: Ja bih volela da rešimo zapošljavanje preko partija, preko veza. Baš bih volela da svako radi ono za šta je kvalifikovan, za šta je školovan, a ne da nam ljudi koji su vredni i vešti sede kod kuće i nemaju posao, a neki drugi se probijaju na neke druge načine.

JOVANA: Volela bih da pokažemo da nas ima, da možemo da menjamo društvo. Meni je tata rekao da se Tito plašio samo studenata i studentskih protesta. Volela bih da se i mi pitamo.

KRISTINA: Volela bih da mladi nisu obeshrabreni da govore i da se zalažu za ono što žele. Trebalo bi svi konačno da shvate da mi sad glasamo i da ćemo sutra glasati, i da bi trebalo da počnu da nam se obraćaju. Volela bih da tako i ostane, da to ne bude samo neki mladalački bunt, a da sutra kad mi od toga bude zavisio posao, tad ću da ćutim i trpim. Volela bih da ne moram da ćutim i trpim i da mogu uvek da iskažem ono što želim. ¶

ALEKSANDRA KRSTIĆ

Vanredna profesorka Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

TEOFIL PANČIĆ

Ministar, niko i ništa

Red je da budemo iskreni i pogledamo se u ogledalo: pa, ko od nas u nekom periodu svog života, naročito u nehajnoj mladosti, nije bio ministar?

Sve je valjda već rečeno o famoznom i, recimo tako, kontroverznom intervjuu Aleksandra Vučića NIN-u. Ili možda nije? Koliko god da je s jedne strane sam razgovor u dobroj meri dosadan (da li je zanimljiv razgovor s Vučićem uopšte moguć, osim ako ga ne vodi tužilac ili psiholog?), toliko je sve oko njega zlatni majdan za svakovrsne analize i teorije. Uključujući i teorije zavere, omiljeni hobi dežurnih sveznalica.

Kako god, ne bih se vraćao na tu bizarnu i možda zloslutnu epizodu iz našeg medijsko-političkog poluživota da u njoj ne beše jednog detaljčića koji, koliko znam, nikome nije bio dovoljno uočljiv ili bar zanimljiv da mu posveti makar jednu rečenicu.

Elem, prepucavaju se Ćulibrk Mića i Vučić o tome kako nam je sad a kako nam beše nekad, pa će Vučić o tome kako je u vreme "vaših" (Ćulibrkovih, mojih, čitaočevih...) zlih dosmanlija sve bio užas i raspad, a onda ga M. Ć. podseti na kudikamo gore vreme devedesetih, uključujući i 1999, kada je Vučić bio neka vlast. A mi ostali znamo valjda kako nam je bilo divno, u svakom smislu. Vučićeva replika na to počinje znakovitom ironičnom rečeničicom: "Bio sam mnogo važan".

Pa da, fakat – konta na to dobronamerni čitalac – mladi Vučić je tada bio samo nekakav ministarčić, i to informisanja; a red je da budemo iskreni i pogledamo se u ogledalo: pa, ko od nas u nekom periodu svog života, naročito u nehajnoj mladosti, nije bio ministar? Evo, prvi takav i prva takva neka se nabace kamenom na "grešnika", ako imaju obraza... Biti ministar, pa makar i u jednom zločinačkom režimu, nije li to normalna faza odrastanja?

Dobro, uozbiljimo se malo: ja nisam bio ministar, a niste ni vi. I poznajem malo koga ko je bio ministar, a baš nikoga ko je bio ministar *tada*. Prosto, ne družim se s takvim svetom, valjda sam naopak čovek.

Vučićevo ironisanje na temu vlastitog mesta i (be)značaja u najgorim godinama savremene istorije Srbije služi, dakako, zabašurivanju ili barem minimizovanju sopstvene odgovornosti, ali to čak i nije ono najzanimljivije u tom samootkrivalačkom iskazu. Interesantnije je jedno osebujno shvatanje politike i moći, koje je kod A. V. životna konstanta.

Pođimo od nesporne činjenice kada je u pitanju institucionalno ustrojstvo savremenih demokratija. Biti ministar(ka), to ne samo da je vrlo stvarna, realna, opipljiva vlast – to je i velika vlast. U principu, niko nije iznad vas, osim premijera. A on(a) vam se neće mešati u resor bez velike potrebe, ako ste kompetentni i odgovorni i ne zapišavate sopstveno dvorište toliko da smrdi svima. Govoriti o ulozi ministra s olakim potcenjivanjem – pa makar da govorite o sebi samom – znači ili da lažete jer nešto krijete, ili da možda zapravo i niste bili "baš pravi" ministar, jer ste služili diktatorskom poretku i nečijoj ličnoj vlasti. A u sistemu lične vlasti, Vladalac je suštinski ministar svih resora, dok su formalni ministri samo njegove marionete. Može li se za Miloševića reći da je bio taj? Može. Da li to Vučića oslobađa makar trunčice odgovornosti? Naprotiv, pojačava je, pošto je svesno radio kao podupirući faktor jedne autokratije. I baš mu ništa nije falilo, naprotiv. Dok je sedeo kao paša u dodeljenoj mu ministarskoj fotelji, paunovski je potencirao svoju važnost i silnost, a kada je iz nje istresen, najednom je počeo da se priseća svoje beznačajnosti. Realno, lagao je oba puta.

Četvrt veka kasnije, autokratija je ponovo tu, a razlika je jedino u tome što je sada Aleksandar Vučić taj autokrata. I sa tog trona je i nadustavni predsednik države, i premijer, i ministar svih resora, i gradonačelnik svih gradova etc. One oko njega možemo gledati kao njegove marionete i to je u redu sve dok ne zaboravimo da su oni pre svega njegovi saučesnici: pošto nisu krpene lutke nego svesna ljudska bića, oni su neposredno saodgovorni za sve što se dešava u režimu u kojem su "mnogo važni" mada strateške odluke ne donose nego samo sprovode.

Ne bavi se naša današnja priča prošlošću, pa čak ni (samo) sadašnjošću. Budućnost je ono što nas najviše zanima, kad god ona počela: za nedelju dana, za godinu dana, za deset godina. Naime, ako je Vučić današnji "Milošević", ko je sve danas "Vučić", onaj s kraja devedesetih? Možete li da zamislite situaciju da ih neko pita šta su radili sudelujući u Vučićevoj po zlu zapamćenoj vlasti, a oni tobože samoironično odvrate "bio sam mnogo važan"? Počnite to da zamišljate jer će se to i dogoditi ako se ta vrsta *bullshita* (molim, ovo je termin iz savremene filozofije!) preventivno ne delegitimizuje, to jest ako se ne demontiraju njeni lažljivo-demagoški temelji.

U protivnom, jednom ćemo gledati, na primer, Vulina kako upitan o svojoj ulozi u tzv. Vučićevim vremenima, ironično kaže "bio sam mnogo važan". A jedina ironija je u tome što u lošim vremenima beznačajni ljudi postaju zaista važni, a kad se jednom zapate, vraćaju se i kad im se ne nadaš: nešto kao kad prebrzo prestaneš da piješ antibiotik. ¶

Fotografije: Marija Janković

KRIK ZA BUĐENJE NACIJE

Ne bežim od suočavanja sa eventualnim disciplinskim postupkom jer smatram da bi njegov produkt bio značajniji od moje sudske karijere. Mi u pravosuđu moramo da saznamo kakvo je javno istupanje dozvoljeno, a kakvo nije – u situaciji kada je država oteta (...) Ja sam potpuno miran jer sam uvek pažljivo odmeravao šta ću reći i nikada nisam činio ono što sudija ne sme da radi – a to je da zagovara određenu političku stranku i ideju. Radio sam samo ono što bi, po mom mišljenju, svaki sudija morao: zalagao sam se za povraćaj ustavnosti i zakonitosti u društvu

Miodrag Majić, sudija Apelacionog suda u Beogradu i prominentni pisac, jedan je od inicijatora akcije "ProGlas". Ovih dana je bilo teško pronaći termin za razgovor sa njim pošto je neprestano na putu po Srbiji gde učestvuje na tribinama na kojima govori o stanju u pravosuđu i društvu i poziva građane da se "probude" i uzmu svoj život u svoje ruke. Dragan Bjelogrlić i on su "proglasovci" koji u najvećoj meri prolaze režimskog "toplog zeca", napade i osporavanja. Udarce primaju dostojanstveno.

"VREME": Evo nas na samo nekoliko dana do izbora. Jedan ste od inicijatora "ProGlasa", akcije koja se verovatno može tretirati kao glavna vest kampanje. Možete li da procenite odakle ste krenuli i dokle ste došli, kakvi su dosadašnji efekti "ProGlasa"?

MIODRAG MAJIĆ: Teško je u ovom trenutku realno proceniti domete i efekte, mogu govoriti samo o utiscima. Pre nego što smo krenuli u akciju, bili smo svesni da će ona imati odjeka. Međutim, sada mogu da kažem, bez zadrške, da su očekivanja prevaziđena. I kada je reč o broju ljudi koji su nam se formalno priključili stavljajući potpis na peticiju, i kada je reč o onima koji dolaze na naše tribine, a pogotovo po atmosferi na njima, ali i kada je reč o medijskoj pažnji. Pokazalo se da je ljudima bio potreban jedan ovakav, da ga tako nazovem, iskreni krik koji želi da doprinese buđenju nacije, koja je predugo u usnulosti, što su neki iskoristili da nam otmu državu. Građani su očigledno jedva čekali da neko napravi prvi korak i pokrene ovakvu inicijativu da bi joj se zdušno pridružili. Naravno, nemoguće je znati u kojoj meri će "ProGlas" uticati na izlaznost građana i njihove potonje, postizborne aktivnosti.

A šta će biti posle izbora? Okupili ste zaista fascinantan broj ljudi. Da li ćete u ovom formatu nastaviti da radite ili će se ispostaviti da je u pitanju samo predizborna *ad hoc* akcija, kako neki tvrde?

Kada smo kreirali "ProGlas", nepodeljeno mišljenje je bilo da nema smisla pokretati akciju ukoliko će ona biti jednokratna i odnositi se samo na ove izbore. Sve ovo što se dešava sa našom državom otišlo je predaleko. Kako god bude izgledala buduća vlast, naša ideja je da nastavimo da delujemo kao vid njene građanske kontrole. I kada dođe do promene vlasti i započnu željene promene u društvu, moraćemo svi zajedno da se preispitamo kako smo došli ovde gde smo sada i šta treba da uradimo da sprečimo svaku mogućnost da nam se ovo što preživljavamo – otetu državu – ponovo dogodi.

A zašto smo, po vašem mišljenju, došli tu gde smo došli? Podrazumeva se da vlast snosi najveću krivicu, ali ko je još na spisku odgovornih?

Nikada u istoriji samo jedan činilac nije dovodio do političkih i društvenih devijacija. Uvek je u pitanju sadejstvo različitih okolnosti i faktora. Naravno, pod broj jedan, uzrok je karakter vlasti. Oni, međutim, ne bi uspeli sve ovo da urade u proteklih 11 i kusur godina da nisu imali saučesnike. Saučestvovati se može na različite načine: činjenjem onoga što čini glavni akter, ali kod nas je dominantan vid saučestvovanja – nečinjenje. Odnosno, nepoduzimanje postupaka na koje vas obavezuju struka, zakon i etika. Akcenat stavljam na pravosuđe, ne samo zbog toga što sam deo tog sistema već i stoga što je ono jedan od »

najaktivnijih saizvršilaca naše propasti, što je za mene posebno bolno. Pravosuđe po definiciji treba da bude prva brana kojom se zaustavljaju istorijski ekscesi. Ono postoji da zaštiti društvo od svakoga ko smatra da mu je iz bilo koga razloga dozvoljeno da van snage stavi ustav i zakone. Međutim, ono se – što iz straha iz odmazde, što zbog konformizma, što radi izvesnih privilegija kojih nije manjkalo – sklanjalo i nije radilo svoj posao. Do ovoga nas, dakle, nije dovela samo nečija samovolja, ona je bila tek početni uslov: ništa manje nisu odgovorni oni koji su izdali profesiju i građane. Transformacija društva moraće da podrazumeva i traženje odgovornosti. Ako se opet desi da se političke promene okončaju tako da niko na kraju ni za šta ne bude kriv, ponovo ćemo propustiti priliku da izvršimo suštinske promene društva. I opet ćemo biti skloni da nam neko otme državu.

Realno govoreći, saučesnika, tako definisanih, ima baš mnogo.

Kao društvo, predugo propadamo. Smatram da ne treba davati nerealna obećanja: ne možemo se mi iz ovog iščupati od petka do ponedeljka, za mesec ili tri. Oporavak će trajati minimalno onoliko koliko je i propadanje trajalo. Neke stvari se mogu uraditi brže od drugih, a za neke je potreban dug period. Najvažniji zadatak je da promenimo ključnu društvenu paradigmu: vrhunski patriotizam treba da bude poštovanje zakona, a ne busanje u grudi i dizanje tri prsta, dok sa tri prsta na drugoj ruci uzimaš koverat. Moramo da odrastemo, da izađemo iz špilhozni ako želimo da izađemo iz začaranog kruga. A za to je potrebno da odgovaraju oni koji su nam oteli državu i oni koji su im u tome pomogli.

Svakoga dana imamo novu aferu. Recimo, ovu sa mogućim ozbiljnim malverzacijama pri izgradnji puta Ruma–Šabac, a juče smo opet razgovarali o kupovini glasova, prekjuče o državnom novcu koji je uplaćivan fantomskim firmama... Hiperinflacija je afera, javnih dokaza i indicija za najozbiljnija krivična dela, a tužilaštvo se nalazi na konstantnom godišnjem odmoru. Ono je ćutalo i kada su se najviši funkcioneri međusobno optuživali da su saradnici kriminalnih klanova. Da je tužilaštvo u ovim, bezbrojnim situacijama bar nešto preduzelo, sve ovo ne bi danas izgledalo tako beznadežno. Za to neko mora da odgovara.

Ako se opet desi da se političke promene okončaju tako da niko na kraju ni za šta ne bude kriv, ponovo ćemo propustiti priliku da izvršimo suštinske promene društva. I opet ćemo biti skloni da nam neko otme državu

Ali, da li ovo društvo ima kapaciteta da se suštinski promeni? Recimo, da li u pravosuđu postoji dovoljno ljudi na koje građani Srbije mogu da računaju, da će – ukoliko se okolnosti promene – raditi svoj posao onako kako zakoni i profesija nalažu, da li ima dovoljno ljudi koji će vratiti poverenje u pravosudni sistem?

Naravno da ima, kao uostalom i u drugim sistemima. Ali, parafrazirajmo ponovo onu izreku o rđavoj upravi. Ona, ukoliko dugo traje, počinje da kvari i najbolje. U pravosuđu je više časnih i poštenih ljudi od onih drugih: u drugačijim okolnostima oni bi zasigurno profesionalno i pristojno radili svoj posao. Prvo što je potrebno promeniti jeste način izbora rukovodilaca. Oni se, kao što je poznato, sada ne biraju po kriterijumima stručnosti, poznavanja zakona, posebnosti, erudicije i etike, već na osnovu procene da je reč o "našem čoveku". Neće se preko noći promeniti zapušteno pravosuđe, ali velika stvar može biti učinjena ukoliko na čelo pravosudnih institucija dođu najbolji i kažu: od sutra je sve drugačije, ne osluškujte šta izveštavaju mediji i šta govore političari, već radite po zakonu. U suprotnom, snosićete odgovornost. Već samim imenovanjem najboljih na čelne pozicije, vi šaljete signal celoj branši kakav je način ponašanja i rada – poželjan. Potom se i celi sistem počinje menjati.

Razgovor je malo hipotetičan, ali smatram da je svejedno važan. Govorili smo o ogromnom broju afera, govorili smo i o velikom broju saučesnika. Ako se dese željene političke i društvene promene, hoće li i pravosuđe uopšte moći sa svim tim da izađe na kraj? Ili će se morati primeniti i neke druge metode koje podrazumeva tzv. tranziciona pravda?

Postavili ste važno pitanje. Često se lako kupuju tvrdnje političara koji kažu da će, kada oni dođu na vlast, sudski biti procesuirani svi oni koji su kršili zakon. To je nerealno. I da imamo najzdravije pravosuđe na svetu, a ono je – kako rekosmo – veoma bolesno, i da smo ekonomski mnogo potentnije društvo nego što jesmo – ne bismo mogli sve slučajeve da propustimo kroz pravosudni kanal. Svakako da se jedan broj najvažnijih slučajeva, koji

Kada smo kreirali 'ProGlas', nepodeljeno mišljenje je bilo da nema smisla pokretati akciju ukoliko će ona biti jednokratna i odnositi se samo na ove izbore. Sve ovo što se dešava sa našom državom otišlo je predaleko

se odnose na nosioce politika i "poduhvata", moraju sudski procesuirati. Naravno, na fer način, strogo po zakonu, kroz javna suđenja, po mogućstvu prenošena na nacionalnim televizijama. Tu su, naravno, i druge istrage i procesi koji možda neće biti preterano interesantni javnosti. Ali, sve to neće biti dovoljno. Odista će se morati primeniti neke metode tranzicione pravde, kao što su, recimo, komisije za istinu i javna svedočenja. Ovi mehanizmi, na moju žalost, nisu primenjeni u neposrednom postratnom periodu. Šta to zapravo znači? Paralelno sa suđenjima onima za koje postoji opravdana sumnja da su se najteže ogrešili o zakone, trebalo bi organizovati i procese u kojima bi ljudi koji su, uslovno govoreći, činili sitnija nepočinstva – javno svedočili o nezakonitim radnjama. Ukoliko se proceni da je njihovo svedočenje od javnog značaja, odustalo bi se od krivičnog gonjenja. Sve to bi za društvo bilo od velikog značaja kako bi razumelo razmere svega onoga što se dešava, te iz toga izvuklo pouke i sazrelo. Potpuno sam uveren da ćemo se i mi koji verujemo da dobro poznajemo stanje u našem društvu zapanjiti kada saznamo šta je sve rađeno pod zastavom naše države.

Nakon iskustva koje imam u suđenjima za ratne zločine, sasvim mi je jasno da nam je ovakav mehanizam i ranije nedostajao. I kada su najbogatiji i najefikasniji, sudovi po prirodi stvari mogu da osvetle samo delove masovnog kršenja prava. Daleko veći deo ostane prikriven.

U nekoliko navrata ste govorili da vama kao sudiji, u normalnom društvenom okruženju, ne bi bilo mesto niti među inicijatorima "ProGlasa" niti među učesnicima tribina. Ali da bi, istovremeno, u ovoj situaciji sve vaše kolege trebalo da podignu glas. Šta treba učiniti da se oni u tom pogledu ohrabre?

Ne treba očekivati čuda. Pravosuđe je svuda, pa i ovde, konzervativan mehanizam, a često je i dobro što je tako. Ipak, u nekakvim prelomnim momentima za društvo, kao što je ovaj u kojem se prema mom uverenju nalazimo – sve dobija drugu dimenziju. Stvar možemo uporediti sa sekvencom iz filma *Titanik*: dok brod tone, muzičari sviraju, voda prodire, ali oni i dalje sviraju, jer su, pobogu, muzičari. Ovde se otišlo korak dalje. Moje kolege ne samo da sviraju dok brod tone i prave se da ne primećuju šta se dešava, već moraju da uveravaju putnike da je sve u redu, a one koji žele da napuste brod – da vraćaju nazad. Ako ste tužilac ili sudija, vaš svakodnevni posao je da održavate urednost sistema tako što ćete sprečavati i kažnjavati nezakonito ponašanje. Ako se sistem počne nenormalno ponašati, a vi se pravite da je sve u redu, onda vi samo doprinosite nenormalnosti. Pravosuđe tako postaje pogrešan lek koji doprinosi razvoju bolesti. Ono što važi u redovnim okolnostima ne važi u ovima u kojima mi danas živimo. Pre svega, u pitanju je etika. Ja ne mogu da verujem sudiji koji se pretvara da ga se sve ovo što nam se dešava – ne tiče. Ne mogu da mu verujem ni u sudnici, ma kako u tom pogledu tehnički bio ispravan.

Sada se, međutim, dešava nešto što se nikada ranije nije desilo. Ne znam kako sada stvari stoje, ali u jednom od nedavnih brojanja konstatovali smo da je čak 77 sudija potpisalo "ProGlas". To je veliki napredak. Sve više je onih koji ne žele da sviraju valcere dok Titanik tone.

Rekli ste takođe kako očekujete da ćete imati konkretne konsekvence zbog svog javnog angažmana, u smislu moguće suspenzije. Da li postoje konkretni pokazatelji da će se to i desiti?

Dosta dobro poznajem mehanizme kako vlast utiče na pravosuđe. Nemam nikakve sumnje da će odmazda ići preko mojih kolega. Podsetiću vas na javno istupanje počasne predsednice Društva sudija Srbije Dragane Boljević. Ona je rekla kako je većina sudija u Srbiji stava da su moji istupi – politički. Kada sam reagovao i pitao koja je to većina, usledilo je tviter-saopštenje udruženja u kojem se utvrdilo da je ona govorila u ime organizacije. Ne poznajem dovoljno mehanizme njihovog odlučivanja, niti želim da ulazim u to. Međutim, ovim je učinjena, da tako kažem, veoma ozbiljna proceduralna pogreška. Naime, ukoliko se povede disciplinski postupak protiv mene, pitanje je ko će sedeti u disciplinskim komisijama. Ako je tačno da se celo Društvo sudija Srbije već unapred odredilo, onda njegovi članovi po automatizmu moraju da budu izuzeti. Naime, ako se neko unapred izjašnjava o pojedinom slučaju, to je obavezni razlog za izuzeće.

Ne bežim od suočavanja sa eventualnim disciplinskim postupkom jer smatram da bi njegov produkt bio značajniji od moje sudske karijere. Mi u pravosuđu moramo da saznamo kakvo je javno istupanje dozvoljeno, a kakvo nije – u situaciji kada je država oteta. Osim toga, moramo saznati i šta se podrazumeva pod terminom "političkog delovanja". Venecijanska komisija je bila protiv ovog termina upravo predviđajući da se tako formulisana zabrana javnog istupanja za nosioce pravosudnih funkcija može zloupotrebiti. Šta su ako ne političko delovanje – javna zalaganja za ustavne promene u oblasti pravosuđa u kojima je počasna predsednica aktivno učestvovala? Ili kako drugačije karakterisati njenu tvrdnju da je svako ko je protiv ovih promena protivnik evropskih integracija? Šta je ako ne političko delovanje – zagovaranje za povećanje plata zaposlenih u pravosuđu? Dakle, ukoliko do postupka dođe, biće interesantno videti koje je političko delovanje zabranjeno, a koje nije. Ja sam potpuno miran jer sam uvek pažljivo odmeravao šta ću reći i nikada nisam činio ono što sudija ne sme da radi – a to je da zagovara određenu političku stranku i ideju. Radio sam samo ono što bi, po mom mišljenju, svaki sudija morao: zalagao sam se za povraćaj ustavnosti i zakonitosti u društvu.

Vratimo se na "ProGlas". Jedan od indikatora da je akcija dobro zamišljena i da je već na početku ostvarila značajan uticaj – jeste reakcija

»

Vrhunski patriotizam treba da bude poštovanje zakona, a ne busanje u grudi i dizanje tri prsta, dok sa tri prsta na drugoj ruci uzimaš koverat

vlasti. Mnogi incijatori su žrtve režijmskih hajki. Dragan Bjelogrlić i vi ste najviše napadani i osporavani. Šta vlast ovim jezivim napadima i osporavanjima želi da postigne?

Na početku, kada "ProGlas" nije obuhvatio najrazličitije segmente stanovništva, poruka je bila uobičajena. Nije, naravno, usmerena niti nama, niti onima koji nas podržavaju, već onima koji žive u svojevrsnom režimskom "bablu". Njima, koji nikada nisu čuli za nas ili nas samo površno poznaju, važno je bilo saopštiti da ne gledaju preko plota, da im se – ne daj bože – nešto od toga što mi govorimo ne dopadne. Kao kada vrač objašnjava saplemenicima da ne idu na drugu stranu šume jer tamo vrebaju bauci i karakondžule. Dakle, cilj je da se tvrdnjama da smo mi nekakvi izaslanici sotone unapred dezavuiše naša akcija.

Potom se desilo da smo, uprkos propagandi, postali neka vrsta svenarodnog pokreta u koji su počeli da se uključuju ljudi iz različitih delova političkog spek-tra, kao i najrazličitiji društveni slojevi. A to nam je i bio cilj, jer nas ne interesuje ko će za koga glasati, da li je za levicu ili desnicu i odakle dolazi – već da li se slaže sa onim za šta se zalažemo. A mi se zalažemo za minimum onoga što jedno društvo čini pristojnim i dostojanstvenim: za vladavinu prava, nezavisne i efikasne institucije, smirenje jezivih društvenih tenzija i tako dalje. Kada smo prerasli u svenarodni pokret, tada se i pristup vlasti promenio. Započela je hajka po principu "držite ih, hvatajte ih gde god stignete". Ranije su nam prilepljivali etiketu da smo "drugosrbijanci", da smo delovi privilegovanih društvenih slojeva, da nemamo pojma šta se dešava u malim sredinama, a onda su nas i u tim malim sredinama dočekivali brojni ljudi sa radošću i nadom. Nazrela se opasnost da možemo da prodremo i do malog dela njihovog "babla", koliko god on bio hermetički zatvoren. Tada je retorika dodatno pooštrena. No, sigurno nas neće pokolebati. Osim toga, oni i ne znaju šta da rade sa ljudima koje ne mogu uceniti, uplašiti i kupiti. Oni su za njih potpuna enigma.

Verovatno misle da takvi i ne postoje?

U njihovom svetu verovatno i ne postoje. Svakoga dana nam se podastiru dokazi da njihov sistem funkcioniše isključivo na klijentizmu i ucenama.

Spomenuli ste da su vam se potpisom na "ProGlas" pridružile ličnosti širokog političkog spektra. Među njima i neke amblematske ličnosti sa desnice. Jedan deo levo orijentisanih potpisnika negativno je reagovao na to, čak su pojedinci hteli i da se "ispišu".

I to je legitimna opcija. Nikoga nismo terali da potpiše peticiju, niti ga možemo naterati da ostane sa nama. Ipak, podsetio bih šta je bila naša namera. Nismo želeli da budemo glas elite koja će čvrsto stajati na ovom ili onom političkom stajalištu. Hteli smo da budemo glas građana koji smatraju da im se oteta država mora vratiti, da su nam institucije važne, da moramo imati vladavinu prava, da se mora stati na put korupciji i kriminalu... Između ostalog, protiv smo dramatičnih podela o kojima govorite, koje su obuhvatile celo društvo, pa i onaj kritički deo javnosti. Mislim da ovako rascepkano društvo jeste smišljen projekat koji otežava njegovu transformaciju. Ono govori i o nezrelosti. Ukoliko neko od nas, figurativno govoreći, navija za Partizan, a drugi za Zvezdu, ako je neko od nas ljubitelj AVNOJ-a, a drugi monarhije – mi ne možemo ni oko čega da se složimo, pa čak ni oko toga da su nam potrebni čist vazduh i zdrava voda. Svuda u svetu postoje podele po raznim preferencijama, ali se one kod nas doživljavaju fatalistički. Kao takve, odgovaraju samo onima koji ne žele dobro ovom društvu. Ako kažeš nešto što se nekom drugome ne svidi, bivaš isključen i odbačen. Lično sam napadan i sa leve i sa desne strane, nazivan raznim imenima, i to samo zato što sam govorio ono što mislim i što se nije dopadalo jednom ili drugom političkom polu. Stoga se ponekad našalim i za sebe kažem da sam možda prvi "četnik drugosrbijanac".

Upravo je interesantno – i to je specifikum Vučićeve vlasti – da se protivnici napadaju i sa leve i sa desne strane. Primera je bezbroj. Recimo, nekadašnji predsednički kandidat Saša Janković istovremeno je proglašavan zapadnim plaćenikom koji radi protiv srpskih interesa, ali se tvrdilo i da je "ultranacionalista", maltene ratni zločinac.

Bilo bi dobro da samo vlast stoji iza toga. Mislim da je u pitanju dublji problem. Čak i oni koji veruju da su im demokratija, ljudska prava i uređena država bliski, često pokleknu na prvoj raskrsnici kada im se stavovi ne poklope sa stavovima drugoga, čak i onoga sa kojima dele bazična uverenja. Odmah postajete "komunista", "levičar", "četnik" – već znate termine kojima se međusobno častimo. Krhka je kod nas privrženost demokratskim principima. Voleo bih da kada kažemo da su nam važna ljudska prava, da nam je važno pravo na pravično suđenje, pravo na slobodu mišljenja i govora – to zaista iskreno mislimo, bez obzira ko je u pitanju, politički i ideološki prijatelj ili neprijatelj. Nemamo mi veliku tradiciju demokratije. O njoj moramo još mnogo učiti, između ostalog i naučiti da poštujemo onoga ko drugačije od nas razmišlja i u druge bogove veruje.

Dolazimo do važnog pitanja. Koliko su uopšte građanima, pogotovo onima u režimskom "bablu", važne vrednosti za koje se "ProGlas" zalaže: demokratija, vladavina prava, medijske slobode, nezavisne institucije i tako dalje?

Da biste znali da li vam je nešto potrebno, vi morate nešto o tome da znate. Recimo, možda postoji lek za vašu bolest, a vi zbog toga što ste neinformisani nikada za njega niste ni čuli. Ne samo kod nas nego se i globalno nivo površnosti podigao do neslućenih razmera. Slobodno se upuštamo u debate, čak i o temama o kojima praktično ništa ne znamo. Sve možete da kažete, jedino ne smete da nemate stav o svemu, i to odmah. Da bismo znali zašto su demokratski mehanizmi važni, moramo nešto znati o njima, uključujući i to na koji način su oni povezani sa našim svakodnevnim životom. Ogromna energija se zato i ulaže da se ljudi drže u izolaciji od informacija, da ne shvate da postoji

Mislim da ovako rascepkano društvo jeste smišljen projekat koji otežava njegovu transformaciju. Ono govori i o nezrelosti. Ukoliko neko od nas, figurativno govoreći, navija za Partizan, a drugi za Zvezdu, ako je neko od nas ljubitelj AVNOJ-a, a drugi monarhije – mi ne možemo ni oko čega da se složimo, pa čak ni oko toga da su nam potrebni čist vazduh i zdrava voda

direktna veza između stanja u institucijama, slobode medija, vladavine prava i korupcije – i kvaliteta njihovog života. Recimo, ako donosite odluke na osnovu pogrešnih informacija, ako neinformisano glasate, vi zapravo podržavate korupciju koja je opet u direktnoj proporciji sa tim kolika vam je plata ili koliko će novca biti u fondu za lečenje bolesne dece. To se građanima mora objasniti, odnosno svakodnevno pojašnjavati. Ako ne poznaje demokratske mehanizme, građanin će ih doživljavati samo kao apstraktne pojmove. Sudija Majić priča o nekakvoj vladavini zakona, a to meni ama baš ništa ne znači. Mislim da "ProGlas" može imati ulogu i u ovom edukativnom procesu, da ljudima poveže asptraktne pojmove sa stvarnošću. Recimo, da im predočimo da bi brza istraga neke od brojnih afera mogla da utiče na sprečavanje buduće koruptivne radnje i da bi tako više novca ostalo za lečenje, vrtiće i obdanište, i neke projekte za kojima odavno vapimo.

Vlast je za vas utvrdila da ste "oslobađali ratne zločince", da ste "vlasnik zgrade", da ste "dunster", da ste "drugosrbijanac", ali i neprijatelj radničke klase. Indikativan je napad na vas povodom vašeg romana *Deca zla*, tačnije TV serijala koji je po njemu snimljen. Govorili su da vam je cilj da "srpske heroje" prikažete kao zločince. Predsednik SNS-a Miloš Vučević je rekao i da ste šovinista – i prema Srbima i prema Bošnjacima!? Čovek koji je čitao knjigu i gledao seriju zapravo ne zna o čemu oni pričaju.

Drago mi je što ste rekli ovo poslednje. Verujem da se isto to pitaju i svi oni koji

Poplava je afera, javnih dokaza i indicija za najozbiljnija krivična dela, a tužilaštvo se nalazi na konstantnom godišnjem odmoru

su pročitali roman ili pogledali seriju. Kada su me napadali kao jednog od članova sudskog veća koje je donelo odluku u slučaju "gnjilanske grupe", pomislio sam da je taj napad besmislen i promašen. Niti sam sam doneo odluku, niti se zna kako sam glasao. Na kraju, zar sud ne sme da donese oslobađajuću presudu iz bilo kog razloga, zar treba da se bavimo samo pečatiranjem osuđujućih presuda? A onda su mi ljudi koji se bave marketingom rekli da nisam u pravu, da su u pitanju pojednostavljene i precizno poslate poruke, te da je potpuno nebitno da li su istinite i logične. Princip je to po kojima laž koja bude izgovorena mnogo puta postaje – istina! Ako neko za vas dovoljno puta ponovi da ste "lopov", onda će građani u razgovoru da vas tako i percipiraju i kažu: znaš, to je onaj lopov! Nedavno sam se ponovo iznenadio kada se u javnosti pojavila glupost da u vlasništvu imam zgradu u Beogradu. Ali, ne bih se čudio da neki ljudi, kada se moje ime spomene, kažu sebi: e, to je onaj što ima zgradu! Tako je i sa knjigom i serijom. Sreća je, međutim, što ipak dovoljno veliki broj ljudi ne veruje propagandi, što, recimo, uzme i pogleda seriju ili pročita knjigu.

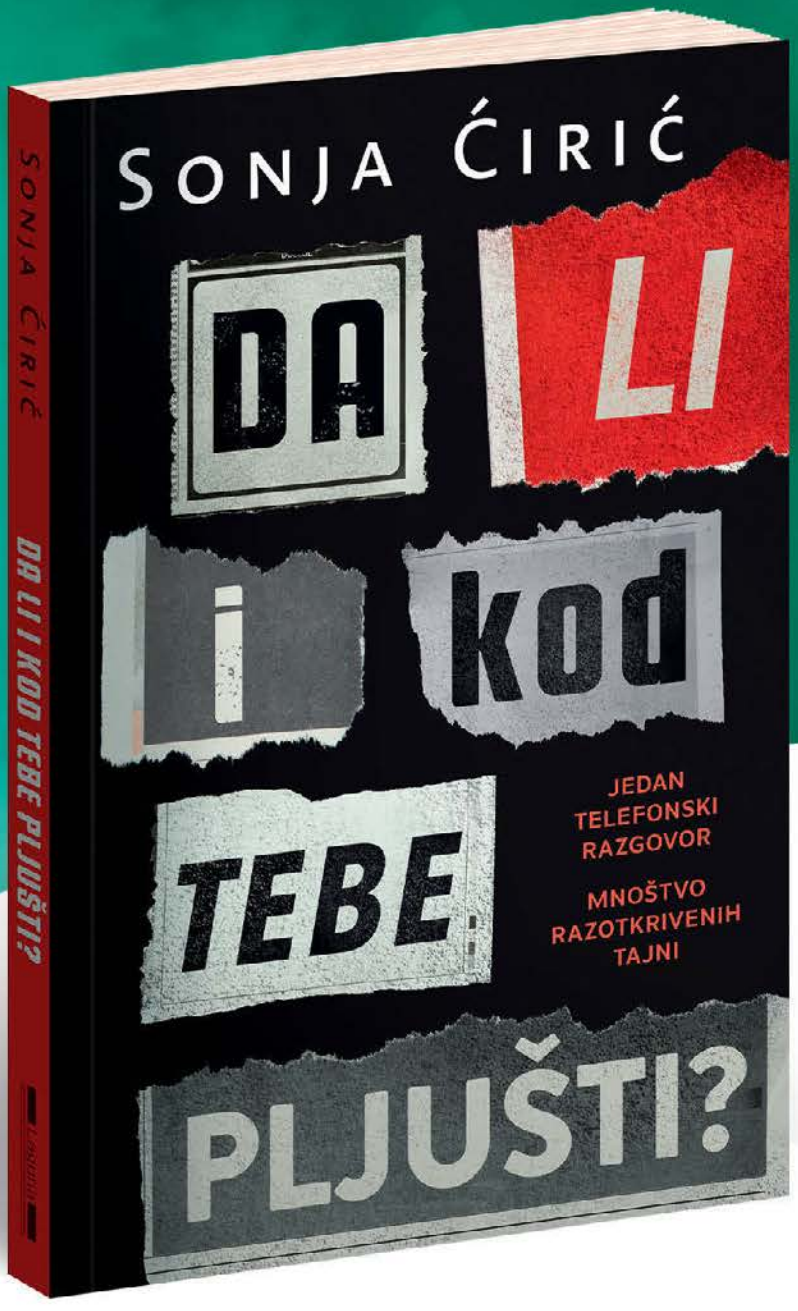
Da li mislite da propagandna mašinerija vlasti gubi uticaj, da postaje ograničenog dometa, pa čak i da proizvodi kontraefekte? Vidimo da Vučić traga za novim kanalima komunikacije.

Laži i propaganda ograničenog su dometa. Njihovi efekti vremenom počinju da se gube, pa se moraju neprestano tražiti novi mehanizmi. Jednog trenutka se potpuno iscrpe. Kod nas se to još nije desilo, ali je sve više ljudi koji osluškuju šta se to dešava sa druge strane šume i pita se da li tamo odista žive samo bauci i karakondžule. A to je prvi korak ka promenama. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

ČEMU SLUŽI ISTINA?

Triler o državnoj tajni koja ne sme dospeti u javnost.

25 GODINA Laguna
www.laguna.rs

Nedostojan kandidat

Da je Aleksandar Vučić shvatio tregedije u "Ribnikaru", Duboni i Malom Orašju, nikad mu kandidat za gradonačelnika ne bi bio Aleksandar Šapić

Čini se da predsednik Srbije i dalje ne shvata da Beograđani – uprkos onolikom zasipanju javnog prostora naprednjačkim drvljem i kamenjem – nisu zaboravili šta je rekao u prvom javnom nastupu nakon masovnog ubistva u "Ribnikaru". Tog 3. maja objasnio je Aleksandar Vučić građanima, najpre, da su tu ubijena neka deca iz privilegovanih porodica koja, jelte, idu u "Ribnikar". To mu je valjda bilo najvažnije da naglasi.

Vučić izgleda još ne shvata zašto Beograđani ne mogu da zaborave da ni on, ni gradonačelnik Beograda kojeg je on postavio, ni premijerka koja je njegova marioneta, nisu smogli hrabrosti da se pojave ispred ulaza u školu i da na mestu zločina odaju počast našoj ubijenoj deci. Ne shvata zašto Beograđani nikako da im oproste što se nisu pojavili tamo gde je hiljade njihovih ucveljenih sugrađana danima čekalo u redu da se upiše u knjigu žalosti, položi neki cvet i upali sveću.

Deluje da Vučić do danas nije shvatio koliko su bedno zvučala sva naknadna objašnjenja, priče o tome u kom su se minulom času, pod okriljem kojih mrakova, on i njegova ekipa, navodno, usudili da kroče u "Ribnikar". Nismo želeli da se slikamo i promovišemo se pod senima dece, penili su i lagali, jer se nisu bili usudili da pogledaju u suzne oči Beograđana na mestu zločina.

Da je shvatio kako gnev Beograđana nisu toliko izazvale dve uzastopne tragedije, već reakcija predstavnika njegove vlasti na tragedije, Vučić ne bi u trku za gradonačelnika Beograda, sedam meseci kasnije, gurao Aleksandra Šapića.

ŠTO BI PREKIDAO ODMOR

Kandidat za gradonačelnika Beograda Aleksandra Vučića je bivši gradonačelnik koji nije prekinuo odmor sa svojom decom nakon što su ga obavestili da su ubijena deca u gradu na čijem je čelu. Ni on nikada nije shvatio u čemu je tu problem, koliko je takvo ponašanje neprimereno i do koje mere pokazuje kakav je njegov odnos prema ljudima u gradu u kome je bio i ponovo bi hteo da bude gradonačelnik.

SVEĆE ISPRED SKUPŠTINE GRADA UMESTO ISPRED "RIBNIKARA": A. Šapić
Foto: FoNet/ Beoinfo

Postavio je bio Šapić na svom Instragram profilu 3. maja nekakve izraze saučešća pogođenim porodicama i kasnije još objašnjavao da ništa više nije mogao da uradi, da im je i besplatnu sahranu obećao.

Tek kada su mu sledećeg dana saopštili da je u gradu na čijem je čelu pobijeno još dece, počeo je polako da pakuje kofere.

A kada se konačno vratio u Beograd, sadašnji kandidat za gradonačelnika koalicije "Srbija ne sme da stane – Aleksandar Vučić" nije prešao dvesta metara od svoje kancelarije do mesta gde su naša deca pobijena, već je organizovao kontrakomemoraciju ispod svog prozora.

BESRAMNO I MUČNO

I dok je hiljade Beograđana danima odavalo poštu ubijenim učenicima ispred "Ribnikara", šačica predstavnika vlasti je, sama za sebe, simetrično ređala skupocene državne vence na stepenicama Starog dvora. Ispred njih – stilizovane srpske zastave. U sredini venac na kome je pisalo "Grad Beograd", koji je Grad Beograd položio sam sebi na sopstvene stepenice. Sa strane su stajale tri gorionice za paljenje sveća, dovučene, biće, iz neke crkve. Sve je delovalo sterilno, inscenirano, veštački, lažno.

"Besramniji i mučniji gest od ovog, Beograd teško da pamti. To je, još jednom, pokazalo dokle sežu režimska bezosjećajnost i prezir vlastitih građana", napisao je tada Filip Švarm.

Beograđani se nisu bili odazvali lažnoj komemoraciji tadašnjeg gradonačelnika. Ignorisali su je prepoznavši u tome još jedan pokušaj naprednjačkih vlasti da dele građane na "nas" i "njih", da razdele čak i tugu. Ono okupljanje ispred "Ribnikara" vlast je bila procenila kao nešto "antivučićevsko", nekanalisano, potencijalno opasno. Tamo njenih predstavnika nije bilo.

A "tamo" – srpski Zid plača. Uz ogradu igrališta Treće beogradske gimnazije do velikog ulaza u "Ribnikar" koji koriste učenici od petog razreda osnovne škole položeno cveće, sveće, visile su poruke, fotografije, igračke, neka majica... Predmeti žalovanja dece za decom. Život koji ostaje za ugašenim životima, ulični oltar stihijski izrastao. I građani koji stoje, prolaze, odlaze, dolaze, plaču, ćute, tiho razgovaraju, zabeležio je tada autor ovih redova.

Ne samo da zbog svog ponašanja i svega što nije učinio, a trebalo je da učini, Aleksandar Šapić nije podneo ostavku, već se u istoj godini bez ikakvog srama kandiduje za gradonačelnika Beograda. I još besni kada ga neko podseti šta je govorio i činio nakon ubistva – još jednom – naše dece. Nikada se nije izvinio jer, biće, nikada nije ni shvatio u čemu je pogrešio.

Ali nije problem da li je on nešto shvatio, već da li su Beograđani nešto naučili.¶

ANDREJ IVANJI

Nesalomivi stubovi slučaja "Jovanjica"

Koji su ključni dokazi za slučaj "Jovanjica"? Na čemu počivaju čak dve optužnice protiv organizovane kriminalne grupe i odolevaju već godinama olujnim napadima režima, kriminalaca, tabloidnim hajkama... U analizi nedeljnika "Vreme" saznaćete kako i zašto odbrana pokušava da sruši te stubove koji ne dozvoljavaju da priča i proces o "najvećoj fabrici skanka u Evropi" potone u zaborav. Saznaćete i kako odbrana i vlast, ruku pod ruku, manipulišu javnošću, kao i koja je uloga u dokaznom postupku novog v. d. direktora BIA Tomislava Radovanovića i kako se dogodilo da serveri za tajnu komunikaciju na Jovanjici nikada nisu "otvoreni"

Savršen zločin ne postoji – reći će vam svaki iskusniji policajac. Ali zato postoji savršen istražiteljski slučaj – onaj koji obiluje dokazima. A baš takav je slučaj "Jovanjica" koji su novembra 2019. godine razotkrili inspektori Odeljenja za borbu protiv droga beogradske policije kada su nedaleko od srpske prestonice ušli na imanje Predraga Koluvije, optuženog da je vođa organizovane kriminalne grupe.

Na imanju kod Stare Pazove, registrovanom za proizvodnju organskog povrća, otkriveni su zasadi kanabisa u staklenicima koji su se prostirali na 12 hektara, pod zemljom se nalazilo 10 najsavremenijih laboratorija skanka, a u magacinima stotine kilograma marihuane spremne za prodaju. I upravo zato su ugroženi životi inspektora Slobodana Milenkovića i Dušana Mitića. I upravo zato se progone i drugi inspektori, pa čak i članovi njihovih porodica, nekada čuvenog Četvrtog odeljenja. I upravo zato optuženi i njihovi branioci, uz zdušnu podršku vrha vlasti, tajnih službi, dela pravosuđa, režimskih medija i društvenih mreža pokušavaju na sve načine da ospore ključne dokaze. Prema analizi nedeljnika "Vreme", slučaj "Jovanjica" počiva na pet stubova, izgrađenih od ključnih dokaza, profesionalaca i društvene odgovornosti, te već više od četiri godine odolevaju uprkos svim pritiscima i opstrukcijama.

KLJUČNI DOKAZ – SKANK I MARIHUANA

Predrag Koluvija optužen je pred Tužilaštvom za organizovani kriminal pošto je na imanju njegove firme Jovanjica pronađeno oko 660 kilograma osušene marihuane i skanka i oko 66.000 stabljika kanabisa koje su nakon sušenja težile 1,6 tona droge.

Koluvijini branioci na televizijama sa nacionalnom frekvencijom čitav slučaj Jovanjica predstavljaju kao puku izmišljotinu. "Ja odgovorno tvrdim, ovi ljudi koji su na optuženičkoj klupi i u prvom i drugom postupku, nemaju nikakve veze ni sa čim. Tu se gajila industrijska konoplja", rekao je Koluvijin branilac Vladimir Đukanović za televiziju Hepi početkom 2021. godine.

Tužilaštvo za organizovani kriminal je naložilo da se urade tri nezavisna veštačenja biljaka pronađenih na Jovanjici. Sva tri su pokazala da je reč o marihuani, odnosno skanku. Ipak, Koluvijin branilac i visoki funkcioner Srpske napredne stranke Vladimir Đukanović slabo poznaje razliku između indijske i industrijske konoplje, a ne poznaje ni sinonime, odnosno reči jednakog značenja.

"Inače, ljudi ne znaju, industrijska konoplja, marihuana, to je sve sinonim", rekao je svojevremeno Đukanović.

Inače, u industrijskoj konoplji nalazi se do 0,3 odsto THC-a ili psihoaktivne supstance. Toliko je u Srbiji dozvoljeno. Sve preko 0,3 THC je marihuana i takva biljka ima omamljujuće dejstvo. Kanabis izuzetno visokog THC-a naziva se skank i uzgaja se u veštačkim uslovima. Međutim, za povećan THC u biljkama Koluvijin branilac krivi same biljke. "Njemu je najviše što je pronađeno 0,54 THC, što može da se dogodi kad se, znate, biljka ne zaliva nekoliko dana", tvrdi Đukanović.

Iste tvrdnje iznosio je i nemački medij VICE, koji se zbog netačnih i nepotpunih informacija iznetih u tekstu obrukao pred javnošću i istraživačkim novinarima, dok su tabloidi i vrh vlasti u Srbiji taj upitni tekst citirali i javno "oslobađali" Koluviju.

Naime, biljke koje su zaplenjene na Koluvijinom imanju imaju različitu koncentraciju THC-a – od najslabijih oko 0,5 odsto do jačih uzoraka koji su predstavljali

ČETIRI GODINE NA UDARU REŽIMA: D. Mitić i S. Milenković
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

ozbiljnu drogu. Najjači uzorak koji je pronađen sadržao je tačno 17,54 odsto THC-a. Bilo je biljaka i od 11, 12 odsto i sve se to podvodi pod skank, dakle, izrazito jaku marihuanu. Urađena je serija veštačenja ovih biljaka i zbog toga postoji niz izveštaja o veštačenju.

Reagujući na tekst u VICE-u, u kom se navodilo i da od Koluvijinih biljaka ne bi moglo da se "uradi ni pile", istraživački novinar Stevan Dojčinović izjavio je da je zbog Koluvijine tužbe sakupio na jednom mestu podatke o svim izveštajima i dopunama izveštaja kojih ima čak 18, bar koliko ih je on našao.

"Tekst VICE-a nije tačan jer je u pojedinim Koluvijinim biljkama pronađeno 17 odsto THC-a, od čega ne bi moglo da se "uradi" samo pile, već i slon", zaključuje Dojčinović.

Prema svedočenjima policijskih inspektora koji su uhapsili Koluviju i otkrili "fabriku skanka", oni su imali saznanja da postoji plan da se celo imanje zapali i tako unište svi dokazi na njemu. Odluke Tužilaštva su neuobičajeno kasnile, policajci nikako nisu dobijali odobrenje da poseku biljke. Zato su inspektori dan i noć oko sedam dana čuvali imanje dok su iznad njih leteli dronovi, a do njih počele da pristižu prve pretnje. Ipak, uspeli su da sačuvaju sve ključne dokaze i izgrade prve stubove savršenog policijskog slučaja koji je izrodio dve optužnice Tužilaštva za organizovani kriminal.

Dejan Milenković je i svedok u procesu "Jovanjica dva", s obzirom na to da je Koluviju i upoznao i s njim razgovarao o eventualnoj obaveštajnoj saradnji za MUP kada ga je u prostorije SSIM-a doveo jedan od optuženih pripadnika BIA da je bio deo te kriminalne grupe

KLJUČNI DOKAZ – ROKOVNIK "GOSPOĐA ZELENA"

Veće Posebnog odeljenja Višeg suda u Beogradu, predvođeno sudijom Zoranom Ganićem, prihvatilo je krajem septembra zahtev odbrane prvookrivljenog u aferi "Jovanjica" Predraga Koluvije da se policijski zapisnik o pretresanju prostorija u njegovom vlasništvu od 18. novembra 2019, što uključije i plantažu marihuane, proglasi nelegalnim jer on nije prisustvovao tim radnjama. Tužilaštvo je uložilo žalbu i i dalje se čeka na odluku Apelacije.

Iako je postojala naredba za pretres, iako su pretresu prisustvovala dva svedoka, iako je pozvana da pretresu prisustvuje Koluvijina advokatica Zora Dobričanin, koja je odbila da dođe na imanje, sudija Ganić ipak već drugi put donosi odluku da se sve što je otkriveno tog dana izuzme iz dokaza. Takva odluka suda je veoma retka – reklo bi se da je Koluvija privilegovani optuženik. Naime, stotine ljudi kojima se u drugim postupcima ranije sudilo zbog droge poslato je na robije upravo zbog dokaza pribavljenih na identičan način.

Javnost bruji o tome da se na taj način izuzima i oko 660 kilograma osušene marihuane pronađene tog dana na Jovanjici. Međutim, to nije najvažnije. U Srbiji se ne sudi na osnovu količine zaplenjene droge, tako da i kada se izuzme 660 kilograma, optuženom Koluviji nad glavom i dalje visi skoro tona marihuane.

Iz dokaza je izuzet i Koluvijin rokovnik zelenih korica na kom kombinacijom ćililičnog i latiničnog pisma piše "Mrs Green". Misteriozna sveska je pronađena u jednom ormariću u podzemlju Jovanjice. Kako se navodi u optužnici, rokovnik je beležio vreme, mesto, količinu i vrstu opojne droge koja se proizvodila, te krio nazive skanka koji je prelazio jačinu i po 10 THC-a: "Red dragon, Cia Bia, Toxic, Sugar Pop, Silver Skank, Pain Killer, Nikol, Black Holl, Gorila, Kušer Kuš...". U rokovniku su beležene smene radnika, ali i ono na čemu »

počiva optužnica. O čemu je reč – prema istrazi, Koluvija je narko posao, za koji je optužen, uredno beležio od 14. maja 2016. godine do dana hapšenja.

I upravo taj vremenski period navodi se u optužnici. Dok je u prvom saopštenju Tužilaštva za organizovani kriminal u jesen 2019. javnosti rečeno da se Koluvija sumnjiči da je marihuanu uzgajao od januara te godine – kada je sa firmom Superior potpisao ugovor (11. januara 2019) o proizvodnji semena i sadnog materijala za industrijsku konoplju.

Ukoliko dokaze iz optužnice izuzme i Apelacija, onda će se optuženima suditi za proizvodnju droge u znatno kraćem periodu, što bi moglo da sakrije njihove dugogodišnje veze sa tajnim službama i vladajućim političarima.

Odbrana optuženih redovno ističe da je Jovanjici Ministarstvo poljoprivrede izdalo dozvolu za uzgoj industrijske konoplje. Ta dozvola jeste izdata 24. aprila 2019. godine i nju je komentarisao u svom prvom iskazu i inspektor Slobodan Milenković.

"Koluvija se sve vreme pozivao na neka rešenja Ministarstva poljoprivrede o uzgoju industrijske konoplje. Njihov službenik je po dolasku (pošto ga je policija pozvala na imanje) kazao da ovako nešto nije viđeno ni u zemljama Latinske Amerike, kao i da je odmah video po obliku i mirisu biljaka da se radi o indijskoj a ne industrijskoj konoplji", izjavio je Milenković pred tužiocem.

O tom rešenju, ali kao argumentu za odbranu Koluvije, govorio je i ministar policije Bratislav Gašić (bio direktor BIA u momentu otkrića Jovanjice) kada je, leta ove godine, javno branio optužene usred Narodne skupštine, a napadao i pokušao da kriminalizuje policajce.

"Ne zaboravite jednu stvar, gazdinstvo 'Jovanjica' je krenulo sa uzgojom organske hrane. Ne zaboravite sledeću stvar, oni su više puta od MUP-a u tom periodu tražili zahtev da se izvrši kontrola na tom gazdinstvu, vrednosti marihuane, zato što su želeli i tražili od Ministarstva poljoprivrede uzgoj medicinske marihuane", rekao je Gašić.

Najpre, kad Gašić ovo govori, on ili manipuliše javnošću ili ne zna da u Srbiji nije dozvoljena proizvodnja medicinskog kanabisa. Uostalom, za kontrolu industrijske konoplje za koju je Koluvija dobio dozvolu

Foto: Aleksandar Barda /FoNet

Na čelu Službe za borbu protiv droga godinama je načelnik Radomir Popović. Upravo tog Popovića, ubrzo pošto je postao ministar policije, Gašić (na slici) je javno odlikovao. Postavlja se pitanje da li je Popović dobio odlikovanje baš zato što nije kontrolisao biljke na Jovanjici, pa sada Koluvijina odbrana to koristi kao argument na sudu

oko šest meseci uoči hapšenja bio je nadležan MUP i to Služba za borbu protiv droga. Na čelu te Službe godinama je načelnik Radomir Popović. Upravo tog Radomira Popovića, ubrzo pošto je postao ministar policije, Gašić je javno odlikovao. Poštavlja se pitanje da li je Popović dobio odlikovanje baš zato što nije kontrolisao biljke na Jovanjici, pa sada odbrana Koluvije to koristi kao argument na sudu.

KLJUČNI DOKAZ – APLIKACIJA RAZGOVOR

Okrivljeni Koluvija je prilikom hapšenja kod sebe imao četiri telefona. Milenković je istakao da je Koluvija dao šifre za tri telefona. Četvrti telefon, marke "blekberi", nije veštačen jer je, kako se tvrdi, prethodno osam puta uneta pogrešna šifra, pa su ostala samo dva pokušaja za njegovo otključavanje, i kao takav nije mogao biti doveden u mod za učitavanje sadržaja.

Međutim, policija je ipak na jednom od tri otključana telefona razbila šifrarnik aplikacije za tajno dopisivanje "Razgovor", a preko koje su se okrivljeni, kako se navodi u optužnici, dogovarali o uzgoju i distribuciji droge.

U optužnici tužilac Saša Drecun ističe: "Okrivljeni Predrag Koluvija bio je toliko siguran da mu organi gonjenja neće otkriti skrivenu aplikaciju za konspirativnu komunikaciju da je dobrovoljno policijskim službenicima predao mobilni telefon sa šifrom. Mobilni telefon je bio predmet veštačenja kada je otkrivena aplikacija sa interfejsom digitrona, u koji je bilo neophodno uneti šifru kako bi se pristupilo korespondenciji šifrovanih korisnika, koji su bili označeni kodnim imenima... Aplikacija je uspešno dekodirana, čime su identifikovani svi korisnici, među kojima su bili i pripadnici organizovane kriminalne grupe. Uvidom u prepisku aplikacije utvrđuje se da su pripadnici organizovane kriminalne grupe imali jasno definisane uloge".

Ipak, ni to razbijanje aplikacije "Razgovor" nije prošlo rutinski. Naime, kako nedeljnik "Vreme saznaje", tužilac Drecun je tri puta morao da urgira kod MUP – Službe za specijalne istražne metode" (SSIM) kako bi podstakao policajce da rade svoj posao. Tek onda su u SSIM-u uspeli da otvore "Razgovor" na telefonima optuženih i na taj način pribave komunikaciju staru oko mesec i po dana – koja je postala dokaz za delovanje organizovane kriminalne grupe u tom periodu.

Odbrana osporava sadržaj aplikacije tvrdeći da su poruke menjane i dodavane. Međutim, posle rada SSIM, sve dokaze koje je ta policijska služba prikupila

Foto: TV Prva printscreen

Novog direktora BIA Radovanovića (na slici) javnost je zapazila kada se pridružio hajci na inspektore Milenkovića i Mitića, te na TV Prva optuživao strane službe da su upetljane u čitav slučaj i kako je "Jovanjica" zapravo udar na predsednika države Vučića i njegovu porodicu

superveštačio je Naučno kriminalistički centar (NKTC), koji je zaključio da nije bilo manipulisanja sadržajem aplikacije "Razgovor".

Zašto je tužilac imao potrebu da traži superveštačenje i proverava rad SSIM-a? Drecunove tri urgencije ka toj Službi pokazuju da su izbegavali da urade traženo. Moguće da je tužiocu smetalo i to što SSIM, bez jasnog objašnjenja, nikada nije uspeo da do kraja "otvori" servere aplikacije koji su se nalazili na samom imanju.

Bitan podatak je da su u to vreme SSIM vodili Dejan Milenković zvani Bagzi – sada je optužen da je zajedno sa bivšom državnom sekretarkom MUP-a Dijanom Hrkalović prikrivao dokaze u drugim istragama organizovanog kriminala, i Tomislav Radovanović, nedavno postavljen za v. d. direktora BIA.

Inače, Dejan Milenković je i svedok u procesu "Jovanjica dva", s obzirom na to da je Koluviju i upoznao i s njim razgovarao o eventualnoj obaveštajnoj saradnji za MUP kada ga je u prostorije SSIM-a doveo jedan od optuženih pripadnika BIA da je bio deo te kriminalne grupe. Novog direktora BIA Radovanovića javnost je zapazila kada se pridružio hajci na inspektore Milenkovića i Mitića, te na TV Prva optuživao strane službe da su upetljane u čitav slučaj i kako je "Jovanjica" zapravo udar na predsednika države Vučića i njegovu porodicu.

Iz poruka koje su Koluvija i ostali optuženi razmenjivali zaključuje se i da su dvojica, u odvojenim procesima, ranije osuđenih narkodilera Dragan Milošević i Miodrag Poznan povezani s Jovanjicom.

KLJUČNI DOKAZI – INSPEKTORI ČETVRTOG ODELJENJA I SUK-a

Prema svedočenjima policijskih inspektora koji su uhapsili Koluviju i otkrili "fabriku skanka", oni su imali saznanja da postoji plan da se celo imanje zapali i tako unište svi dokazi na njemu. Odluke Tužilaštva su neuobičajeno kasnile, policajci nikako nisu dobijali odobrenje da poseku narko biljke. Zato su inspektori neprekidno, oko sedam dana, čuvali imanje dok su iznad njih leteli dronovi, a do njih počele da pristižu prve pretnje. Ipak, uspeli su da sačuvaju sve ključne dokaze i izgrade prve stubove savršenog policijskog slučaja koji je prerastao u dve najzapaženije optužnice Tužilaštva za organizovani kriminal.

Za "Jovanjicu dva" doprinos su dali i pojedini inspektori Sektora unutrašnje kontrole koji su dopunili dokaze protiv pripadnika Bezbednosno informativne agencije (BIA), Vojno obaveštajne agencije (VOA) i MUP, koji su optuženi da su bili Koluvijin "prsten zaštite".

Četvrto odeljenje bilo je jedno od najuspešnijih odeljenja ne samo beogradske već i srpske policije. Onda su otkrili Jovanjicu – prema podacima iz istrage, najveću zaplenu marihuane i skanka u Srbiji ikada. I od tada kreće progon inspektora.

Pretnje i to ne samo od kriminalaca, već i iz vrha tajnih službi, MUP-a, beogradskog Višeg javnog tužilaštva – da će biti ubijeni, uhapšeni, da će im se montirati sudski procesi, da će im se uništiti karijere, praćenje od strane kriminalaca i BIA... Sve ovo već četiri godine trpe inspektori Slobodan Milenković, Dušan Mitić, Mile Isakov, Miloš Knežević, Marko Vešović... Progon se sprovodi čak i nad članovima porodica tih policajaca, prijatelja, poznanika.

U međuvremenu, smenjeni su načelnik Milenković i šef operative Mitić, a VJT u Beogradu pokušava da im montira sijaset procesa i predstavi ih kao kriminalce, dok ih upravo tako naziva ni manje ni više nego ministar policije Bratislav Gašić. Isti onaj Gašić koji je bio i direktor BIA i za kog je dokazano da je imao kontakt baš sa vlasnikom Jovanjice Predragom Koluvijom. Zbog montiranog procesa, koji je čak i tužiteljka kojoj je dodeljen predmet odbila da radi i optuži policajce, uhapšeni su i bili pritvoreni Isakov, Vešović i Knežević. Ti inspektori, pa i njihove porodice, zastrašivanja i pretnje dobijali su čak i dok su policajci bili u pritvoru. Milenkovića i Mitića, zbog informacija da je naručeno njihovo ubistvo, obezbeđuju pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice.

Prema poslednjim informacijama, Više javno tužilaštvo nalaže Sektoru unutrašnje kontrole da se privode i majke i žene inspektora na informativne razgovore kako bi uspeli da protiv Dušana Mitića montiraju proces protiv zloupotrebe službenog vozila, jer ih je jednom prevezao od centra grada do CZ-a gde su tada bila pritvorena trojica inspektora.

PETI STUB – JAVNOST

Inspektori koji su uhapšili Koluviju i dalje se bore da sačuvaju slučaj "Jovanjica", ali i svoje živote. Slobodan Milenković smenjen je sa mesta načelnika Odeljenja za borbu protiv droga beogradske policije ubrzo pošto je tražio proširenje istrage i izgradnju predmeta "Jovanjica tri", kojim bi trebalo da se razotkrije politička zaštita Predraga Koluvije. Inspektori žive već četiri godine na nišanu države. Od toga da ih "pojede mrak" spasla ih je društvena svest građana Srbije, odnosno javnost. Istraživački novinari otkrića policajaca nekadašnjeg Četvrtog odeljenja i tužioca Drecuna iznela su na svetlost dana. Građani Srbije hrabre inspektore srčano podržavaju uprkos svim pokušajima režima i tabloida da se njihova imena oblate. U nekoliko navrata organizovani su i protesti podrške inspektorima, a uoči svedočenja građani ih ispred zgrade suda dočekuju ovacijama. Slučaj "Jovanjica" postao je poznat u celom regionu, pa i širom Evrope. ¶

JELENA ZORIĆ

Terete me za ono što nisam mogao da uradim

Sve se bazira na izjavama čoveka pravosnažno osuđenog za ubistvo i pravosnažno osuđenog narko dilera kome je, navodno, trebalo da učinim uslugu

Branislav Halasev uporno pokušava da na sudu dokaže nevinost. Ako proces nastavi dosadašnjem dinamikom, trebaće mu godine. Kako je i zašto do svega ovog došlo?

"Suspendovan sam gotovo dve godine", kaže za "Vreme" Branislav Halasev, pomoćnik načelnika KPZ Pančevo. "U neosnovanom pritvoru sam proveo tačno trideset dana i tri sata – dakle, zakonski rok za pritvaranje probijen je za ta tri sata. Kao najvažniji razlog za određivanje pritvora navodno je bio moj uticaj na svedoke. A na njih nikako nisam mogao da utičem jer su oni bili u kazneno-popravnim zavodima Pančevo i Sremska Mitrovica. Kako da utičem kad sam suspendovan i ne idem na posao?"

"VREME": Šta vam se stavlja na teret?

BRANISLAV HALASEV: Optužba me tereti da je čovek koji me je prijavio – zastupa ga inače čuveni SNS jurišnik i kako ga nazivaju u javnosti, gospodar srpskog pravosuđa Vladimir Đukanović Đuka – čuo priču na šetnji da sam tražio novac za uslugu da ostavim drugog pritvorenika da izdržava kaznu zatvora u KPZ Pančevo. To je nemoguće jer ja nemam ingerencije da to uradim – o tome isključivo odlučuje direktor Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Dejan Carević.

To je jedan svedok. A drugi?

Drugi je osuđenik iz KPZ Sremska Mitrovica kojeg je ovaj prvi uvukao u priču, odnosno, čovek kojem sam, navodno, kao uslugu obećavao da će ostati u KPZ Pančevo, a ništa mu nije omogućeno. Pazite, čak i ovaj prvi izjavljuje da nikada nije čuo direktno i neposredno da ja tražim novac za uslugu, niti je bio deo bilo kakvih razgovora da bi on mogao da stekne tu sliku. Kada je reč o ovom zatvoreniku koji se sada nalazi u KPZ Sremska Mitrovica, on je izjavio – ali tek nakon posete pripadnika UKP-a s kojim je sigurno došlo do neke trgovine, uticaja ili obećanja oko pogodnosti koje će steći – da je bilo nekih mojih pokušaja, ali se nije izjasnio da li sam tražio novac za sebe ili rekao da se takve usluge plaćaju drugima. Tek nakon razgovora s njima on je doneo odluku da će svedočiti. Pa čak i tada nije rekao da sam mu tražio novac za sebe, već da sam mu pomagao u sastavljanju molbe da ostane u KPZ Pančevo. To jeste bio moj posao i tako sam pomogao desetinama drugih pritvorenika.

Da li je postojao neki način da mu mimo službene hijerarhije, za novac, izađete u susret?

Apsolutno nikakav. O tome odlučuje isključivo upravnik zavoda i direktor UIKS-a Dejan Carević.

Šta se dešava dalje?

Mi smo tokom procesa pred tužiocem Nenadom Minićem u Višem javnom tužilaštvu koje vodi Nenad Stefanović potpuno razobličili sve njihove navode i dokazali da nema elemenata krivičnih dela koja mi se stavljaju na teret – niti zloupotrebe službenog položaja, a pogotovo ne trgovine uticajem. Tu su svedoci jasno rekli da ja ne mogu da uradim ono za šta me terete. Među njima je bio i direktor Dejan Carević – on je rekao da me ne poznaje i da nikad nismo imali bilo kakvu komunikaciju, a samo on može da odobri ostanak ili transfer osuđenika. I upravnik KPZ Pančevo je potvrdio da ja nisam mogao da uradim ono za šta me terete.

Ipak, Tužilaštvo podiže optužnicu...

Baš tako, podižu optužnicu nakon nekih petnaest meseci mrcvarenja u Višem javnom Tužilaštvu i kreće proces.

Šta Tužilaštvo navodi kao dokaze protiv vas?

Sve se bazira na izjavama čoveka pravosnažno osuđenog za ubistvo i pravosnažno osuđenog narko dilera kome je, navodno, trebalo da učinim uslugu. Oni mene

Zašto naprednjaci pobeđuju u zatvorima

Između ostalog, moji sukobi sa upravom KPZ Pančevo započeli su i zbog toga što sam se na svoj način protivio da u KPZ-u skupljaju kapilarne glasove za SNS – kako od zaposlenih, tako i od lica lišenih slobode. Kada sam ja bio tamo, oni su to radili mimo mene jer im nisam dao da maltretiraju zaposlene, a posebno ne ljude lišene slobode terajući ih da glasaju za SNS. Čak su stigli i da se organizuju da odu na kontramiting vlasti koji je održan u Beogradu 26. maja ove godine kao podrška Aleksandru Vučiću. Sve ovo je u ovako devastiranom društvu, naravno, nedokazivo. Javna je tajna da je tako u svim državnim ustanovama.

Kako to izgleda?

Opšte je poznato da se tako radi po zavodima u Srbiji, prvo se podele liste svojim bliskim saradnicima kojima pre toga obećaju određene benefite vezane za karijerno napredovanje i svaki od njih mora među uniformisanim službenicima i drugima da skupi dovoljan broj potpisa sigurnih glasova sa osnovnim generalijama. Neposredno pred izbore govore osuđenicima da će im predsednik Vučić pomoći davanjem abolicije, podsećaju da im je dao po sto evra, pa dao im ovo, pa ono, imaju dobre uslove u kojima izdržavaju kazne itd... Uglavnom, svi moraju da glasaju za Vučića. Tako dođe

Foto: Marija Janković

terete da sam tražio novac iako nije došlo do izvršenja ničega. U oktobru ove godine bilo je prvo ročište na sudu gde sam izneo svoju odbranu. Sutkinja Ljudmila Miljković se ponašala profesionalno da bi sada, kada smo imali novo ročište 23. novembra, zakazala sledeće u februaru 2024. Tek tada će biti ispitana samo dva svedoka. Jedan je to osuđeno lice, a drugi – njegova majka, u čiju su kuću, mimo procedura, otišli pripadnici UKP-a kako bi napravili službenu belešku. Biće da im se jako žurilo da me uhapse pre izbora i nisu mogli da čekaju da ona dolazi u službene prostorije MUP-a. Ako se suđenje nastavi ovom dinamikom od dva-tri svedoka na svaka dva-tri meseca, pošto ima skoro dvadeset svedoka, proces će trajati godinama...

Kako izgleda vaš život pod suspenzijom?

Suspendovan sam od trenutka hapšenja 29. marta 2022. godine – pet dana pred prošlogodišnje izbore – primam trećinu plate i onemogućen sam da se bavim drugim zanimanjem.

Spomenuli ste da je Vladimir Đukanović zastupnik jednog od svjedoka koji vas tereti?

Tako je. Reč je o čoveku koji je napisao i poslao prijavu protiv mene. Moram da napomenem da je to uradio osam i po meseci nakon što su se ta dva navodna krivična dela koje su izmislili desila! Dakle, on me nije prijavio deset ili mesec dana nakon toga, nego tek posle toliko vremena. I to baš pred kraj kampanje u kojoj sam učestvovao kao aktivista Stranke slobode i pravde. Inače, tom svedoku je smanjena kazna zatvora nakon što me je prijavio i to sa sedam i po na pet godina. U pitanju je krivično delo ubistvo, tako da je on praktično nagrađen za prijavu kojom je inicirao moj progon. Verujem da je sada na slobodi.

Što mislite, ima li proces protiv Vas političku pozadinu?

To je odmazda za moje opoziciono delovanje. Učestvovao sam u svim protestima, organizovao dosta toga... Između ostalog, bio sam na osnivanju Stranke slobode i pravde u opštini Stari grad u Beogradu. Moja slika se prvi put pojavila u medijima prilikom ekoloških protesta na Gazeli početkom decembra 2021. gde se vidim kako stojim iza Marinike Tepić i Dragana Đilasa. Već tada sam dobio neke informacije, ali i znao iz ličnog iskustva da će se određene službe početi baviti mojim kretanjima i kontaktima. Jasno mi je bilo i da BIA vrši nadzor. Ali bio sam potpuno spokojan – nisam kriminalac, nikada nisam osuđivan, nikada suspendovan tokom karijere u MUP-u i Ministarstvu pravde, imam pravo kao državni službenik da se bavim politikom, ne radim ništa nezakonito. Nikad nisam ni pomislio da može da dođe do hapšenja.

Da li znate za druge državne službenike iz Ministarstva pravosuđa koji su aktivno angažirani na strani opozicije?

Svi koji su visokopozicionirani kadrovi su vladajuće partije. Prva nesuglasica između mene i upravnika KPZ Pančevo do koje je došlo nakon našeg dotadašnjeg profesionalnog i korektnog odnosa, nastupila je kada je on saznao kakvo je moje političko opredeljenje. Do tog trenutka mislio je da sam kadar Srpske napredne stranke, a sve zbog prijateljstava i poznanstava koje imam u različitim sferama društva. Što se tiče drugih državnih službenika koji bi aktivno pomagali opoziciju, moram da priznam da takvih ima vrlo malo. A ovo što mi se dešava nije pretnja samo mojim kolegama nego i svima ostalima. Jer ako mene kao državnog službenika osude na bilo koju kaznu dužu od šest meseci – inače, tužilac traži minimum godinu dana zatvora – ja po sili zakona gubim posao. Posle neću moći nigde da se zaposlim pošto kada konkurišete za neki posao, poslodavci traže potvrdu da niste osuđivani.

I šta vam sada preostaje?

Ostaje mi da se borim i dokažem svoju nevinost. Verujem da ću uprkos svemu u tome uspeti, zahvaljujući i nezavisnim i profesionalnim medijima, a u nadi da će naše pravosuđe raditi mimo političkih pritisaka kojima je izloženo od strane vlasti. Inače, ljudima koji se nalaze u mojoj ili sličnoj situaciji želim da poručim da imati svoj demokratski stav i misliti svojom glavom nosi određene posledice, ali da bez obzira na to, nikako ne odustaju od svojih uverenja. ¶

FILIP ŠVARM

i izborni dan. Tada stignu ljudi iz izborne komisije, donesu kutije i glasanje u Zavodu počne. Ko tu ima kontrolu? Baš niko osim zaposlenih u zavodu. A oni su direktno instruisali te osuđenike da glasaju za naprednu stranku. Zato se Vučić uvek javno hvali kako u srpskim zatvorima ima preko devedeset odsto podrške.

Koliko je bilo lica lišenih slobode kada ste vi radili u KPZ Pančevo?

Oko 400 i nešto, a zaposlenih je bilo oko 200. E, sad, tu morate dodati i ostale veće zavode u Srbiji – KPZ Požarevac, Sremska Mitrovica, Niš i ostale. Sveukupno, trenutno ima oko jedanaest hiljada lica lišenih slobode u svim Zavodima. Dodajte svakom od njih barem jednog člana porodice – jer i njih teraju da glasaju za Vučića i njegov režim – i dobili ste minimum 22 000 sigurnih glasova.

Može li osuđenik odbiti da glasa za režim?

Može, ali ljudi koji su lišeni slobode plaše se za svoj status i način funkcionisanja tokom boravka u zavodima. Uprave uvek mogu naći način da im uskrate neka prava koja imaju po zakonu i pravilnicima tako što će im onemogućiti da dobijaju pakete, posete, dati lošiji nivo tretmana, staviće ih u lošiju ćeliju... Uvek mogu da ih dodatno kazne zato što nisu glasali onako kako im je rečeno. Tako da lica lišena slobode nemaju nikakvog izbora. ¶

Zloupotreba bez ograničenja

Poverenik za informacije od javnog značaja Milan Marinović kaže za "Vreme" da ako nešto nije definisano propisom, to treba tumačiti "u skladu sa zaštitom ljudskih prava". Navodi i da su pravo na privatnost, zaštita podataka o ličnosti, kao i zaštita ljudskih prava "nespojivi sa prisluškivanjem"

U prethodnom broju "Vreme" je pisalo o špijunskim softverima za nadzor mobilnih telefona, koji se u svega par koraka mogu kupiti i instalirati preko nekoliko internet prodavnica koje posluju u Srbiji. Ova zakonski slabo regulisana trgovina omogućava pojedincima sa malicioznim namerama jednostavnu zloupotrebu, dok "prodavnice", sa druge strane, proizvode nude tako što praktično ništa ne proveravaju, ne vode nikakvu evidenciju, pravdajući se kako odgovornost za potencijalne zloupotrebe isključivo snose klijenti.

Povremeno se ovi softveri nazivaju i spajverima, što nije ispravno – radi se o stolkerverima (eng. stalkerware). Ključna razlika je u načinima infiltracije u uređaj i namerama za koje se koriste. Kod prvih, softver je moguće instalirati "na daljinu", bez posedovanja uređaja, tako što žrtva preuzme malicioznu datoteku ili otvori link (ili kao kod Pegazusa – softver sam ostvari kontakt sa uređajem i pronađe ranjivost u operativnom sistemu). Kada su u pitanju stolkerveri, neophodno je da target telefon bude u posedu na nekoliko minuta, kako bi se softver instalirao direktno na njemu.

Druga razlika je namera od koje se polazi. Spajver ima za cilj da eksploatiše i ukrade osetljive podatke sa uređaja koji targetira; takođe, ne postoji lična veza između napadača i žrtve. Sa druge strane, stolkerver se infiltrira u uređaj kako bi nadzirao privatne podatke, dok između napadača i žrtve postoji jasna veza (obično partner i partnerka ili poslodavac i zaposleni).

U svakom slučaju, oba softvera su maliciozna s obzirom da trećoj strani omogućavaju neograničen pristup osetljivim podacima žrtve.

DECA SU SAMO IZGOVOR

Stolkerver softveri prezentuju se kao rešenja za "zaštitu dece". Hipoteza glasi: zabrinuti roditelji instaliraju softver na mobilni uređaj svog deteta i tako ga štite od lošeg društva i loših navika.

Problemi sa ovom formulacijom su višestruki. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti Milan Marinović kaže za "Vreme" kako je ideja o zaštiti dece "legitimna", ali da je poenta znati samo "osnovne stvari". Dodaje da treba primeniti pravno telo "minimalizacije", što bi podrazumevalo samo neke osnovne komponente nadzora – imati pristup lokaciji maloletnog deteta ili eventualno "listingu poziva" bez uvida u sadržaj komunikacije.

Međutim, ovi programi omogućavaju potpuni nadzor nad target uređajem, uključujući sadržinu komunikacija, uvid u galeriju, ali i pristup kameri i mikrofonu kako bi se snimala i prisluškivala okolina telefona. Na taj način klijent ne vrši samo "nadzor" nad sopstvenim detetom, već direktno krši pravo na privatnost i ostvaruje nelegalan uvid u osetljive podatke svih onih koji ostvaruju kontakt sa njegovim detetom.

Poverenik objašnjava da se ovde radi o "nezakonitoj obradi podataka", te da se podaci sa mobilnog telefona podvode pod podatke o ličnosti. Takođe, instaliranje stolkervera u telefon deteta može biti urađeno sa drugim namerama – recimo, za špijuniranje partnera, odnosno partnerke kada se nalaze u blizini deteta. Pre dve godine u SAD zabeležen je takav slučaj sa tragičnim ishodom, kada je poznati TikToker upucao suprugu i njenog prijatelja nakon što ih je prethodno prisluškivao aktiviranjem mikrofona na ćerkinom mobilnom uređaju.

PRISLUŠKIVANJE RADNIKA

Internet prodavnica "SpajTeh" i veb-sajt Detektivska oprema u vlasništvu su kompanije Alfa Sistem Plus iz Beograda. Među brojnim "špijunskim" uslugama, ova firma nudi i nadzor mobilnih uređaja, između ostalog i za "zaštitu poslovanja". Ovaj termin, kako piše na sajtu, zapravo predstavlja instaliranje programa u telefone radnika u preduzeću, kako bi se oni nadzirali.

Naravno, i ova firma se u potpunosti odriče odgovornosti ako klijent prekrši neki zakon koristeći njihove softvere ili ih zloupotrebi. Međutim, na sajtu ističu da "ne vode evidenciju lica kojima se oprema prodaje i ne uzimaju nikakve lične podatke i garantuju potpunu diskreciju".

Poverenik Milan Marinović objašnjava da bi poslodavac, u zavisnosti od potreba rada, smeo da preduzme određene mere što se, kako kaže, eventualno svodi na praćenje GPS lokacije službenog telefona u sklopu radnog vremena kako bi se utvrdilo da li se zaposleni kreće predviđenom rutom. Međutim, dodaje da su ovi softveri "veliko zadiranje u privatnost", te da ne smeju da se koriste sistemi koji omogućavaju "pristup svemu" i skidanje praktično "svih sadržaja" sa telefona.

Postavlja se pitanje pristanka zaposlenih radnika, odnosno da li su oni uopšte upoznati sa tim da im se stolkerver nalazi na mobilnom telefonu.

"Treba poći od svrhe obrade podataka", smatra Poverenik i dodaje da takođe treba imati u vidu kako su ovi programi "nevidljivi", što ih pored intruzivnosti razlikuje od bilo kog drugog vida nadzora, uključujući kamere, te se ovo "ne može porediti", zaključuje Marinović.

Foto: pexels

PRISTUP, NEVIDLJIVOST I DETEKCIJA

Kod špijunskih softvera se uvek postavlja pitanje ko sve ima pristup podacima. Ni sa stolkerverima nije drugačije, pogotovo što se u nekim slučajevima radi o podacima o deci koji su posebno osetljivi.

Da li je rukovalac informacijama samo klijent koji je kupio licencu kako bi špijunirao dete, partnerku ili svog zaposlenog? Ili pristup podacima koje softver prikuplja sa target telefona mogu imati i firme koje ga preprodaju, pa i developeri koji su razvili program?

Konsultant za informatičku bezbednost i jedan od osnivača foruma Bezbedan Balkan (platformi za objavljivanje sadržaja o bezbednosti, sa akcentom na informacionu) Ivan Marković smatra da podacima najverovatnije mogu pristupiti sve tri strane, te dodaje da ne veruje da je uloženo previše novca u "enkripcije" i "izolacije klijenata". Ovu tezu potvrđuje i slučaj hakovanja jednog sličnog stolkervera sredinom ove godine. Naime, među procurelim informacijama nisu se našli samo podaci o klijentima koji su kupovali licencu, već i osetljivi podaci preuzeti sa target telefona, odnosno od samih žrtava.

"Vreme" je razgovaralo sa još jednim stručnjakom za digitalnu bezbednost, koji kaže da je kod ovih softvera uvek pitanje kakva je zapravo enkripcija, da li je lažna, kao i da li se prave rezervne kopije podataka. Pogotovo, kako kaže, kada tehnička podrška "prodavnica" instalira softver umesto klijenta.

Ako su softveri "uvezeni", te ako se njihovi serveri nalaze u inostranstvu, prema rečima Poverenika, radi se o "iznošenju naših podataka u inostranstvo bez pravnog osnova".

Na pitanje šta znači da je softver "nevidljiv", kako ga ove firme reklamiraju, Ivan Marković kaže za "Vreme" da postoje različiti načini. Kako objašnjava, izmene mogu biti vizuelne – da ne postoji ikonica ili da se ne može pronaći u podešavanjima. Sa druge strane, kaže, neki softveri mogu biti izolovani od operativnog sistema telefona, te ih je po pravilu teže detektovati (ovde uglavnom antivirusi nisu od pomoći).

Za detektovanje sofisticiranijih stolkervera uglavnom je potrebna aktivna ili pasivna forenzika mobilnih telefona, smatra Marković. U prvom slučaju, uređaj se povezuje na lažnu *wifi* mrežu, kako bi se utvrdilo da li postoji neki prenos podataka koji nije pokrenuo vlasnik uređaja, dok se kod pasivne forenzike traže tragovi softvera na disku telefona. Na pitanje da li se mogu prepoznati neke naznake da je uređaj zaražen stolkerverom, sagovornik navodi da bi jedini pokazatelj moglo biti brže trošenje baterije.

KORIŠĆENJE ZAKONSKIH ŠUPLJINA

Iako je ova oblast donekle uređena Krivičnim zakonikom (deo vezan za novlašćen pristup računarskim sistemima), u Srbiji nedostaje jedinstven zakon koji bi regulisao proizvodnju, promet i korišćenje opreme za tajno prikupljanje podataka. Poverenik Milan Marinović ima stav da ako nešto nije definisano propisom, to treba tumačiti "u skladu sa zaštitom ljudskih prava". Navodi i da su pravo na privatnost, zaštita podataka o ličnosti, kao i zaštita ljudskih prava "nespojivi sa prisluškivanjem".

Docent Pravnog fakulteta u Novom Sadu Milana Pisarić kaže za "Vreme" da Zakon o elektronskim komunikacijama potvrđuje Ustavom zagarantovanu tajnost komunikacija, pa propisuje da presretanje elektronskih komunikacija kojima se otkriva njen sadržaj nije dopušteno bez pristanka korisnika, osim na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom.

Ako se radi o softveru "uvezenom" iz inostranstva, Milana Pisarić smatra da dolazi u obzir i primena Zakona o izvozu i uvozu robe dvostruke namene. Kako objašnjava, u ovom Zakonu je izričito naglašeno da se roba dvostruke namene može izvoziti odnosno uvoziti samo na osnovu dozvole nadležnog organa, a da je izvoznik, uvoznik, broker i pružalac tehničke pomoći dužan, pre započinjanja izvoza, uvoza, pružanja brokerskih usluga i pružanja tehničke pomoći, da utvrdi da li predmetna roba spada u robu dvostruke namene.

Međutim, ni jedna od internet prodavnica koje u Srbiji nude usluge nadzora mobilnih telefona nema na svom vebsajtu objavljene dozvole ili sertifikate, niti dokaze da ih poseduju. Dok im u Agenciji za privredne registre (iza jedne od prodavnica ni ne stoji pravno lice) kao delatnost stoji "nespecijalizovana trgovina na veliko" ili "trgovina na malo posredstvom pošte ili preko interneta".

Na kraju razgovora, Poverenik zaključuje da prodavnice sebe pokrivaju izjavama o odgovornosti, dok se ovim alatima "daje samovolja da svako prisluškuje svakoga". ¶

DAMJAN MARTIĆ

A od predsednika – ono što vam ne treba

Po kom osnovu su Stiv Voznijak i njegova supruga Dženet Hil dobili srpski pasoš i preko noći postali građani Srbije? Koji član zakona je sporan? Šta je sa pasošima Srba na Kosovu? I ko je diskriminisan i kako

Uoči parlamentarnih i lokalnih izbora 17. decembra, predsednik Srbije Aleksandar Vučić je na svom TikTok nalogu (@jasamaleksandar) upitao svoje pratioce: "Da li ste znali da je Lord Voldemort Srbin?" Voldemort je lik iz serijala o Hariju Poteru koji želi da osigura ogromnu moć i besmrtnost korišćenjem crne magije. Tu ulogu tumačio je glumac Rejf Fajns, koji je 2017. godine postao počasni državljanin Republike Srbije. Na snimku se, dalje, vidi se i kako je Aleksandar Vučić uručio pasoš i ličnu kartu Rejfu.

Odnedavno su "Srbi" i američki inženjer računarstva i suosnivač kompanije Epl (Apple) Stiv Voznijak i njegova supruga Dženet Hil. Naime, predsednik Srbije je u govoru posebno zahvalio Janku Tipsareviću koji je "učinio mnogo za Srbiju zamolivši Stiva Voznijaka da dođe u našu zemlju", te da se možemo hvaliti "kako je kompjuterski genije Srbin koji će najveći deo života da živi u Americi, ali dolaziće neretko i u svoju Srbiju i mi smo ponosni na to i veoma srećni zbog toga".

Stiv Voznijak je u svom obraćanju rekao kako su on i njegova supruga bili zainteresovani da upoznaju ovaj deo sveta, te da je Janko Tipsarević pomogao da se ugovori da ih pozovu i postanu stanovnici Srbije i dobiju pasoš: "Svojim prijateljima ću reći da sam Srbin koji živi u Americi, to želim da budem".

MOŽE PASOŠ, ALI SAMO ZA POČASNE

Na drugoj strani, Srbi koji žive na teritoriji Kosova pasoš ne mogu da izvade u mestima gde žive već u Beogradu, a dodatni problem jeste što taj pasoš izdaje koordinaciona uprava, zbog čega, ukoliko žele da putuju u Šengen zonu, moraju da izvade vizu.

Sanja Sovrlić, novinarka N1 rođena i odrasla na Kosovu, kaže za "Vreme" da zahtev za izdavanje pasoša i potrebnih dokumenata, a kasnije i podizanje pasoša, Srbi sa Kosova obavljaju u Beogradu, u Ljermontovoj ulici gde postoji posebno odeljenje za lica sa Kosova i Metohije.

"To je negde slučaj od 2009. godine", navodi Sanja Sovrlić.

Ono što je takođe problematično u vezi sa dobijanjem srpskog državljanstva kada se govori o licima koja su dobila azil u Republici Srbiji, prema rečima koordinatorke Programa Azil i migracije Beogradskog centra za ljudska prava Jelene Ilić, jeste taj što Zakon o državljanstvu Republike Srbije i dalje nije usklađen sa Ženevskom konvencijom o statusu izbeglica; ona garantuje to pravo, a Republika Srbija je njen potpisnik.

Dodaje da često lica koja dugo borave u Srbiji i imaju stalno nastanjenje čekaju veoma dugo odgovor na njihov zahtev za državljanstvo i da se u tim slučajevima zakonski rokovi ne poštuju.

Petar Nikitin, ruski mirovni aktivista, ranije je za portal "Vremena" rekao kako poznaje Ruskinju koja je ispunila sve uslove za dobijanje državljanstva Srbije, ali da ga na kraju nije dobila zbog aktivizma. Dodao je i da to nije uticalo na njeno pravo boravka u Srbiji, te da ovo nema smisla – ukoliko neko zaista predstavlja opasnost po nacionalnu bezbednost, onda mu valjda ne bi trebalo dozvoliti da nastavi tu da živi kao i pre.

SRBIN PREKO NOĆI

Ali kako je neko ko ne živi i ne boravi u Srbiji dobio državljanstvo i po kom osnovu? U konkretnom slučaju – po kom osnovu su Voznijak i njegova supruga dobili srpski pasoš i tako preko noći postali "Srbi"?

Jelena Ilić objašnjava da je to sticanje državljanstva prijemom koje je definisano kroz nekoliko članova Zakona o državljanstvu Republike Srbije, te da je u ovom slučaju Voznijak stekao državljanstvo članom 19 tog zakona, gde piše da može biti primljen stranac čiji bi prijem u državljanstvo RS predstavljao interes ove zemlje.

Dalje kaže da o prijemu državljanstva iz ovog stava na predlog naležnog ministarstva odlučuje Vlada Srbije i dodaje da i bračni drug tog lica može takođe da dobije državljanstvo iako ne ispunjava prethodne uslove, kao što je, recimo, poseban interes za Srbiju.

Međutim, Jelena Ilić kaže da kada je u pitanju član 19 Zakona o državljanstvu RS, problematično je što se često pravi

razlozi i motivacija koja stoji iza toga ne moraju objašnjavati, a takođe ni poreklo odluke. To se lako može tumačiti kao određena zloupotreba imajući u vidu da je ovo jedan od najliberalnijih i najjednostavnijih načina za sticanje državljanstva Srbije.

ZAŠTO MU DAJEMO PASOŠ I ŠTA ĆE MU: S. Voznijak i A. Vučić
Foto: Strahinja Aćimović/ Tanjug

"Sklono je širokom tumačenju imajući u vidu da taj član nije jasno definisan, već je definisan tako da neko predstavlja interes za Srbiju. A to šta će tačno predstavljati interes ostaje proizvoljno da se tumači od slučaja do slučaja", zaključuje Jelena Ilić.

Nije problematično kada se nekom dodeli pasoš na ovaj način. Međutim, Sanja Sovrlić navodi kako je ironija da neko sa lakoćom dobije pasoš koji mu ne treba, a neko ko živi na Kosovu može o tome samo da sanja. Dodaje da se Srbi sa Kosova ipak nadaju da će se situacija promeniti od sledeće godine.

ŠTA SE ZAPRAVO DOGAĐA SA PASOŠIMA SRBA KOJI ŽIVE NA KOSOVU

"Ja sam imala baš sreće te 2009. godine kada je inače Srbija dobila viznu liberalizaciju; živela sam u Leposaviću i u tom periodu sam izgubila vozačku dozvolu, te sam morala da odem po novu", kaže Sovrlić. "U tom trenutku, znajući da sam lenja da idem po dokumenta, predala sam i zahtev za novi pasoš. Zatim sam otišla u Raškу da uzmem pasoš i vozačku dozvolu, a službenici su mi rekli kako je to 'poslednja tura' i da više neće izdavati pasoše u Raškoj, već u Beogradu."

Dodaje da je nakon toga shvatila da na njenom pasošu i dalje piše Policijska uprava, a ne Koordinaciona uprava, te da će moći da putuje bez vize.

"Evropska komisija je uslovila Srbiju zbog činjenice da Kosovo nema viznu liberalizaciju da prekine sa izdavanjem takvih pasoša, što je Srbija i učinila 2009. godine", ukazuje Sanja Sovrlić i dodaje da pasoš koji izdaje Republika Srbija svojim građanima sa Kosova izgleda identično kao pasoš nekoga iz Beograda, Kragujevca, Čačka, ali da taj pasoš nema istu vrednost kao ostali. Sve ovo dovodi do diskriminacije jer Srbi na Kosovu ne mogu da ostvare ista prava kao i Srbi koji žive u centraloj Srbiji. Novinarka ističe da je ovo suštinski problem, te da je Srbija još te 2009. godine ispunila zahtev Evropske komisije i tako usvojila uredbu kojom se krše prava građana koji žive na Kosovu.

DOVIJANJE KAKO BI SE OSTVARILO GRAĐANSKO PRAVO

Građani pasoš dobijaju po osnovu prebivališta, pa ukoliko je neko iz Zubinog Potoka, Leposavića, Kosovske Mitrovice, Zvečana i drugih mesta sa Kosova, dobiće pasoš Koordinacione uprave. Zato često, prema rečima Sanje Sovrlić, ljudi pokušavaju da promene prebivalište i prijave se negde u centralnoj Srbiji kako bi dobili "normalan" srpski pasoš.

Međutim, i tu nastaju problemi. Naime, oni podležu mnogo većim kontrolama pa promena prebivališta nije jednostavna procedura kao što je, recimo, za nekoga iz Niša, Leskovca, Beograda i drugih gradova centralne Srbije. Sanja Sovrlić navodi da nekada za promenu prebivališta nije dovoljno ni posedovanje neke nekretnine ili odlazak na studije.

"Znam za dosta slučajeva da su bili odbijani zahtevi za prebivalište nekima koji stvarno žive u Beogradu, studiraju ili rade poslove koji ne podrazumevaju klasičan ugovor o radu", zaključuje S. Sovrlić.

Same policiske provere su kontrola da li je ta osoba na adresi i to traje nekoliko meseci. Beleže da li su nekoga zatekli tu, da li je priložio sva dokumenta i nakon svih završenih provera, policijska uprava odlučuje da li će neko moći da promeni prebivalište ili ne.

"Ja sam imala sreću da sam dobila prebivalište zahvaljujući tome što sam imala ugovor o radu, ali inače mnogo ljudi to nije uspelo i jednostavno smatraju da ih njihova država diskriminiše", podvlači Sanja Sovrlić.

I dok počasni stranci dobijaju pasoš na osnovu člana 19 Zakona o državljanstvu Republike Srbije, to jest mahom nepoznatog interesa za Srbiju, Srbi sa Kosova i izbeglice i stranci koji imaju svoje pravo na srpski pasoš ostaju skrajnuti do nekog boljeg sutra. ¶

MILICA SREJIĆ

Podmićivanje birača i nezakonito finansiranje kampanje kao krivična dela

NEMANJA NENADIĆ

Programski direktor Transparentnosti Srbije

Iako nezakonito finansiranje stranaka predstavlja jedan oblik korupcije, za njegovo gonjenje nisu zadužena posebna tužilačka odeljenja za borbu protiv korupcije i Tužilaštvo za organizovani kriminal, već tužilaštva opšte nadležnosti. Ne postoji ni mogućnost da se u istragama primene posebne tehnike

Srbija je novembra 2023. ušla u još jedan izborni ciklus, a da nije unapredila mnoge bitne propise na osnovu preporuka ODIHR (Kancelarija OEBS-a za demokratiju i ljudska prava – KDILJP) nakon prethodnih izbora. Jedna od preporuka koje je trebalo realizovati glasi:

"Da bi se obezbedilo poštovanje načela pravne sigurnosti i odgovornost za finansiranje kampanje, potrebno je dalje revidirati zakonodavstvo kako bi se otklonili nedostaci i primenile prethodne preporuke KDILJP-a i GRECO-a, uključujući eksplicitnu regulaciju kampanje koju sprovode treće strane i odredbe o efikasnim, proporcionalnim i destimulativnim sankcijama za kršenja i neadekvatno izveštavanje. Da bi se omogućila efikasna primena, Krivični zakon treba uskladiti sa Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti".

U vezi sa samom preporukom, čini se da Krivični zakonik nije jedino mesto na kojem su intervencije bile potrebne. Naime, da bi se efikasno gonilo krivično delo koje je propisano u vezi sa nezakonitim finansiranjem kampanje, daleko potrebnije su bile izmene dvaju drugih propisa – Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije i Zakonika o krivičnom postupku. Kad je reč o Krivičnom zakoniku, verovatno nije bilo potrebno usklađivanje sa Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti, već nešto drugo – premeštanje krivičnog dela iz posebnog zakona u KZ, ali i značajno unapređenje norme kojom je propisano to krivično delo. Sve to je bilo lako utvrditi da je ikada otvorena diskusija o tome kako da se ispuni ova preporuka ODIHR-a, što nije učinjeno u periodu između dvaju izbora. Taj propust je utoliko veći, zato što je poznato da već dugo traju pripreme za izmene ključnih krivičnopravnih propisa.

ŠTA NE VALJA KOD DEFINICIJE BEZIMENOG KRIVIČNOG DELA

Sa stanovišta jedinstva pravnog poretka, poželjno je da sva krivična dela budu propisana u Krivičnom zakoniku, što sada nije slučaj. U Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti, u članu 40, propisano je krivično delo kojem zakonodavac nije nadenuo čak ni ime. Iako je ZFPA formalno nov zakon (iz 2022), odredba je u ovom delu bila istovetna i 2011. kada je prvi put donet zakon pod tim nazivom.

Na osnovu prvog stava moglo bi da se kazni lice koje "u ime i za račun političkog subjekta pribavi sredstva za finansiranje političkog subjekta" protivno odredbama tog zakona, i to "u nameri da prikrije izvor finansiranja ili iznos prikupljenih sredstava". Glavni nedostatak ovog zakonskog rešenja jeste to što se kao osnov krivične odgovornosti predviđa tačno određena namera počinioca, koja je pritom pogrešno određena.

Namera za koju se može očekivati da postoji kod nezakonitih davanja jeste, u stvari, sasvim drugačija od one koja je inkriminisana. Kad je reč o davaocima nezakonitih priloga (npr. preko zakonskog maksimuma), to može biti želja da ostvare uticaj na donošenje odluka državnih organa i javnih funkcionera preko političke stranke iz koje ti fukcioneri dolaze. Kada je reč o političkom subjektu, namera je prikupljanje novca koji je potreban za sprovođenje aktivnosti. U oba slučaja, prikrivanje izvora i vrednosti finansiranja samo je način ili sredstvo da se do donacije dođe, a ne svrha nezakonitog poduhvata.

Drugi stav aktuelne odredbe propisuje veću kaznu u slučaju da su data ili primljena sredstva veća od određenog iznosa i nije sporan. U trećem stavu je propisana kazna za lice koje "izvrši nasilje ili preti nasiljem, dovodi u neravnopravan položaj ili uskrati neko pravo ili na zakonu zasnovani interes fizičkom ili pravnom licu zbog činjenice da je dalo prilog političkom subjektu". Ovo rešenje je manjkavo utoliko što predviđa kažnjavanje samo onih lica koja diskriminišu ili prete davaocima priloga. Međutim, u istoj situaciji se lako mogu naći i osobe koje uopšte nisu dale prilog političkom subjektu, već samo postoji ubeđenje o tome kod počinioca krivičnog dela. Takođe, jednako kao i davaoci priloga, ugroženi mogu biti i pružaoci usluga političkim subjektima.

Sve ove manjkavosti, pored brojnih drugih faktora, sigurno su uticale na to da broj formiranih predmeta bude zanemarljiv – u 2022. registrovane su svega dve krivične prijave, od kojih je jedna odbačena, a sudbina druge nije poznata.

Kao što sam na ovom mestu već pisao pre nekoliko godina (i gotovo isto toliko održanih izbora), iako nezakonito finansiranje stranaka predstavlja jedan oblik korupcije (kako bi se ostvario skriveni uticaj na poteze državnog organa), za njegovo gonjenje nisu zadužena posebna tužilačka odeljenja za borbu protiv korupcije i Tužilaštvo za organizovani kriminal, već

NAPREDNJACI U PREDIZBORNOJ KAMPANJI: "Darivanje birača"
Foto: snsvranje/instagram

tužilaštva opšte nadležnosti. Ne postoji ni mogućnost da se u istragama primene posebne tehnike (npr. prikriveni islednik, tajni nadzor komunikacija).

Kada se na sve to nadoveže hronično odsustvo javnih poziva i ohrabrenja da se ovo i druga krivična dela u vezi sa izborima prijavljuju, na primer, kroz promociju sigurnih telefonskih linija, internet aplikacija i upućivanja građana u zakonske odredbe, ne treba da čudi što je broj otkrivenih počinilaca nizak, a sumnje u raširenost nezakonitih praksi visoke.

PREDLOZI ZA POBOLJŠANJE

Transparentnost Srbija je mnogo puta pokušavala da utiče na rešavanje ovih problema tokom javnih rasprava o zakonu, dijaloga o izbornim uslovima i prilikom izrade strateških antikorupcijskih dokumenata, za sada bez uspeha. Sa drugim kolegama iz koalicije prEUgovor, u maju 2022. dostavili smo Ministarstvu pravde predloge za izmenu i dopunu Krivičnog zakonika, uključujući one koji se odnose na ovu oblast.

Pre svega smo predložili da se krivično delo imenuje i premesti u Krivični zakonik, na primer, kao novi član 156a, pod nazivom "Nezakonito finansiranje političkog subjekta". Predložili smo da se krivično goni samo ono nezakonito davanje i primanje sredstava za politički subjekt koje prelazi određenu vrednost (npr. 50 hiljada dinara), jer trenutno nije postavljena nikakva granica. S druge strane, gonjenje većeg broja slučajeva omogućilo bi brisanje određene namere kao bitnog elementa krivičnog dela. Dovoljno bi bilo da postoji umišljaj, odnosno svest o tome da se čini nešto zabranjeno. Na primer, da daje prilog ili čini besplatnu uslugu neko ko na to nema pravo (npr. javno preduzeće, strana kompanija) ili da nominalni

»

Hipotetički, može se dogoditi da neko podmićuje sugrađane da bi glasali za osobu koja je na šezdeset i sedmom mestu izborne liste neke stranke, koalicije ili grupe građana (npr. ako to čini kandidat sa mesta broj 67). Ipak, mnogo je verovatnije da će mito nuditi neko ko želi da na nedozvoljen način pomogne uspeh te izborne liste u celini

davalac priloga uplaćuje političkoj stranci tuđe pare. Nezakonito davanje i primanje manjih iznosa bi se kažnjavalo kao prekršaj.

Normativno bi bilo korisno razdvojiti postojeći stav 1 u dva nova – jedan koji bi inkriminisao svesno davanje ili primanje sredstava protivno zakonu, i drugi koji bi se odnosio na razne oblike prikrivanja izvora ili vrednosti finansiranja političkog subjekta. To bi, između ostalog, bile i situacije kada neko plaća troškove aktivnosti političkog subjekta kao da su sopstveni. Na primer, ako bi neka firma izmirila marketinškoj agenciji troškove postavljanja stranačkih bilborda ili štampanja plakata, a zatim to podvela pod račun kojim plaća promociju sopstvenih proizvoda. Jedan od oblika izvršenja bi bilo i umišljajno propuštanje da se u finansijskom izveštaju o troškovima izborne kampanje ili godišnjem finansijskom izveštaju navedu tačni izvori finansiranja i njihova vrednost.

Po ugledu na druga koruptivna krivična dela, trebalo bi predvideti teži oblik krivičnog dela kada je vrednost nezakonito datih, primljenih ili prikrivenih sredstava veća od 1.500.000 dinara.

U posebnom članu zakona (npr. 156b) trebalo bi inkriminisati "Narušavanje prava fizičkih i pravnih lica u vezi sa finansiranjem političkog subjekta", i to tako da se otklone nedostaci sadašnje norme. Pored onog što je već pomenuto, nova norma trebalo bi da omogući krivično gonjenje i u situacijama kada neko primenjuje nasilje ili ugrožava prava drugih kako bi ih sprečio da uopšte daju prilog političkom subjektu (a ne samo prema onima koji su takav prilog već dali). Na isti način bi trebalo kažnjavati i učinioce koji na nedozvoljen način utiču na fizička i pravna lica da ne prodaju robu ili da ne pruže uslugu političkom subjektu.

Najzad, predložili smo i niz dopuna koje bi predstavljale teži oblik izvršenja ovog krivičnog dela, uglavnom po uzoru na postojeće krivično delo "Prinuda" iz člana 165 Krivičnog zakonika. Kazna bi bila teža ako se prava finansijera političkih subjekata i pružalaca usluga učine na svirep način, pretnjom ubistvom, teškom telesnom povredom ili otmicom. Slično tome, po uzoru na član 336v, st. 5 "Napad na advokata" – predložili smo da se strože kažnjava učinilac u slučaju da je fizičko ili pravno lice pretrpelo štetu u iznosu većem od četiristo pedeset hiljada dinara. Dodatno, kazne bi trebalo da budu još strože kada usled izvršenja krivičnog dela nastupe teške posledice (npr. trajne posledice po zdravlje donatora, stečaj privrednog subjekta), a najveće kada je krivično delo izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe.

Najzad, imajući u vidu da je u međuvremenu donet Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi, koji, kada je reč o finansiranju kampanje, u vezi sa referendumom upućuje na Zakon o finansiranju političkih aktivnosti, potrebno je usaglasiti i norme o krivičnoj odgovornosti. To se može učiniti u posebnom članu Krivičnog zakonika ili u nekom od dvaju gore opisanih.

DAVANJE I PRIMANJE MITA U VEZI SA GLASANJEM

Iako statistički podaci pokazuju da se krivično gonjenje za ovo krivično delo po pravilu ne preduzima ili se preduzima u malom broju slučajeva (12 predmeta u radu prošle godine, 4 odbačene krivične prijave i jedna osuda), postoje brojna posredna saznanja da nije reč o tako retkoj pojavi. Sumnje u rasprostranjenost predizbornog podmićivanja su praćene opisom raznovrsnih modaliteta, od kojih su neki uslovljeni tehnološkim napretkom (npr. snimanje "poželjno zaokruženog" glasačkog listića mobilnim telefonom kao dokaza da je podmićivanje imalo efekta).

Zato je Transparentnost predložila da se član 156 Krivičnog zakonika, koji inkriminiše ovo krivično delo, dopuni. Trebalo bi izričito predvideti gonjenje i kažnjavanje ne samo lica koja obećavaju, nude ili daju mito, već i onih koji proveravaju da li su građani kojima je mito dat ili obećan zaista i glasali onako kako im je rečeno i dogovoreno. Ovde mogu biti u pitanju razne radnje – npr. provera snimaka sa mobilnih telefona, provera da li su se svi podmićeni birači pojavili na glasačkim mestima i koristili se svojim biračkim pravom, provera da li je građanin sa kojim je tako dogovoreno, izneo sa birališta prazan glasački listić nakon što je u kutiju ubacio prethodno popunjeni, provera da li se u glasačkoj kutiji nalazi očekivani broj glasačkih listića označenih unapred dogovorenom bojom ili znakom i slično.

Pored toga, izrazi koji se koriste u radnji izvršenja ovog krivičnog dela nisu usaglašeni sa izbornim propisima. Iako Srbija na parlamentarnim izborima već duže od tri decenije primenjuje proporcionalni izborni sistem, to jest, glasanje za izborne liste, krivično bi moglo da se goni podmićivanje radi glasanja za ili protiv "određenog lica". Hipotetički, može se dogoditi da neko podmićuje sugrađane da bi glasali za osobu koja je na šezdeset i sedmom mestu izborne liste neke stranke, koalicije ili grupe građana (npr. ako to čini kandidat sa mesta broj 67). Ipak, mnogo je verovatnije da će mito nuditi neko ko želi da na nedozvoljen način pomogne uspeh te izborne liste u celini, pa bi i u tom pogledu trebalo precizirati normu.

Činjenica da za protekle tri decenije nije utvrđena potreba da se ova norma promeni, najrečitiji je pokazatelj nepostojanja prakse i malog značaja koji se pridaje suzbijanju ovog veoma opasnog oblika korupcije. ¶

Buvljak ne sme da stane

Branimir Džoni Štulić prvi je primetio meteorološku anomaliju na našim prostorima. Naime, 13. decembra je usred zime prolećno vreme, pa je tako nastala jedna njegova pesma.

DRAGAN ILIĆ

Tog datuma – 13. decembra 2023 – Otvoreni tržni centar Novi Beograd, što je zvanično ime beogradskog buvljaka, biće preseljen na novu lokaciju, negde na Miljakovcu, združenom inicijativom gradskih vlasti, Opštine Rakovica i preduzeća Pijace Beograd.

Posle gotovo 30 godina, "Buvljos" će biti dislociran jer je 2019. Grad prodao parcelu jednom od braće Milovanović, medijskom tajkunu i vlasniku Kopernikus grupe. Koliko sam saznao, na mestu tezgi, a u blizini buduće autobuske stanice, niknuće Kopernikus tower, još jedan falusni simbol tranzicionog kapitala. Tu se valjda nalazi jedna od logičkih veza televizije i buvljaka, jer će to biti znak medijske moći grupe koja u vlasništvu ima dve televizije sa nacionalnom frekvencijom i mnoštvom kablovskih kanala Kopernikus. U tri tranzicione decenije, ova kompanija je od malih niških preduzetnika stigla do buduće Kule stražara medijskog uticaja, od kablovskih operatera i klima uređaja do medijskog nebodera. Samo u Srbiji!

Priznajem da je ovaj tekst donekle sentimentalan jer je Buvljak, ne samo za moju generaciju, bio metafora društva, barometar društvenih tenzija, simbol sive zone u ekonomiji, politici i etici. On je bio mesto samozapošljavanja za svaki novi talas izbeglica iz ratova sa exYu teritorija, od Slovenije, Hrvatske, Bosne do Kosova. Zapadna roba na orijentalnim tezgama, natkrivenim šatorskim krilima najrazličitijih vojnih i paravojnih snaga. Prodavci u maskirnim odelima, smrznute žene koje stoje na pločama stiropora, zavičajni akcenti i asortiman "od igle do lokomotive". Uz Buvljak je godinama, baš na mestu buduće autobuske, ispod podvožnjaka tavorila "Kolera", otpad sa Buvljaka, konačna destinacija, korak od kontejnera. Ukradena roba, pregorele sijalice koje kupite, pa ih zavrnete u firmi, a kući odnesete ispravne, kućni ljubimci, prnje i antikviteti. Era Milivojević, Neša Paripović i Saša Marković Mikrob išli su tamo u potrazi za umetničkim objektima ili inspiracijom. Era je, nažalost, pred smrt tamo kupovao na tezgama lekove, jer nije imao novca za drugačije lečenje. Marka Žvaka je tu snimila brojne epizode, Olja Bećković me je tu intervjuisala u egzilu, između dve televizije. Buvljak je bio naše tranziciono ogledalo, slika Pada, ali otkrivena i javna. Pre par meseci video sam Sinišu Pavića, ili sam bar uveren da je to bio on, kako sa Buvljaka nosi sušilo za veš upakovano u celofan. Nije u pitanju cena, u pitanju je komunikacija. Gospođa kod koje godinama kupujem kafu odškolovala dve ćerke radeći tu, na svojoj tezgi, uvek sve pod konac i uvek sa osmehom. Izbegla iz Hrvatske, sve dalje je poznata priča. Preko puta nje tezga sa tekstilom, godinama piše na kartonu "helanke za debele". Niko se ne buni iako sam nekoliko puta pitao može li to malo poetičnije da se kaže. Buvljak stvari ogoljuje do kosti, a poverenje je obostrano. Plaćanje u kešu, a garancija je vizit karta prodavca sa potpisom sa druge strane. Ako ste renovirali stan, naročito stariju gradnju, gde ćete drugde pronaći prohrom kazan sa grejačem, za Magnohrom ili Meboš, Minoti iz Grčke ili Kine, zavisno od vašeg budžeta.

Buvljak je bio svedok nekoliko tehnoloških revolucija. Kablovi za TV, famozno pojačalo TV signala iz Turske, u narodu poznatije kao TV čunak. Vatao je signal neuporedivo bolje od soleo Loga antene. Na Buvljaku se telefoniralo bežično, kao alternativa govornicama, a baza je bila u obližnjoj zgradi mamutske veličine "televizorki". Mobilne telefone ste mogli da kupite i prodate ispred, kod šibicara, a pored akvarijuma sa ribicama. Tu pored policije, u harmoničnom suživotu, godinama je jedan vikao: "Kartice, dopune!" promovišući mobilnu telefoniju bolje od bilo kakvog bilborda.

Nema TV autora koji nije posegnuo za Buvljakom kao scenografijom ili metaforom. Pamtim Rašu Popova koji je iskreno uživao u kiču buvljaka kao "osmehu univerzuma". Mislim da ga je tu snimala Tanja Peternek. Nažalost, Buvljak je propustio da se modernizuje i uđe u korak sa novim trendovima, koji zapravo favorizuju "vintidž" i "retro" fazon. Paradoksalno, H&M ili Zara će uskoro početi da prodaju polovnu robu, a Buvljak će, dislociran i anoniman, ostati na Miljakovcu, daleko od očiju javnosti, kao luckasti rođak kojeg sklanjaju kada dođu gosti.

Naša kultura ne poznaje Agoru, kao mesto razmene ideja , već je to kod nas Pijaca. Buvljak će tako samo sačekati da nekom novom investitoru zapadne za oko parcela na Miljakovcu pa će ponovo u izbeglištvo, a na mestu buvljaka će, kao u Depou na Bulevaru, nići novi stambeno-poslovni kompleks.

Buvljak je, naravno, prvenstveno, ekonomska kategorija. Sećam se kako smo posle smene Miloševića naivno poverovali da više nećemo morati da kupujemo na Buvljaku, već u prodavnicama koje su ličile na one na Zapadu. Istina, samo je umesto gramzivog uvozničkog lobija, maskiranog u biznismene, izbeglički lobi na Buvljaku uvek bio jeftiniji. Nažalost, selidba Buvljaka ne znači da je kupovna moć stanovništva porasla, to nikako. Samo će sirotinja biti malo manje pred očima javnosti, jer je otvoreni tržni centar sa maskirnim ceradama opasan svedok ratne prošlosti, poraza povampirenog šovinizma, kolona izbeglih, bede devedesetih, usred novobeogradskog poslovnog kompleksa gde se glamur Evropske unije prodaje pod otvorenim nebom, par stotina metara od kancelarija Delegacije EU, ili ispod superbrzog Sokola kojim se ide u bolju budućnost, a ne u šverc u Segedin.

Počivaj u miru na Miljakovcu pošto si izbegao neronovsku sudbinu spaljenog Rima, Depoa ili Kineskog tržnog centra u Bloku 70. ¶

Budućnost koja je došla

Veštačka inteligencija nudi mogućnost unapređenja obrazovnih sistema na način na koji do sada to nije bilo moguće. Kroz inovacije u učenju, kao i upotrebu AI-a, može se prevazići višegodišnji jaz između načina učenja i samog gradiva sa jedne strane i tehnoloških mogućnosti savremenog sveta sa druge strane

U Beogradu je prošle nedelje održana konferencija "Svet ispred nas", u organizaciji Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Ministarstva prosvete i Fondacije Petlja. Cilj događaja koji je okupio predstavnike akademske zajednice i stručnu javnost iz oblasti obrazovanja, nauke i tehnologije, jeste pokretanje šire debate o prednostima i manama integracije veštačke inteligencije (AI) i modernih tehnologija u obrazovni sistem.

Jedna od oblasti u kojima primena veštačke inteligencije postaje sve neophodnija kako bi se održao korak sa vremenom i tehnološkim dostignućima jeste upravo obrazovanje – sa akcentom na osnovne i srednje škole. Treba imati u vidu da suština primene veštačke inteligencije u obrazovanju nije da ga izmeni tako da zaposleni u ovom sektoru postanu suvišni i zamenjivi, već da njima olakša posao, a deci koja pohađaju nastavu omogući svrsishodnije, dinamičnije i zanimljivije učenje, u skladu sa vremenom u kome žive. Upravo veštačka inteligencija nudi mogućnost unapređenja obrazovnih sistema na način na koji do sada to nije bilo moguće. Kroz inovacije u učenju, kao i upotrebu AI-a, može se prevazići višegodišnji jaz između načina učenja i samog gradiva sa jedne strane i tehnoloških mogućnosti savremenog sveta sa druge strane.

NASTAVNICA ISPRED SVOG VREMENA

Katarina Veljković je nastavnica računarske grupe predmeta u Kragujevačkoj gimnaziji, članica radne grupe za izradu predloga programa nastave i učenja za računarske predmete (za učenike sa posebnim sposobnostima za računarstvo i informatiku), kao i koautorka priručnika i udžbenika iz ove nastavne discipline. Ona je među prvim nastavnicima u Srbiji prepoznala potrebu za inovacijama u obrazovanju, kako bi svojim učenicima kroz obrazovni program približila tehnološka dostignuća uključujući veštačku inteligenciju.

U razgovoru za "Vreme", ona objašnjava da veštačka inteligencija "značajno transformiše način na koji učimo, prvenstveno jer pruža individualizaciju obrazovanja, nudi interaktivne alate kao što su simulacije", što, kako kaže, "unosi dinamiku i angažovanje u proces učenja". Takođe, uz pomoć čet botova, učenici dobijaju podršku "prilagođenu njihovim specifičnim potrebama", a kroz AI generalno, detaljno se prati napredak učenika i analiziraju oblasti koje zahtevaju dodatnu pažnju ili podršku, dodaje ova nastavnica.

Na pitanje kako ona u nastavnom procesu koristi veštačku inteligenciju i nove tehnologije, odgovara da je za sada uglavnom fokusirana na digitalne tutore, ili čet botove koji učenicima pružaju dodatnu podršku "tako što odgovaraju na njihova pitanja, dajući im dodatna objašnjenja u vezi sa gradivom koje izučavaju".

Pojašnjava kako to izgleda u praksi. Na prvom času učenici dobiju zadatke koje treba da reše samostalno, kreirajući program kao deo rešenja. Nakon toga, učenici upoređuju rešenja do kojih su sami došli sa onima koje predlaže ChatGPT.

Potom zajedno analiziraju i upoređuju rešenja do kojih su došli samostalno sa onima koje je predložila veštačka inteligencija. Na taj način se, kaže, sagledavaju "različite perspektive", a učionica pretvara u "interaktivni prostor" gde se znanje stiče kroz "istraživanje, igru i direktnu podršku".

Motivaciju za stalna istraživanja novih tehnologija, koja će primenjivati u nastavnom procesu, pronalazi u prostoj potrebi koju iziskuje dinamično tehnološko okruženje. To je, kako kaže, jedini način da se osigura relevantnost i aktuelnost obrazovanja koje pruža svojim učenicima. Sa druge strane, kao članica radnih grupa za izradu nastavnih programa, koristi priliku da direktno utiče na oblikovanje obrazovnog sistema, dok joj je kao koautorki udžbenika jedan od glavnih ciljeva "stvaranje resursa koji podržavaju savremene metode učenja i odgovaraju potrebama današnjih đaka i nastavnika".

Foto: RACEART

Međutim, integracija veštačke inteligencije u obrazovni sistem nije jednostavan proces. Može se reći da zahteva tektonske promene, kako na institucionalnom nivou, tako i među samim nastavnicima.

Katarina Veljković smatra da integracija AI u nastavne planove i programe zahteva holistički pristup, koji uključuje analizu potreba učenika, obuku nastavnika, kao i odabir odgovarajućih alata. Kako kaže, ključni deo procesa je "razumevanje potreba učenika", tačnije "identifikovanje oblasti u kojima AI može da pomogne u unapređivanju iskustva učenja". Međutim, dodaje da će i nastavnici imati "veoma važnu ulogu" u uspešnoj integraciji veštačke inteligencije, te je samim tim i njihova obuka o korišćenju AI alata "neophodna".

POTENCIJALNA ZLOUPOTREBA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

Pored mnogobrojnih prednosti, korišćenje veštačke inteligencije u obrazovanju sa sobom nosi i značajne rizike koji moraju biti identifikovani i adekvatno adresirani; takođe, upotreba AI-a neretko povlači i neke etičke nedoumice. Stoga i sam ChatGPT kaže da je "važno koristiti ove tehnologije odgovorno i obezbediti da ljudski element u nastavi i učenju ne bude ugrožen".

Vršilac dužnosti direktora Istraživačko-razvojnog instituta za veštačku inteligenciju Srbije prof. dr Dubravko Ćulibrk smatra da ne treba ograničiti upliv veštačke inteligencije u obrazovanje ako se ona koristi "odgovorno i kritički". Dodaje da se Takođe, dodaje da je svaki sistem koji analizira performanse učenika i ima potencijal da utiče na njihov razvoj, koliko god dobronameran, istovremeno i "sistem visokog rizika", te se "njegovom razvoju i korišćenju mora pristupiti sa velikom pažnjom".

Takođe, Jelena Ružičić, menadžerka portfolija za digitalne inovacije u UNDP-u, kaže za "Vreme" da je "etička upotreba veštačke inteligencije preduslov i imperativ za njeno korišćenje", te da "pri pravljenju, treniranju, testiranju i upotrebi velikih modela treba strogo voditi računa da li su svi uključeni, da li to doprinosi njihovom ličnom razvoju, kao i da li postoje neke predrasude, u cilju podržavanja inkluzivnosti u obrazovanju".

U svakom slučaju, veštačka inteligencija može pomoći boljem obrazovanju na više načina. Pre svega, kroz olakšavanje posla nastavnicima da prilagode nastavni plan

dozvole za korišćenje alata moraju davati planski, ali da nikada nije rano da se deca edukuju o ovim tehnologijama. Sa druge strane, objašnjava za "Vreme" da se korišćenju AI-a odgovorno i kritički pristupa tako što se obrazuju edukatori, kako bi oni "shvatili mogućnosti i ograničenja ove tehnologije" i adekvatno prilagodili svoj rad. Takođe, kako kaže, treba voditi računa o "etičkim smernicama za bezbednu i pouzdanu upotrebu AI-a", koje regulišu pitanja primene veštačke inteligencije na državnom nivou.

Dubravko Ćulibrk smatra da najveći rizik leži u zloupotrebi jer, kako kaže, generativni AI je znatno unapredio mogućnost računarskih sistema u pogledu generisanja teksta, te je potrebno "uložiti znatan napor da bi se osigurala pouzdanost informacija koje ovakvi sistemi generišu".

ONE DOBRE STRANE

Konferenciji "Svet ispred nas" prisustvovalo je više od šest stotina nastavnika različitih škola širom Srbije. Jelena Ružičić kaže da je to pokazatelj kako nastavni kadar počinje da se priprema za korišćenje veštačke inteligencije u obrazovnom sistemu.

Važno je pričati o ovoj temi. Od toga i spremnosti na adekvatan kritički osvrt će, smatra sagovornica, i zavisiti u kojoj meri će se iskoristiti potencijalne dobrobiti koje pruža ova tehnologija. Misli da su pitanja već počela da se postavljaju i da se istražuje ovo polje, ali "nekako bojažljivo i sa velikom dozom opreza". Dok deca vrlo brzo usvajaju nove tehologije, upravo obrazovanje koje sprema decu za poslove budućnosti mora da sagleda šta ta budućnost donosi, na koji način će se promeniti i radna mesta, oblici rada kao i potrebne veštine, dodaje Jelena Ružičić.

Što se tiče preduslova za korišćenje tehnologija, kaže da su neki od njih već ispunjeni, poput "postojanja digitalnih kabineta i uvođenje interneta u školama", te da se radi na uvođenju platforme za digitalne sadržaje. Međutim, potrebno je, smatra sagovornica, detaljno sagledati "scenarije koji su primenjivi u uslovima u našim školama, kao i neophodne veštine nastavnika – sve to kroz prizmu etičkih normi i zakonodavnog okvira".

U svakom slučaju, veštačka inteligencija može pomoći boljem obrazovanju na više načina. Pre svega, kroz olakšavanje posla nastavnicima da prilagode nastavni plan deci, kao i da poboljšaju materijale za učenje. Dalje, AI kao savremena tehnologija može poboljšati automatizaciju operativnih procesa nastavnika kao što su pripreme za čas, unos podataka sa testova i slično, ali takođe i omogućiti deci brži i efikasniji pristup građi i gradivu koje izučavaju. Na pitanje da li veštačka inteligencija značajno menja način učenja, Jelena Ružičić odgovara potvrdno, dodajući kako se nada da se zbog toga neće izgubiti "kritički odnos prema rezultatima i radoznalost". Za kraj, kaže da je zaista uplašio odgovor koji je dobila od svog devetogodišnjeg deteta. Naime, kao odgovor na pitanje zašto neće da nauči da se orijentiše u prirodi, rekao je da ima digitalnu mapu i GPS na telefonu, a ako nestane internet u celom svetu, onda će da stane i da paniči. ¶

DAMJAN MARTIĆ

OECD o školi, kov

Kako je na oko 80 odsto od 1,6 milijardi đaka širom sveta uticalo zatvaranje škola zbog pandemije kovida između 2018. i 2022, što je bio najveći poremećaj obrazovanja od Drugog svetskog rata

NIKO SE, UGLAVNOM, NIJE PROSLAVIO: Znanje je platilo danak koroni
Foto: Pexels, Pixabay

Mučeći se da izvedu osnovne aritmetičke operacije ili da razumeju jednostavne tekstove ili osnovne naučne pojmove, petnaestogodišnjaci su 2022. pokazivali performanse na nivoima koji su 2018. bili tipični za godinu dana mlađe đake. Da su rezultati obrazovanja u zemljama OECD gori nego što se očekivalo, pokazalo se čak i u Finskoj, čije su škole više od dve decenije služile kao uzori za efikasno obrazovanje.

Na to upozorava 5. decembra objavljen izveštaj Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) o testovima koje je krajem 2022. polagalo oko 690.000 đaka iz 81 zemlje u okviru Programa za međunarodno ocenjivanje učenika, poznatijeg po skraćenici PISA (Programme for International Student Assessment).

I pre pandemije, PISA testovi su pokazivali da su rezultati u matematici u bogatom svetu, uključujući Belgiju, Finsku, Kanadu i Francusku, između 2003. i 2018. stagnirali. Rezultati PISA testova iz matematike na kraju 2022. bili su za 15 poena slabiji nego 2018. To je zaostajanje u obrazovanju za tri četvrtine godine učenja.

U matematici najveće smanjenje uspeha uočeno je u Francuskoj, Norveškoj, Poljskoj i u Nemačkoj. Kako uočava Dojče vele, na PISA testovima iz matematike nemački učenici su postigli rezultat od 475 poena, u poređenju sa 500 iz prethodnog testiranja 2019, što je najniži ikada zabeležen rezultat nemačkih đaka, koji se inače i dalje kotiraju blizu proseka OECD-a u matematici i nešto iznad proseka u nauci.

Po stepenu smanjenja uspeha nemački učenici su se (sa svojih -25 poena) pridružili holandskim (-27) ili norveškim kolegama (-33 poena)...

Britanski i američki učenici su uglavnom postigli uspeh iznad proseka bogatih zemalja, ali londonski "Ekonomist" konstatuje da su se učenici u Britaniji vratili na nivoe poslednji put izmerene 2006. godine. Veliki izazov za Ameriku je, prema "Ekonomistu", to što su njeni mladi u PISA testovima iz matematike rangirani u donjoj trećini bogatih zemalja uprkos tome što Amerika izdvaja 140.000 dolara po učeniku na prvih deset godina školovanja (zlatni standarad OECD je 75.000). Ipak, sveukupni američki rezultati iz matematike i nauka i dalje zaostaju za onima u Japanu, koji izdvaja oko 40 odsto manje, ali stimuliše dobre nastavnike da predaju u školama koje imaju problem.

AZIJSKI IZUZETAK

U Singapuru (visoki rezultati u sve tri oblasti, matematički skor 575), Japanu, Južnoj Koreji i Tajvanu rezultati testova su ostali stabilni tokom perioda pandemije. "Ovi rezultati sugerišu da su singapurski učenici u proseku skoro tri do pet godina školovanja ispred svojih vršnjaka", navodi se u izveštaju OECD. Singapur je, inače, zbog pandemije školske praznike učinio radnim kako bi maksimalno povećao vreme za učenje.

Najmanje polovina učenika je iskusila zatvaranje škola na tri meseca ili duže.

Zatvaranja u Japanu su bila relativno kratka: škole u toj zemlji su 2020. skratile letnje raspuste kako bi nadoknadile neke od časova koje su deca do tada izgubila.

U Južnoj Koreji socijalno distanciranje je bilo strogo i dugotrajno. Deci je bilo dozvoljeno da pohađaju školu sa skraćenim časovima više od godinu dana nakon što su učionice ponovo otvorene. U prvoj godini pandemije vlada je zaposlila 30.000 dodatnog nastavnog osoblja – neki su bili penzioneri vraćeni u službu.

Nastavnici u Švajcarskoj su vodili potpuno udaljenu ili hibridnu nastavu samo šest nedelja (prosek među zemljama u Evropi bio je oko 29).

U izveštaju OECD se pretpostavlja da su sistemi koji su poštedeli više učenika od dužeg zatvaranja škola pokazali bolji rezultat, a da su njihovi učenici uživali veći osećaj pripadnosti u školi mada se u čitavom skupu podataka OECD-a ne vide "jasne razlike" u trendovima učinka između zemalja koje su imale ograničena zatvaranja, uključujući Island i Švedsku, i onih sa dužim zatvaranjem, kao što su Brazil i Irska. U sva tri test-predmeta su napredovali i učenici u zemljama različitog profila – u Kolumbiji, Makau (Kina), Peruu i Kataru.

DIGITALNI IZAZOV

Mnogi drugi faktori su uticali na učenje tokom ovog perioda, a među njima su kvalitet nastave na daljinu i nivoi podrške. Mladi su tada učili na daljinu ili uopšte nisu. Čak i kada su škole ponovo otvorene, pravila karantina socijalnog distanciranja i dalje su mnogima ometala nastavu.

idu i ranim jadima

Većina je znala da koristi digitalne platforme za učenje i pronalaženje resursa za učenje, ali samo 60 odsto je bilo motivisano da radi školske zadatke. Učenici čiji su nastavnici bili na raspolaganju kada su škole zatvorene, imali su bolje rezultate iz matematike i bili su sigurniji u samostalnom učenju. Učenici sa visokim socijalnim i emocionalnim veštinama bili su više angažovani u učenju na daljinu.

U zemljama OECD-a, proseku 45 odsto učenika je izjavilo da se oseća nervozno ili zabrinuto ako njihovi telefoni nisu blizu njih. Međutim, 65 odsto učenika u zemljama OECD-a svedoči i o drugoj strani elektronskog doba, pa kaže da ih ometaju oni koji koriste digitalne uređaje na časovima (80 odsto u Argentini, Brazilu, Kanadi, Čileu, Finskoj, Letoniji, Mongoliji, Novom Zelandu i Urugvaju, a samo 18 odsto studenata u Japanu i 32 odsto u Koreji). Oni kojima smeta telefon postigli su za 15 poena niže skorove iz matematike nego oni koji su ovo jedva primetili.

SIROTINJSKI PRIVID

Rezultati PISA testova sugerišu da je došlo do pogoršanja efikasnosti obrazovanja i u bogatim i u siromašnim, u velikim i u malim nacijama.

Čini se da su mnoge zemlje u razvoju "izgubile manje znanja" tokom pandemije nego što je bilo predviđeno, mada je to privid, jer su njihovi učenici napredovali sporim tempom čak i kada su škole bile normalno otvorene, kaže za "Ekonomist" nemački matematičar Andreas Šlajher, direktor OEBS-ovog direktorata za obrazovanje. O tom jazu upečatljivo govore rezultati testova iz matematike: Singapur 575, Kambodža 336 poena...

Balkan insajt izdvaja podatke OECD-a o tome da su učenici u većini zemalja jugoistočne Evrope u proseku postigli slične rezultate kao na prethodnim testovima pre četiri godine. U Hrvatskoj su rezultati u nauci 2022. bili bolji nego 2018, a prosečni rezultati u matematici i čitanju nisu se bitno menjali još od 2006.

Bugarski rezultati u sva tri predmeta bili su među najnižim ikada uočenim.

Pogoršanje rezultata u Albaniji povezano je i sa oštećenjem infrastrukture škola u zemljotresu 2019. godine, koji je poremetio obrazovanje mnogih učenika, pandemijom kovid 19 i lošim stanjem digitalne infrastrukture, što je izazvalo poteškoće u onlajn učenju. Albanija je inače od 2001. do 2018. poboljšavala rezultate.

Poređenje učinka u matematici

		Matematički skor 2022.	Promena od 2018.
Iznad statističkog proseka OECD	Singapur	575	6
	Makao (Kina, spec. region)	552	-6
	Tajvan	547	16
	Hong Kong (Kina, spec. region)	540	-11
	Japan	536	9
	Koreja	527	1
	Estonija	510	-13
	Švajcarska	508	-7
	Kanada	497	-15
	Holandija	493	-27
	Slovenija	485	-24
U statističkom od proseku OECD	Litvanija	475	-6
	Nemačka	475	-25
	Francuska	474	-21
	Španija	473	
	Mađarska	473	-8
	Portugal	472	-21
	Italija	471	-15
	Vijetnam	469	
	Norveška	468	-33
	Malta	466	-6
	SAD	465	-13
Ispod statističkog proseka OECD	Hrvatska	463	-1
	Island	459	-36
	Izrael	458	-5
	Turska	453	0
	Srbija	440	-8
	Grčka	430	-21
	Rumunija	428	-2
	Bugarska	417	-19
	Crna Gora	406	-24
	Makedonija	389	-6
	Albanija	368	-69
	Kosovo	355	-11
	Paragvaj	338	11
	Kambodža	336	12

Deo tabele koja u originalu obuhvata 81 zemlju ili teritoriju koje su rangirane u opadajućem redosledu u odnosu na srednji učinak na PISA testu iz matematike

Izvor: OECD 2023, PISA 2022, Baza podataka

»

U Grčkoj, prosečni učinak u sva tri predmeta koji je počeo da opada još od 2012, pogoršan je 2018. pa je 2022. bio niži nego u bilo kojoj prethodnoj proceni.

Prosečni rezultati Crne Gore iz matematike, čitanja i naučne pismenosti su 2022. slabiji u odnosu na ocene iz 2018. pa i od rezultata iz 2015. godine.

Severna Makedonija je takođe zabeležila pad u 2022. u odnosu na 2018.

Jedina zemlja u jugoistočnoj Evropi koja je od 2012. pokazivala trend poboljšanja bila je Turska.

Srbija je po rezultatima plasirana u sredini tabele, u grupi zemalja nešto ispod proseka za OECD. U matematici, na primer, Srbija se sa 440 poena, 8 manje nego 2018, nalazi na 42. od 81 mesta. Prosečni rezultati srpskih učenika su od 2012. relativno stabilni.

NIŠTA BEZ UČIONICE: Nastava na daljinu nije zamena
Foto: Pexels, Tima Miroschenko

MIGRANTSKA ŠKOLA

PISA podaci pokazuju da je oko polovine učenika imigranata u Austriji, Danskoj, Finskoj, Francuskoj, Nemačkoj, Grčkoj, Islandu, Italiji, Holandiji, Norveškoj, Sloveniji, Španiji, Švedskoj, Tajlandu postizalo dvostruko slabiji nivo znanja iz matematike u odnosu na vršnjake iz zemlje u koju su došli.

Direktorka PISA-e Doris Levalter, sa Tehničkog univerziteta u Minhenu, kaže za Dojče vele da je u Nemačkoj to posledica nedostatka jezičke podrške određenim demografskim grupama: "Ako imamo učenike imigrantskog porekla, ne možemo pretpostaviti da su oni već savladali nemački jezik obrazovanja kada dođu u Nemačku".

Specifičan izuzetak predstavljaju učenici rođeni u Kini, koji su bili bolji u PISA testiranju 2015. od vršnjaka praktično u svakoj zemlji odredišta. Druga generacija kineskih imigranata u Australiji postigla je 592 poena, što znači da su bili dve školske godine ispred prosečnih australijskih vršnjaka!

Čini se da je jaz u učinku između imigrantskih i neimigrantskih učenika više uslovljen socijalnim položajem nego migrantskim sindromom. Socio-ekonomski ugroženi učenici u zemljama OECD-a su, inače, imali sedam puta slabije rezultate iz matematike od učenika koji imaju socio-ekonomske prednosti.

Da su u poslednjih 30 dana pre testiranja bili primorani da preskoče obrok bar jednom u nedelju dana zbog nedostatka novca za kupovinu hrane, izjavilo je 8 odsto učenika u zemljama OECD-a, ispod 3 odsto u Portugalu, Finskoj i Holandiji, 11 odsto u Velikoj Britaniji i Litvaniji, po 13 odsto u Sjedinjenim Državama, Čileu i Kolumbiji, 14 odsto na Novom Zelandu i 19 odsto u Turskoj. Međutim, širom OECD-a, jedan od deset učenika čiji je socio-ekonomski položaj nepovoljan, ostvario je podvig – u matematici je dostigao rezultat koji ga plasira u najbolju četvrtinu po uspehu.

Ponegde je to rezultat socijalne atmosfere. PISA iz matematike pokazuje da je u zemljama efikasnog obrazovanja kao što su Singapur, Makao i Tajvan (Kina), koje su pokazivale najbolje rezultate u matematici, više od 70 odsto ispitanika ispoljilo visok strah od neuspeha, zabrinuost zbog toga šta drugi misle o njima – i ograničeno angažovanje za vannastavne aktivnosti kao što je sport. Nasuprot tome, učenici u zemljama sa nižim prosekom rezultata PISA testa, kao što su Španija ili Peru, često su imali niži nivo anksioznosti i veći fokus na sport.

SAM SA SVAKIM

Akademski učinak je standardni barometar za procenu da li je obrazovni sistem dobar ili loš, ali to je samo deo šire slike. Prvi put do sada, uz PISA testove prikupljeni su i podaci o devet ključnih aspekata koji doprinose kvalitetu života učenika: o akademskom učinku, angažovanju u školi ili o osećanju demotivisanosti za učenje, o materijalnom, psihološkom, mentalnom i kulturnom stanju.

Da se oseća usamljeno u školi, izjavilo je 16 odsto učenika u zemljama OECD-a, a kada su zbog kovida mnoge škole zatvorene, stope usamljenosti su se udvostručile na 38 odsto. Usamljenim se osećalo 27 odsto učenika u Čileu, El Salvadoru, Turskoj i na Filipinima, a samo 9 odsto učenika u Holandiji i Koreji.

U izveštaju OECD-a se upozorava da je 2022. godine svaki peti učenik u zemljama OECD-a prijavio da je maltretiran najmanje nekoliko puta mesečno, a 8 odsto njih je redovno maltretirano. Poslednjih godina maltretiranje je bilo u porastu. Međutim, PISA rezultati pokazuju da su između 2018. i 2022. godine različiti oblici maltretiranja u zemljama OECD-a u proseku opali za dva do tri procentna poena.

Širenje gadnih glasina, zlostavljanje na mreži i nasilni napadi – veoma se razlikuju od zemlje do zemlje. U Jordanu, Maroku, Palestini, Kataru i Ujedinjenim Arapskim Emiratima, na Filipinima i Jamajki, više od 15 odsto učenika kaže da je redovno zlostavljano. U Italiji, Japanu, Kazahstanu, Koreji, Holandiji i Portugalu samo 5 odsto ili manje učenika se žali zbog učestalog maltretiranja.

U nekim zemljama OECD-a jedan od dvadeset, a u nekim jedan od deset učenika ne oseća se bezbedno. To može da ima razoran uticaj na mentalno i fizičko zdravlje adolescenata, kada se u doba brzih promena suočavaju sa složenim problemima vršnjačkih odnosa, formiranja identiteta, stresom, preprekama i sa akademskim izazovima. Andreas Šlajher podvlači da nijedna pojedinačna zemlja ne ostvaruje dobre rezultate "u svih devet dimenzija" sa kojima se adolescenti suočavaju.

Čini se, konstatuje on, da je pandemija kovid 19 očigledan faktor koji je mogao uticati na rezultate u ovom periodu. Međutim, kad se detaljnije pogledaju podaci, vidi se da su mnoge zemlje od Finske, Holandije, Slovačke i Švedske i pre nego što se pandemija proširila – u nekim slučajevima deceniju ili više – uočavale da učenici dobijaju niže ocene. Ovo ukazuje da su dugoročni problemi u obrazovnim sistemima takođe krivi za pogoršanje učinka. Nije u pitanju samo kovid! ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

novi optimizam
nova odgovornost

STUDENTI PROTIV NASILJA

četvrtak 14. decembar 18h

Amfiteatar Filozofskog fakulteta u Beogradu

19 GODINA NOVOG OPTIMIZMA

Uvodničar : Aleksa Gačić, student istorije na Filozofskom fakultetu

„Povelja Dušan Mitrović”

Za dobar primer Novog Optimizma za 2023. godinu dobijaju

STUDENTI PROTIV NASILJA

Preigravanje nauštrb

Priča u romanu jeste ispričana iz ugla dečaka, ali kada se na sceni uspon nacizma predstavi kao dečija igra, onda užas zla koje od pojedinačnog raste ka opštem gubi oštrinu i težinu. Problem sa gomilanjem igre i improvizacije je potcrtan time što svi glumci igraju po više uloga

Kada uzimate materijal za svoju predstavu iz romana, a naročito ako je u pitanju kompleksni roman kakav je *Limeni doboš*, uvek se postavlja nekoliko pitanja: zašto roman, šta uzeti iz romana i koju formu treba da ima predstava da bi mogla da bude autonomna u odnosu na roman, a ipak i u umetničkom dijalogu sa njim. Pored navedenih, tu su i ona stalno prisutna pitanja zašto radimo ovu predstavu i kakve ona ima veze sa svetom oko nas. Roman Gintera Grasa kroz priču (ne) pouzdanog pripovedača Oskara, dečaka koji je odbio da raste, priča o kompleksnim nemačko-poljskim odnosima u gradu Gdanjsku kroz više generacija. Zatim pratimo uspon nacizma, Drugi svetski rat, kolaps Nemačke i početak stvaranja posleratnog društva. Na samom kraju rata, nad grobom (drugog) oca, bivšeg naciste, Oskar odlučuje da ponovo počne da raste, a onda završava u duševnoj bolnici odakle priča svoju priču. U najširem smislu, *Limeni doboš* je roman o zlu – o zlom detetu koje posmatra zli, lažljivi svet odraslih u kome se rađa evropsko zlo – nacizam, koji ih sve gura u ambis rata. Roman je objavljen 1961. godine, ali veliku popularnost je stekao nakon uspešne ekranizacije Folkera Šlendorfa iz 1979. godine. U filmu je priča o duševnoj bolnici izbačena, a fokus je na usponu nacizma – film se završava s krajem rata i slomom nacizma.

Predstava JDP-a takođe se završava krajem rata i nastoji da od romana uzima naročito one delove koji su veoma popularni zahvaljujući filmskoj adaptaciji. To po sebi ne mora da bude loš postupak jer oni koji u publici možda nisu čitali roman već *Limeni doboš* znaju preko filma, očekivaće da u predstavi vide scene koje vole i znaju iz Šlendorfove ekranizacije. Osim toga, to omogućava i fokus predstave na jedan tok – uloga (malo)građana u usponu nacizma. Problem uspona ekstremne desnice, porast nasilja u društvu i strah od rata jesu savremeni problemi i zbog toga bi predstava mogla da bude važna publici danas. Reditelj Vasil Hristov se ne zadovoljava "teatralizacijom ekranizacije". On u predstavu ubacuje nešto od "okvira" romana tj. situacije duševne bolnice kojom počinje roman. Iz programa predstave saznajemo da je na prvu probu došao sa nefiksiranim tekstom dramatizacije u nameri da kroz rad sa glumcima i improvizacije stvori i strukturu i dinamiku predstave. U Jugoslovenskom dramskom pozorištu su dva poznata reditelja iz Makedonije, profesor Slobodan Unkovski i njegov student Aleksandar Popovski, napravili više uspešnih predstava upravo na principima dobre dinamike grupe koja se stvara kroz improvizacije. Glumci Jugoslovenskog dramskog pozorišta znaju da rade na takav način.

Nova generacija glumaca koja već nekoliko sezona sa uspehom igra u JDP-u (Miodrag Dragičević, Jovana Belović, Marko Janketić, Joakim Tasić, Iva Manojlović, Lazar Đukić, Tamara Šustić i

fokusiranosti

Autor plakata: Mirko Ilić Corp.

Fotografije: Nebojša Babić

Teodor Vinčić) sasvim očigledno je sjajna i veoma kreativna, svako pojedinačno i svi zajedno. Oni su reditelja "lopatama" zasuli idejama šta i kako razigrati. Jako je zabavna, primera radi, scena gde oni improvizuju na temu mačke, ili improvizacija na temu krava... Trebalo je "samo" napraviti oštru selekciju i čvrsto držati kurs predstave. I tu je početak problema. Jer, reditelj je krenuo iz teatralizacije, ali je umesto o duševnoj bolnici, početak predstave bio uvodna rasprava o suštini teatra. Kada se pri tome doda da i sama porodična priča ima uvod – izlazi da predstava ima dva uvoda (što je ipak bolje nego da ima dva kraja!). Nevolja je samo što tu ima toliko improvizacija na razne teme da praktično prođe pola predstave dok ne krene priča o nacizmu. Jer, reditelj i glumci su želeli da pričaju i o društvenom zlu koje ide iz pojedinca, ali i o tome šta je pozorište i šta je dečija igra (Oskar i drugari). Priča u romanu jeste ispričana iz ugla dečaka, ali kada se na sceni uspon nacizma predstavi kao dečija igra, onda užas zla koje od pojedinačnog raste ka opštem gubi oštrinu i težinu. Problem sa gomilanjem igre i improvizacije je potcrtan time što svi glumci (osim Dragičevića koji igra Oskara i predstavlja sebe) igraju po više uloga, pritom i sami sebe predstavljaju. Možemo da kažemo da razumemo odluku reditelja da Jovana Belović igra sve žene koje je Oskar voleo, ali šta treba da znači to što Marko Janketić igra i nacistu i Jevrejina? Janketić je ta dva lika glumački jako dobro razdvojio, kao i sve njegove kolege uostalom. Mi zaista nemamo problem da shvatimo ko šta i kada igra, ali zašto sve to igra svako od njih i zašto su uloge podeljene tako kako su podeljene, to nam uglavnom nije jasno. Tokom čitave predstave imamo problem što ne možemo sa sigurnošću reći da li je to predstava o čaroliji pozorišta ili o usponu nacizma i u kakvoj su vezi nacizam i teatralizacija. Suštinski, nacizam je bio veoma sklon teatralizaciji, ali je bio daleko od dečije igre. Miodrag Dragičević je zaista svom svojom velikom energijom nastojao da stvori dramsku sliku tog čudnog i strašnog deteta Oskara, ali opet, zbog ukupne situacije u kojoj treba da dočara lik, sve se nekako smešalo i izgubilo jasnoću. Glumci inače igraju na (uglavnom) praznoj sceni. Nažalost, ovde prazna scena nije više metafora pozorišne mašte već nedorečenosti.

Iz cele predstave na kraju će nam ostati u sećanju nekoliko odličnih improvizacija i isto toliko lepih pozorišnih slika. Na primer, lepa je slika kada se odozgo spuštaju na scenu sijalice kao zvezde. Ili, završna scena kada se odozgo spuste stolice na koje sednu svi akteri naspram nas, a onda ih preko cugova podignu i oni vise na metar od scene. Veoma lepa slika, ali šta znači? I zašto vise zajedno i mrtvi i živi na tom čudnom, nepomičnom ringišpilu, i kakve to veze ima sa nacizmom i *Limenim dobošem*? ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Čemu ovo služi, a još i ne radi?

Srbi i komšije vole da slušaju Lukasa, ali da čitaju o njegovom životu ili da gledaju film zasnovan na njegovom životu – to je već neka sasvim druga priča. Koga to zanima? Uostalom, čega tu ima a da već nije obrađeno u tabloidima?

Jedno je jasno kao dan: kvazibiopik o Aleksandru Vuksanoviću, folk-pevaču poznatijem pod estradnim pseudonimom Aca Lukas, nije privukao očekivanu pažnju publike i nije postao bioskopski hit. Nakon trećeg vikenda prikazivanja, film je u Srbiji pogledalo tek nešto malo više od 15.000 gledalaca, a ukupan broj je, ako mu se pridoda i bosansko tržište, oko 17.000 gledalaca. Mršavo je to, zaista mršavo. Imajući u vidu veliki pad zanimanja za ovaj naslov (film je proteklog vikenda pogledalo svega 788 posetilaca bioskopa), biće pravo čudo ako *Pokidan* do kraja distribucije dogura do 20.000. Odziv je zaista mlak, doduše sa valjanim razlogom, imajući u vidu da je u pitanju sasvim nepotreban i suštinski neuzbudljiv film, izmontiran iz serije, koji se u 132 minuta bavi najopštijim mogućim mestima iz biografije folk-zvezde koja može a i ne mora biti Lukas.

Priča je jednostavna da jednostavnija ne može biti. Mladen Sovilj glumi klavijaturistu Predraga Dragomirovića, kasnije poznatog kao Peđa Kovač, koji, nakon što napusti rok grupu u kojoj je svirao i uđe u folk vode, postaje sve popularniji, istovremeno nezadrživo tonući u poroke. Navučen na alkohol, kokain i neobavezujući seks, Peđa se udaljava od svoje devojke (kasnije supruge) Nade (glumi je Marija Pikić), i sve više se prepušta na milost i nemilost menadžeru Vanji (Ivan Đorđević Džudi) kome je, ispostaviće se, glavni životni cilj da što više izvuče od svoje "zlatne koke". I to bi otprilike bilo to. Slojeva nema, sve je manje-više svedeno na lažni sjaj beogradskog noćnog života i prikaze raznoraznih bahanalija koji, ruku na srcu, i nisu nešto preterano eksplicitni (možda bi neka "tvrđa" verzija malo uznemirila duhove, ali ovde je sve "vanila"). Sve je u domenu očekivanog i već viđenog.

Film, izmontiran iz prve trećine serije o životu Ace Lukasa (tj. Lukasovog alter ega), režirala je debitantkinja Suzana Purković, koja je "ispekla" zanat radeći kao asistentkinja režije i rediteljka na brojnim

Foto: Nemanja Miščević

(uglavnom) brzopoteznim televizijskim serijama (*Aviondžije*, *Sinđelići*) i koja, uz pomoć mnogih scenarista (među kojima je i ona sama, kao i Vanja Bulić, Mladen Sovilj, Marko Backović...), u *Pokidanom* ispreda preglednu priču koja, nažalost, nijednog trenutka ne nudi ništa više od najopštijih mogućih mesta. Direktor fotografije Vladimir Đurić (*Indigo kristal*, *YU grupa – Trenutak sna*, *Heroji*) sasvim je korektno obavio svoj deo posla, film pristojno izgleda, a moglo bi se reći i da se rediteljka solidno snašla, pa možda čak i preporučila za neku sledeću režiju, ali scenario je toliko trivijalan i nezanimljiv da tu zaista nije moglo mnogo toga da se uradi. Utisak je da se u čitav projekat ušlo bez nekog većeg razmišljanja, pa i bez većih ambicija.

Mladen Sovilj, pre svega poznat po važnim glumačkim doprinosima srpskim filmovima sa naglašenim umetničkim pretenzijama (setimo se njegovih uloga u ostvarenjima *Neposlušni* Mine Đukić, *Izgrednici* Dejana Zečevića, *Reži!* Koste Đorđevića i *Asimetrija* Maše Nešković), ovde pokušava da iz suve drenovine izvuče bar jednu kap emocije, ali mu to veoma teško polazi za rukom – posebno u scenama u kojima "peva" glasom Ace Lukasa i koje ovaj film, iako to nije bila namera, guraju u pravcu parodije i treša. Batrgaju se i ostali glumci mada to mnogo ne pomaže – ovde jednostavno nema šta da se igra, za šta da se "uhvati". Milica Janevski je protraćena u ulozi Ane Marije, rok pevačice koja je odjek Viktorije Mišković, u čijem je bendu Lukas svirao na početku karijere, dok iskusna i obično pouzdana Marija Pikić ne uspeva da svom jednodimenzionalno napisanom liku udahne malo dubine. Mihaela Stamenković, koja je pre par godina bila sjajna u glavnoj ulozi u *Prolećnoj pesmi* Natalije Avramović, ovde ima epizodicu, a mnogo bolje nisu prošli ni Jovo Maksić, Mina Nikolić, Jana Milosavljević, Filip Hajduković, Miloš Petrović Trojpec, pa čak ni Ivan Đorđević Džudi, koji dobija više prostora, ali ne uspeva da lik manipulativnog menadžera bez srca učini trodimenzionalnim ili makar dvodimenzionalnim...

Ogroman komercijalni uspeh filma *Toma* u režiji Dragana Bjelogrlića, sa Zoranom Lisincem kao korežiserom, raspalio je ambicije drugih filmskih stvaralaca za slične projekte. U planu su igrani filmovi o Beti Đorđević i Silvani Armenulić, dok je biopik o Džeju Ramadanovskom već snimljen i u bioskope stiže početkom 2024. godine. Ali ako pogledamo taj niz – odmah postane jasno da Aci Lukasu tu nije mesto. Nesporno se radi o popularnom i još uvek aktuelnom pevaču, ali istovremeno i o čoveku čija životna priča nije dovoljno zanimljiva da bi zavredela veću pažnju, što je potvrdio i nedavni neuspeh Lukasove biografije *Ovo sam ja* (u izdanju Lagune), koja je očigledno bar do izvesne mere poslužila kao osnova za

scenario *Pokidanog*. Srbi i komšije vole da slušaju Lukasa, ali da čitaju o njegovom životu ili da gledaju film zasnovan na njegovom životu – to je već neka sasvim druga priča. Koga to zanima? Uostalom, čega tu ima a da već nije obrađeno u tabloidima?

Odluka da se film dešava u sadašnjosti je, procenjujem, više produkcione nego kreativne prirode. Oživljavanje devedesetih, kada se Lukasova karijera zahuktala, zahtevalo bi dodatna finansijska sredstva, na šta producenti *Pokidanog*, takođe procenjujem, nisu bili spremni. Činjenica da film prati priključenija Lukasovog alter ega Peđe Kovača otvorila je mogućnost da se fakti osveže i osnaže fikcijom, što delom i jeste urađeno, ali nedovoljno. Narativno, film je ravan poput daske, a završnica, za koju je sačuvano par ubistava, ne donosi ništa posebno zanimljivo, pa samim tim ne pobuđuje želju za gledanjem nastavka Kovačevih kokainskih dana i noći, te njegovih bahanalija sa dvocifrenim brojem razgolićenih statistkinja. Kome je do takvih i sličnih nadražaja, na raspolaganju ima Pinkovu *Elitu*, a *Pokidan* jednostavno nema validno umetničko utemeljenje koje bi odbranilo tu vrstu banalizacije.

Kuda dalje nakon ove propasti na blagajnama? Pretpostavljam da naredna dva filma ipak neće ući u distribuciju, te da će se priča Peđe Kovača kompletirati tako što će u nekom trenutku tokom sledeće godine Telekom prikazati seriju. Doduše, nikad se ne zna. Trend prepakivanja serija u filmove toliko je uzeo maha da su sve opcije i dalje otvorene. Možda *Pokidan 2* i *Pokidan 3* (ili kako god će se već zvati ti najavljivani nastavci) stignu na repertoar, a ako se to desi, ostaje nada, mada veoma slaba, da će nam biti ponuđeno nešto konsekventnije i smislenije, nešto što će više ličiti na film. Mada, čak i ako se to desi, nameće se pitanje ko će te filmove uopšte i želeti da pogleda u bioskopu. ¶

ĐORĐE BAJIĆ

Košnice u nama

Ono što je lako moglo da skrene put prvoloptaške naturalističke priče o mladom životu pod žrvnjem svekolike isključivosti, ovde zadobija jasne i postojane obrise priče sa neskriveno etičkom komponentom, srećom, kadre da iznese povest o drugosti koja se bori u pola glasa i o sitnim delima pobune protiv sveta

Fotografije: Five Stars Films - Promo

I storija filma je prilično nalik košnicama – čak i u slučaju loših filmova, u atmosferi pometnje i buke umeju da budu zabavni pokušaji da se detektuju i onda iščitaju (naravno, uz ogromnu marginu greške i mogućnost nesuvislog dodavanja smisla nasumičnim omaškama autora) nadahnuća, aproprijacije, pozajmice, citati, omaži, reference, analogije... Tu posebnu čar predstavlja kada se prekaljeni filmofili nađu pred odličnim i kinestetski nesporno uspelim ostvarenjima, jer je, za početak, tu barem prebrođena ona silna muka lova na puki rezon postojanja filmova u datom trenutku, a i šire, a nadahnjujuće je pratiti posejane tragove i smernice, koje onda možda otključavaju implicitno data/pohranjena značenja i slojeve unutar filmova koji se nađu na toj vrsti testa i odmeravanja. U tom smislu (i dabome ne samo u tom) španski novitet na repertoarima bioskopa u Srbiji, *20.000 vrsta pčela*, izvrsno je i podatno ostvarenje svake osnovane hvale vredno.

Da odmah bude navedeno, čini se da je ključna referenca filma *20.000 vrsta pčela* (izvorno – *20.000 especies de abejas*) reditelјke Estibalis Uresole Solaguren dokazani klasik i neporecivo remek-delo, film koji stiže sa iste kinematografske "adrese" kao i *Duh košnice* (*El espíritu de la colmena*, 1973) Viktora Erisa, koji se nakon zbilja poduge pauze vratio filmskoj režiji filmom *Zatvoriti oči* (*Cerrar los ojos*), premijerno prikazanom na ovogodišnjem Kanskom filmskom festivalu. Nekoliko meseci pre toga, *20.000 vrsta pčela* imao je svetsku premijeru u programu Berlinskog filmskog festivala, gde je malena (devetogodišnja) Sofija Otero dobila »

glavnu festivalsku nagradu za najbolju ulogu, što je, imajući u vidu njenu krštenicu, izazvalo ponešto kontroverze i nezadovoljstva. Veza između ova dva filma, koje razdvaja zamašnih pedeset godina tokom kojih se, gle čuda, svašta nešto izdogađalo i u samom filmskom mediju i u pratećoj industriji, očigledna je, i rediteljka, kojoj je ovo tek treći celovečernji igrani rad, to ni ne nastoji da prikrije – zajednički imenitelj im je, za početak, i vešto osmišljeni i rabljeni motiv nelagode odrastanja po nametnutim aršinima drugih, kao i sam ton oba filma, kanda od početka sve do samog kraja u finoj ravnoteži na nezgodnoj tački susreta naglašenog naturalizma/verizma i oniričnosti, na drugom kraju tog pipavog spoja suštinski i dalje suprostavljenog ili barem oprečnog. Tome svakako treba dodati i podužu kadar-sekvencu pri kraju *20.000 vrsta pčela*, a koja se tiče sve grozničavije i napetije potrage za detetom koje je zarad neke druge drame i halabuke nestalo iz vodokruga odraslih. Dobra vest je što o ovom slučaju možemo da, konkretno bez ijedne jedine trunke relativiziacije i onog poslovičnog "gledanja kroz prste" za favorite, pričamo kao o primeru dostojanstvenog omaža i upečatljive apropriacije onoga definitivno dragocenog iz baštine filma, bilo da je reč o nacionalnom ili pak širem planetarnom uzorku.

Dok je Erisov klasik besprekorno delo sa vidnim belegom filma nostalgije (naravno, shvaćene i izvarirane na osoben i autorski način), film *20.000 vrsta pčela*, možda i sam siguran klasik nekih budućih istorija filma u decenijama pred makar nekima od nas, tiče se aktuelnog trenutka, uz upotrebu motiva i tema koje jesu plod, ali i svojevrsno breme naše kolektivne sadašnjice. Naime, pomenuta Sofija Otero je zimus u Berlinu nagrađena za zbilja vanserijsku i iznimno slojevitu glumačku kreaciju lika dečaka Aitora, koji posebno tokom posete baki u takozvanoj unutrašnjosti, a u senci porodičnih turbulencija i prevrata, oseća sve jasnije identitetske damare, koji će se negde pri sredini ove filmske priče iskristalisati u šapatom verbalizovanu, a svakako krunsku želju da ga oslovljavaju sa Lusija. Tu negde ovo delo tvori evidentnu vezu sa onim što potresa ili možda samo zamajava dobar deo planete, a tiče se sve razgranatijeg specifikuma rodnih identiteta, bivajući istovremeno snažno i podatno gorivo za sučeljavanja i otvorene sukobe bigota i isključivaca s obe strane ideološkog spektra, a katkad zamagljujući puniji pogled na ipak dalekosežnije i važnije muke i krivde sadašnjosti u globalnom viđenju tog ne samo temporalnog pojma. Dobra stvar, prvenstveno po ovaj film, jeste to što su njegovi autori u potpunosti odustali od razmetljivosti, površnosti i buke, tako svojstvenih ovom trenutku u možda i čitavom svetu, te ova krajnje emotivna i u isti mah inteligentna priča poprilično brzo pred očima (a jednako i umovima) gledalaca izrasta u delikatnu i veoma ilustrativnu te svakako preko nam potrebnu paradu simboličnosti sa merom i snažnim korenom u ponajpre iskrenom i duboko empatijskom čovekoljublju.

Dakle, ono što je lako moglo da skrene put prvoloptaške i barem nominalno upotrebljive naturalističke priče o mladom životu pod očekivano teškim žrvnjem svekolike isključivosti, ovde već nakon, recimo, prve petine zadobija jasne i postojane obrise priče sa neskriveno etičkom komponentom, srećom kadre da iznese povest o drugosti koja se bori u pola glasa i o sitnim delima pobune protiv sveta koji većim delom tlači i nastoji da ukalupi i usrednjači. Simbolika u ovom filmu rediteljke Estibalis Uresole Solaguren (1984) jeste evidentna i lako ju je razložiti i rastumačiti, ali finesa sa kojom je postavljena i ugrađena duboko u tkivo priče o teskobi koja prodire u samu bit, što je najgore baš mladog bića, i o sveprisutnom splinu koji u šaci drži i mori možda i čitav naš svet, nešto je što se retko sreće na filmu ovih dana i godine, a posebnu čar donosi iluzija eterične lepote koja okružuje malog Aitora/malu Lusiju i njegov svet u zamahu lične promene, a tu je lepotu možda i moguće spoznati uz samo malo više popustljivosti i iskrenog razumevanja okruženja, ovde oličenih u likovima roditelja čiji se brak, sva je prilika, urušava pod hrpom mahom ekonomskih problema, kao i kroz likove vidno zadrtije bake i njene rođene sestre koja se kroz život na (samo)izabranoj osami i kroz ljubav prema pčelama i njihovom specifično ustrojenom svetu naučila nepatvorenoj toleranciji koja seže iz same duše i iskrene pobude da se pomogne, ako ničim drugim a onda barem empatijom, makar prema svojim bližnjima.

Ovde se može pomenuti i da na planu osnovnih ideja i atmosfere ovaj odličan film nepobitnog arthaus profila, ali i snažnog potencijala da lako "iskomunicira" i sa publikom koja u načelu ne preferira te stoga ne bira tako lako filmove upravo ovog ili sličnog kova i ne daje im poštenu šansu, budi asocijaciju i na jedan srodan biser koji stiže iz sveta američkog nezavisnog filma – *We The Animals* Džeremaje Zagara od pre pet godina. Oba filma se hrabro kreću tom uvek klizavom ili neravnom trasom radikalnije shvaćene i u konkretno delo sprovedene delikatnosti, što je vrednost već samo po sebi, čak i mimo činjenice da su takvi filmovi već neko vreme jednoroška retkost u ponudi, što je možda u prvoj i pravoj meri i odraz lako uočljive nesposobnosti sveta da prepozna i ceni autentičnu finesu čak i "samo" na planu emocija kojima bismo svi načelno morali da težimo. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Zavet Velikog majstora

Eteričan, dubok i višeslojan, novi album Pitera Gebrijela otkriva najtananija umetnikova osećanja i pruža sofisticiran, gotovo spiritualan pogled na međusobnu povezanost svih aspekata života, složenost društvenih prilika i neumitnu prolaznost vremena

Whatever mess you find
yourself within
Regardless how you got there
Love can heal

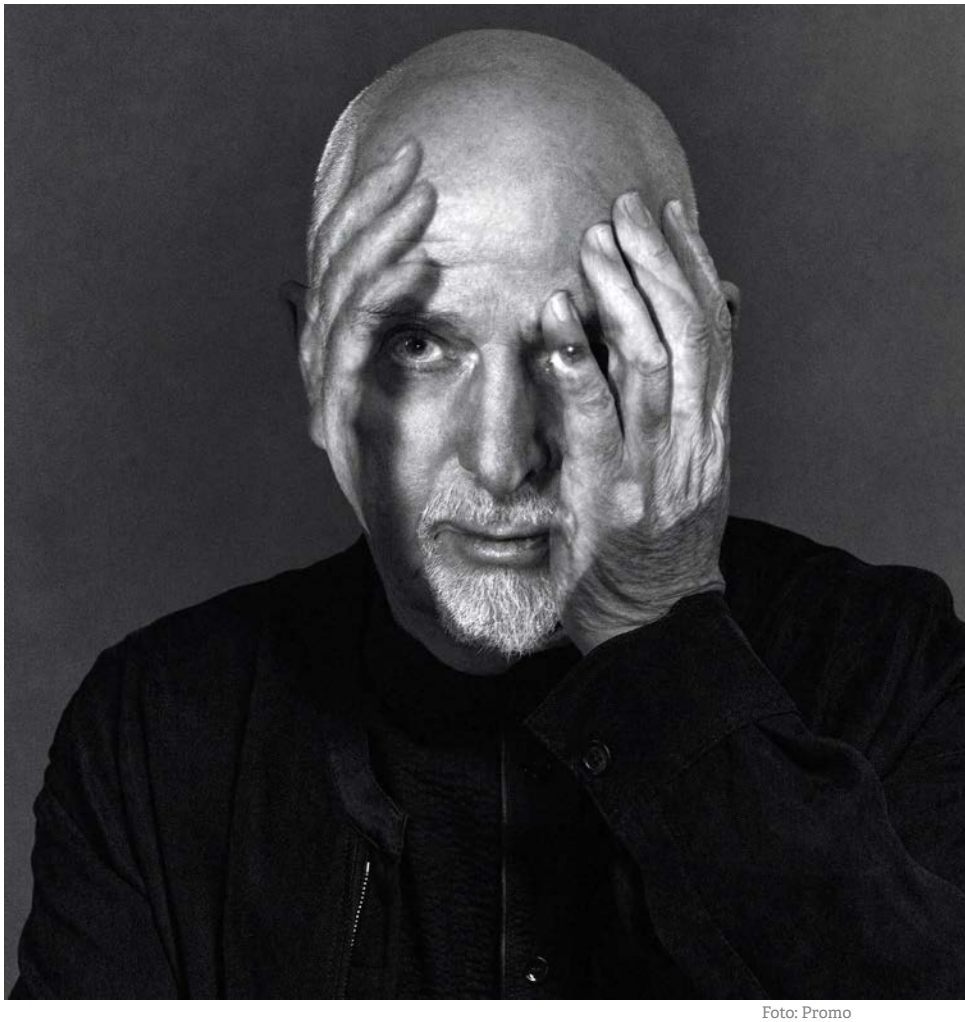

Foto: Promo

Da su muzičari, kojim slučajem, nekakvo bratstvo hijerarhijski ustrojeno poput lože Slobodnih zidara, titula Velikog majstora nesumnjivo bi pripala Piteru Gebrijelu. Ovaj muzički mistik, koji je kao malo ko u industriji uticao na globalni muzički pejzaž kakav poznajemo danas, podario je svetu i slušaocima još jedno važno delo, kodnog naziva - *i/o*.

Ovo izdanje, koje je stvarano bezmalo tri decenije, već sada može da se svrsta u sam vrh Gebrijelovog opusa, a emotivna lirika i vibrirajući zvučni talasi koji dopiru sa novog albuma stavljaju ga u red najboljih izdanja objavljenih u svetu u prethodnih ko-zna-koliko godina.

Okupivši u svom studijskom kompleksu Real World proverenu ekipu saradnika, među kojima su basista Toni Levin, gitarista Dejvid Rouds i bubnjar Manu Kače, engleski muzičar upustio se u kreiranje još jednog tipično "gebrijelovskog" muzičkog univerzuma: *i/o* (koji može da se čita i kao *in/out*) njegov je prvi studijski album sa originalnim materijalom još od izdanja *Up* iz 2002. iako je rad na novom projektu Piter Gebrijel započeo još sredinom 90-ih godina prošlog veka.

Deluje neverovatno da čovek koji je u februaru napunio 73 godine pravi tako potentnu, rezonujuću i ohrabrujuću muziku, koja dubinski korespondira sa aktuelnim duhom vremena i turbulentnim dešavanjima u svetu. Pesme sa *i/o* nude neobično visoku dozu empatije i kao da žele da pruže utehu i nadu svima onima koji pokušavaju da u sveopštom haosu i rasulu pronađu svoju vertikalu i smisao.

Već uvodna numera *Panopticum* metaforično ukazuje na problem prekomernog nadzora i sveopšti nedostatak privatnosti u digitalnom dobu i kao da priziva da upravo moćnici i njihove sumnjive rabote budu, za promenu, pomno "praćeni" od strane običnih ljudi. Sa druge strane, tema-vodilja naslovne pesme *i/o* ukazuje na povezanost i međuzavisnost čovečanstva i prirode koja ga okružuje.

Piter Gebrijel je, u svom stilu, objavljivao po jedan novi singl sa ploče svakog punog meseca tokom 2023. godine, a i sâm album zapravo je muzička "kovanica sa dva lica": slušaoci mogu da biraju koju verziju albuma od 12 numera žele da slušaju – *Bright-Side* ili *Dark-Side* miks – od kojih svaka verzija sadrži iste pesme u istom redosledu, ali sa malim, nijansiranim razlikama među njima.

Iz numere u numeru, album *i/o* teče poput potoka u živopisnoj dolini; muzika vijuga i menja brzinu i tempo, a širu sliku dopunjuju znalački ukomponovani slojevi prelepih zvučnih detalja – gitara, sintisajzera, violina i hipnotišućih ritmova. Jedan od vrhunaca ploče dolazi sa pesmom *Four Kinds of Horses*, čijoj transcendentalnoj atmosferi je doprineo legendarni producent i muzičar Brajan Ino svojim prepoznatljivim ambijentalnim lupovima i sintisajzerima. Upečatljiva je i eterična balada *Love Can Heal*, kao »

i meditativna *So Much*, u kojoj Gebrijel – po svim kriterijumima uspešan, ostvaren i ispunjen čovek – svoju možda i najličniju pesmu sa ploče započinje gorkim introspektivnim stihom *So much unfinished business*...

Unutrašnja snaga ovog albuma ne počiva samo na virtuoznosti umetnika koji su ga sačinili. Ključ je u toj dimenziji duha, koju je Gebrijel instiktivno suprotstavio rastućem osećaju sveopšte otuđenosti i besmisla u svetu. Zato o vrednosti ploče *i/o* govori i spoznaja da čitave generacije "savremenih" pop-rok muzičara više nisu u stanju da naprave delo koje će imati tu vrstu dubine, koherentnosti, iskonskih vrednosti i simbolike. Svih onih važnih stvari, dakle, koje ne mogu biti tek puko sredstvo u ispunjenju profanih komercijalnih ciljeva i želje za slavom ambicioznih pojedinaca u muzičkoj industriji. Potpisniku ovih redova zbog toga je i odlazak na njegov koncert pre trideset godina delovao kao retko inicijacijsko iskustvo; kao ulazak u nekakav očaravajući *Skriveni svet*, sasvim u skladu sa nazivom tada aktuelne turneje britanskog umetnika.

I kao autor, i kao javna ličnost i aktivista, Piter Gebrijel uvek je glasno govorio o važnim društvenim i političkim pitanjima. Zalagao se, recimo, za rešenje izraelsko-palestinskog sukoba po modelu dveju država; pozivao je na ostanak Britanije u EU; protivio se britanskoj podršci Americi u ratu u Iraku, glasno je govorio protiv aparthejda u Južnoafričkoj Republici i bio je jedna od prvih svetski poznatih ličnosti koja je 2014. pozvala na pomoć Srbiji i zemljama regiona pogođenim katastrofalnim poplavama.

Piter Gebrijel je u karijeri dva puta bio uvršten u Rokenrol kuću slavnih i dobitnik je brojnih Gremi i MTV nagrada. Kao jedan od poslednjih giganata i inovatora rok muzike, albumom *i/o* napravio je svoj muzički zavet za budućnost, a čak i da više nikada ne objavi ni jedan jedini singl, Gebrijelov doprinos globalnoj muzičkoj arhitekturi ostaće trajan i nemerljiv. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Originalan tretman

Juri Erera: *Konci kraljevstva*
Znaci koji će prethoditi kraju sveta
Razmena tela
prevod sa španskog Vesna Stamenković
Blum, Beograd, 2023.

Izvesno je da meksički pisac Juri Erera (Yuri Herrera) nije žurio. Iako ga je već roman *Konci kraljevstva* (2004) proslavio na španskom govornom području, drugi deo (neformalne) trilogije, *Znaci koji će prethoditi kraju sveta*, piše punih pet godina, što, dabome, jedva da bi vredelo pomena – pa šta ako je pisao pet godina? – da roman nema tek nešto više od sto stranica malog formata, baš kao i prethodni. *Znaci* dobijaju nepodeljenu pažnju kritike i čitalaca, prevode se na engleski jezik te Erera sada postaje prepoznatljiv i na međunarodnoj sceni, ali ni ovog puta ne žuri. Roman *Razmena tela* (120 stranica malog formata) objavljuje 2013. godine i učvršćuje visoku reputaciju novog i drugačijeg glasa hispanoameričke književnosti. Šta, međutim, znači "novo" i "drugačije" u Ererinom pisanju ako uzmemo u obzir da on piše na jeziku na kome su pisali Servantes, Kevedo, Borhes, Kortasar, Markes, Bolanjo... spisak je ogroman i zastrašujući? Novo je, ako čitalac dopusti ovakvu jezičku igru, upravo to što nema ničeg novog, a da se nipošto ne može reći kako je to što Erera radi – staro. Sva tri romana obrađuju tipske motive, priče, dakle, koje su nebrojeno puta ispričane – recimo da ovi mali romani podsećaju na vesterne Serđa Leonea – što znači da Erera računa na čitaočevu inteligenciju i unapred ulazi u dosluh s njim: kao što se filmovi Serđa Leona moraju gledati kroz naočare (samo) ironije (inače ne bi imali smisla), tako se ova trilogija čita kao samosvesno ponavljanje obrazaca koje, međutim, ne proizvodi istost, već razliku. Zbog toga prvi susret s meksičkim piscem može da zbuni, jer većina likova Ererine trilogije ima tek nadimke, poneko ima (neobično) ime ili se oslovljava slovima abecede – Umetnik, Makina, gospodin Ku,

Naslednik, Kurva, Islednik, Lutkica, Juvelir, Do Bola Plavuša – da bi se, kako čitalac odmiče, razlog takvim imenovanjima neužurbano otkrivao: ako Erera priča priče koje su, u raznim varijantama, ispričane bezbroj puta, i ako je tome već tako, zbog čega umesto ličnih imena koja sugerišu neponovljivu individualnost i jedinstvenost (svaki je čovek kosmos za sebe) ne nazvati aktere opštim imenima ili naprosto slovima? *Konci kraljevstva* je, utoliko, nebrojeno puta ispričana priča o gubitniku koji se, sticajem okolnosti, nađe u situaciji koja ga nadilazi, u meksičkom kartelu, u kraljevstvu kojim upravlja nedodirljivi šefpauk i koji, tako se barem čini, povlači sve konce. Tu je, opet prema postavci, i jedna žena koja ga nadilazi, ali i jedna ostavljena, ljubomorna i opasna. Tu su i priče o vernosti i izdaji, o nežnosti i surovosti, o lukavstvu, sujeti i snalažljivosti, ali i o meksičkoj bedi iz koje Umetnik, glavni lik, nastoji da utekne. Sve to smešteno je na stotinak stranica, liko-

starih obrazaca

vi su tipski, a uprkos lokalnim bojama priča nas, negde, osim što prizova filmove Serđa Leonea, podseća i na remek-delo Živojina Pavlovića *Kad budem mrtav i beo*, jer Ererin se Umetnik penje na društveno-kriminalnoj lestvici ubeđen u svoje umetničke vrline koliko i Pavlovićev Džimi Barka.

Znaci koji će prethoditi kraju sveta, pak, ponavlja shemu potrage za nestalom osobom. Pošto ode u Ameriku kako bi prodao zemlju predaka – a iz Meksika nije ni lako ni bezopasno ući u Ameriku bez odgovarajućih dokumenata – Brat uskoro prestaje da daje glasa od sebe, te Makina, njegova preduzimljiva mlađa sestra, odluči da krene u potragu za njim. Kako za takav poduhvat nema novca, ona za odgovarajuću nadoknadu prihvata da obavi posliće u korist moćnog lokalnog razbojnika. I ponovo beda meksičke provincije, ponovo bezizlaz, ponovo odluke koje lakše odvode u smrt nego ka izbavljenju (osim ako već sama smrt nije izbavljenje). Makina je odvažna i odlučna, ali put je dug, tipovi i tipkinje koje sreće sve su samo ne bezopasna jagnjad, a pravo je čudo kad naleti na tipa koji nije skot. *Znaci* preuzimaju nešto od grčke drame u kojoj junaci slede puteve sudbine bez obzira da li znaju kraj (kao Antigona), ili ga ne znaju (kao Edip), osim što se sve događa brzo i što odluke moraju da se donose u trenutku.

Najzad, *Razmena tela*, poslednja knjiga trilogije i značajan Ererin iskorak iz sebe samog. Kudikamo složeniji od prethodna dva romana, *Razmena* je i svojevrsna distopija koja se, međutim, s visine 2023. godine, pokazuje kao čist realizam. U Meksiku je, naime, zavladala nepoznata pošast koja kosi ljude, te svi i svugde nose maske, računajući i striptiz klubove: "Jedna devojka plesala je za grupu pijanaca, bila je sasvim gola, ali je nosila masku na licu; kad im se približi, napravila bi pokret kao da će da je skine, a pijanci bi klicali od uzbuđenja". Za savremenike kovida ova scena nije revolucionarna, ali Erera svoj roman objavljuje deset godina pre korone. Na pozadini koju boji zaraza, u sumračnoj atmosferi u kojoj stvarnost kao da je propuštena kroz braonkasti filter, u neimenovanom meksičkom gradu – dalekom odjeku one Šekspirove Verone u kojoj su nasmrt zavađene porodice Montegi i Kapuleti, dok se njihova deca ljubakaju okolo po budžacima i nerviraju ih – dve moćne mafijaške porodice, Kastro i Fonseka, traže pomoć Izbavitelja jer su im se deca (muško dete zove se Romeo, žensko Lutkica) pogubila. Izbavitelj je, pak, tip neupadljive spoljašnjosti, đavolski debelih živaca i jednako debelih poznanstava. Uz to, ume da govori krajnje sugestivno. ("Nemoj da započinješ razgovor s njim ako ti se ne dopada", upozorava jedna devojka svoju prijateljicu. "Progovori li, završićeš u njegovom krevetu".) Njegov zadatak je da posreduje u teškim pregovorima i komplikovanim slučajevima. Na ovom mestu prepoznajemo i motive filma *Za šaku dolara* Serđa Leonea (ili *Telesne straže* Akira Kurosave), naročito zbog toga što će Izbavitelj da popije teške batine, otprilike kao i Klint Istvud u rečenom filmu. No, to su samo spoljašnje – premda, verovatno, i vrlo hotimične – sličnosti. Zaplet postaje sve komplikovaniji i sve mučniji što vreme odmiče, a napetost u gradu neprestano raste jer porodice naglašeno ispoljavaju nervozu i upiru prstom jedna na drugu. Kako će Izbavitelj razrešiti čvor i da li će ga uopšte razrešiti (ili preseći, možda), ostavljamo čitaočevoj radoznalosti, a dodaćemo samo toliko da su bliski Izbaviteljevi saradnici upravo savršeno tipski likovi – nežni snagator, oštra medicinska sestra, pokvareni i odvratni sudija – što igri prepoznavanja i asocijacija dodaje još jedan sloj, te u Izbavitelju prepoznajemo i ponešto od inspektora Megrea ili detektiva Marloua.

Erera, dakle, piše u senci svojih velikih, ogromnih prethodnika (kako ne pomenuti njegove zemljake Huana Rulfa i Karlosa Fuentesa), ali na način upravo paradoksalan – ne bežeći od stereotipa, što rade svi samosvesni umetnici, nego parazitirajući na njima, uvodeći ih u igru, premeštajući i uklapajući, što stvara sklopove koji se u svoj svojoj prepoznatljivosti pojavljuju kao nešto novo i drugačije. U jako lepoj opremi "Bluma", pažljivo urađenih korica i dobro odabrane veličine slova, ove tri knjižice, nepretenciozno, nude čitalačku radost. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Moja, tvoja, ulica

“Stvari se mogu promeniti preko noći. Nema preterane organizacije života, ali ima nepisanih zakona, čeličnih i dugotrajnih, skoro pa večnih, kojima se niko i ništa ne može protiviti”

Foto: Privatna arhiva

Mario Liguori predaje italijanski jezik na Filozofskom fakultetu i na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, a ovdašnjoj javnosti je poznat po knjigama koje na srpskom jeziku piše o svojoj Italiji. *Via Acquarossa*, nedavno objavljena u Laguni, njegova je deseta knjiga.

U njoj je 25 priča o životima koje spaja Akvarosa, ulica u blizini Vezuva, a nadomak Pompeje, glavni junak koji ih određuje i spaja. Svaka priča je celina za sebe, a istovremeno i deo.

Pre *Via Acquarossa*, Mario Liguori je napisao i romane *Napuljski diplomata* i *Samo ubistvo*, zbirke priča, monografije i putopisnu prozu.

“VREME”: Da li ulica Akvarosa postoji još negde osim u vašem romanu?

MARIO LIGUORI: Neki autori pišu o istinitim događajima i pravim mestima. Kod mene je ambijent autobiografski – ja ostajem dugo, ponekad godinama, pod uticajem onoga što sam doživeo i to raste u meni, poprima nove razmere i oblike. Akvarosa, u tom smislu, može da bude i neka ulica u mom ili susednom gradu. Znate, postoji razlog zašto sam napisao ovaj roman: hteo sam da čitaocu pružim autentične slike iz južne Italije, nešto što se moglo dogoditi i što se možda dogodilo s obzirom na okolnosti. Čovek je u Srbiji izložen predstavama o Italiji koje nisu uvek verodostojne ili zamislive. Evo, smatram da srpska čitalačka publika ima pravo na predstave o Italiji lišene stereotipa. Moja malenkost može da preuzme odgovornost da pruži upravo takve predstave.

Sudeći po njenim stanovnicima, Akvarosa je svet u malom – tu se smestio čak i jedan Bosanac – i u njoj ima mesta i prostora za svakog od njih. Akvarosa deluje kao primer suživota. Da li se slažete da je to neodrživo u našem svetu?

To zavisi od perspektive koju želimo da zauzmemo. U ovom romanu ima i priča o ljudima koji bivaju diskriminisani, koje

svakog od nas

država Italija nije uspela ili nije želela da zaštiti. Nekima od njih je, na primer, ugrožena bezbednost na radnom mestu; drugima je učinjena nepravda na suđenju; trećima nije lako doći do boljeg radnog mesta. To znači da stranci, koji su donekle prihvaćeni, ipak nemaju baš isti tretman domaćina bez obzira na deklarativno ispovedanje prava na jednakost svih. Surovo im nedostaje pravo na grešku: oni moraju, kao stranci, da budu besprekorni da bi opstali u protivrečnom svetu Akvarose. I tako dolazimo do još jedne fundamentalne odlike mog pisanja: motiv mi nikad nije bio da u inostranstvu po svaku cenu branim otadžbinu, nego da postavim pitanja, da izazivam čitaoca, da predstavim složenost jednog sveta čiji mir visi o koncu. Stvari se tamo mogu promeniti preko noći. Tamo nema preterane organizacije života, ali ima nepisanih zakona, čeličnih i dugotrajnih, skoro pa večnih, kojima se niko i ništa ne može protiviti. Neretko su upravo ti nepisani zakoni uzrok nepravde i nasilja.

Po formi, vaš roman je moguće videti i kao zbirku priča sa zajedničkom scenografijom. Otkrijete nam Ulicu Akvarosu tek u trećem poglavlju, zapravo, otkrijete više njenu istoriju nego njen izgled. Da li je to bilo namerno, kako bi čitalac mogao da u njoj prepozna neku svoju ulicu u kojoj mu je bilo lepo i dobro?

Ja volim da skiciram mesta i ljude, možda zato što sam veliki poštovalac dela Antona Čehova i Žorža Simenona. Čehovu je potrebna jedna rečenica da bi dočarao ambijent; Simenon obično u kratkim crtama pruža glavne informacije o likovima i mestima. Pod uticajem takvih autora, opredeljujem se za minimalne izraze tragajući za efikasnošću i višeznačnošću svake reči, čak i najmanje. Sećam se stihova Jirgena Teobaldija: "Život na selu: dva voza dnevno; jedan staje". Oko toga se sve vrti: dva voza dnevno, a samo jedan staje. Sve je rečeno. U mojim namerama Akvarosa osvaja čitaoca poglavlje po poglavlje. Postepeno se otkri-

vaju novi ljudi i događaji. Istorijski prodor mi je bio bitan kako bih dao dijahroniju, otkrivanje događaja. Etapno napredovanje romana, međutim, ne podrazumeva da ići dalje nužno znači živeti bolje. Evo, svi mi, po prirodi stvari, idemo dalje, a zatim – još dalje gde nas čeka smrt. "Ka smrti idemo", podseća Crnjanski.

Što se strukture romana tiče, smatram da je ona u skladu s tradicijom iz mojih krajeva: labave su veze među celinama i konstrukcija podseća na pompejski mozaik koji ima svoje značenje, s tim da svaki njegov kamičak priča posebnu priču. Na mene je uticala i usmena tradicija novelete – kao dete slušao sam dosta strašnih i neverovatnih priča. Moglo bi se reći da je pisca od mene napravila upravo ulica.

Vaši junaci često pričaju priče o prošlosti. U tom činu, očigledna je potreba za nastavljanjem, za trajanjem, potreba da nešto što je zauvek prošlo nastavi da živi kroz nekog drugog. Da li je opšteprisutni osećaj da je nekad bilo bolje zasnovan na strahu od budućnosti ili je taj osećaj tačan i opravdan?

Verujem da je svako mesto doživelo periode manjeg ili većeg prosperiteta. Akvarosa je svoj vrhunac doživela osamdesetih godina dvadesetog veka jer ovaj roman, između ostalog i nimalo slučajno, govori upravo o toj deceniji: tada sam proveo detinjstvo i nijedno kasnije iskustvo mi ne može biti draže. Za mene je prošlost potvrđivanje identiteta. I priznaću da nisam ubeđen – bez obzira na moje neumitno starenje i s njim povezano nužno romantiziranje prošlosti – da je sve bilo bolje ranije. Mnogi moji likovi su nastradali na stratištu Istorije. Istorija je tragična i krvava, puna nepravdi, ratova, oskudica. Istoriju nije lako tumačiti, ali ju je lako zloupotrebiti. Istorija se nije kretala uvek prema napred, već je išla unazad, udesno ili ulevo, zavisno od epoha. No, Istorija ostaje neophodna. Kao čovek mediteranskog habitusa, ubeđen sam da se ne može živeti mimo antičke prošlosti. U životu sam upoznao i druge ljude, a pre svega Skandinavce, koji beže u budućnost, za koje prošlost ne sadrži istu simboličku težinu koju poprima u Italiji.

Da li je sećanje bežanje od stvarnosti?

Ja racionalno prihvatam trenutne okolnosti i obaveze sadašnjosti, ali osećanja to, bogu hvala, ne moraju. Pisac pomoću imaginacije može da stvori novi svet. I pošto mu je pamet jezička, on se jezikom služi i poigrava da bi kreirao alternativne prilike.

Ko, poput Šeherezade, zapravo niže priče koje ste nam ponudili na čitanje? Stiče se utisak da to nije sveznajući i svevideći pisac-narator. Da li sama ulica priča o sebi?

U mom stvaralaštvu dogodila se velika promena nakon objavljivanja romana *Napuljski diplomata*. Od tog trenutka, i najviše u romanu *Samo ubistvo*, čitalac primećuje da naracija zauzima jednu jedinu perspektivu. Stvarnost je, u svakoj sceni, viđena očima samo jedne osobe. Tu promenu i novinu smatram velikim napretkom u svom spisateljskom usavršavanju, i to iz najmanje dva razloga: pre svega, zato što sâm čitalac gleda »

svet samo iz jednog ugla, ali i zato što napetost raste kad ne znamo sve – a mi uglavnom ništa i ne znamo – ne znamo odakle smo došli i ne znamo šta će biti s nama posle smrti. Otud uz nas najbolje ide nesigurnost. Nije nam data moć suštinskog razumevanja sopstvene egzistencije, pa to mora imati odjeka i u knjigama.

Pošto u ovom romanu ljudi i događaji prolaze, a ulica andrićevski o(p)staje, nije bilo moguće da potpuno odustanem od uloge neutralnog naratora, ali se stvari otkrivaju pažljivo i samo delimično. To, međutim, zavisi od strukture same knjige – za svaku priču, uostalom, valja pronaći odgovarajući pristup. Tu pisac ne sme da bude isključiv.

Da li bi ljudi koje opisujete imali drugačije živote da stanuju u nekoj drugoj ulici?

Ubeđen sam da je svako mesto jedinstveno. Svako mesto ima osobine koje se ne mogu imitirati. U Akvarosi nesumnjivo žive ljudi koji se nikad i nigde drugde neće ponoviti. I ta naša jedinstvenost pomalo otkriva i objašnjava našu usamljenost na ovom svetu. Naša egzistencija bi bila manje dramatična da znamo da će se nešto od nas ponovo dogoditi. Ne, nije tako: mi ćemo nestati, ništa od ovog sveta neće biti naše. Strašno iskustvo smrti, to je velika poluga moje književnosti. Znate, Mikelanđelo je u jednom pismu napisao da ne postoji nijedna njegova misao koja ne sadrži smrt. To je u istoj meri istinito i strašno. Sve što misleći čovek radi sadrži nesigurnost, strah da će ovaj dan možda biti poslednji, da je sve gotovo. Prolaze vekovi, a da čovek nije naučio da kaže *zbogom*, da se oprosti od sveta. To je teško vežbati i važi naročito na Jugu, mestu sunca i svetlosti, gde se ljudi najviše plaše njihove suprotnosti – smrti, užasnog carstva Mraka.

Kraj ovog romana postavlja zanimljiva pitanja te aktivno uključuje čitaoca: da li je ispravno zaključiti da priča o Akvarosi ima srećan kraj?

Ovo je pitanje koje me stavlja na ozbiljan ispit. Moja je književnost zasnovana na gubicima: na gubitku vremena, srećnog doba detinjstva; na gubitku zavičaja, od kojeg sam se prostorno udaljio i koji mi bolno nedostaje; na gubitku jednog maternjeg jezika, napolitanskog, koji više nije oko mene nego samo u meni; na gubitku još jednog maternjeg jezika, italijanskog, koji grčevito zadržavam na predavanjima, kao da za kosu držim čoveka koji visi nad ambisom. Kad ima toliko gubitaka u životu jednog čoveka, prirodno je da se on bavi rekonstrukcijom, u nameri da oživi prošlost, da je sanira, da makar delimično vrati izgubljenu harmoniju. U tome ima i mesta za hepiend, premda najviše ima čežnje i kontemplacije kakve je najviše bilo u *Elegiji napisanoj na seoskom groblju* Tomasa Greja. No, bez obzira na početak i kraj, meni je bitno da ova knjiga deluje kao kakav kvasac za maštu i svest čitalaca, da je oni sa zadovoljstvom čitaju. Ako im se knjiga bude dopala, ja sam svoj posao uspešno izvršio. A pošto je prvo izdanje romana rasprodato u rekordno vreme, izgleda da *nisam džabe krečio*, što bi rekli Srbi. To me pak obavezuje na poštovanje izvesnih standarda u svom radu.

U vašoj biografiji piše da ste obišli sve zemlje Evrope i da ste se u nekoliko čak i zadržali. Zašto je Srbija među njima?

U detinjstvu bih s vremena na vreme čuo za Jugoslaviju i upitao bih se zašto se ona zove tako. Sećam se da sam imao jedan ozbiljan putnički vodič u bojama, u kojem je pisalo da u jugoslovenskom gorivu ima manje oktana, što može prouzrokovati manje probleme za vozilo onog putnika koji poželi da u Jugoslaviju dođe kolima. Devedesetih godina je istočni deo Jugoslavije, Srbija, opisivan kao najekstremnija od bivših jugoslovenskih republika. To mi je bilo intrigantno. Hteo sam stoga da progovorim srpski, da dođem u Srbiju i da vidim kako ona zapravo izgleda. Ipak, nisam ni pomišljao tada da ću ovde ostati i raditi, da ću napisati deset knjiga na ovom jeziku i imati svoju publiku. To je sve tako neobično, čak i meni samom, da nisam siguran da bi mi iko u Italiji verovao kad ne bih kao potvrdu imao fotografije i video-snimke televizijskih emisija i promocija. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Hronika

***Leon od Gudre* je 1993. godine bio reakcija na tada aktuelni kapitalistički model. Ispostavilo se, međutim, da njegovi autori Silvan Šome i Nikolas de Kresi nisu bili dovoljno maštoviti jer je svet postao mnogo dekadentniji nego što su oni predvideli**

Kada se *Leon od Gudre* pojavio 1993. godine, snaga priče i energičnost crteža opčinili su čitaoce. Scenarista Silvan Šome i crtač Nikolas de Kresi su u njemu zabeležili kompresovanu verziju sunovrata – fizičkog, moralnog, etičkog i finansijskog – jedne korporacijske porodice, ali i sveta.

Karijere Silvana Šomea i Nikolasa de Kresija su u začetku neraskidivo povezane. Do stvaranja *Leona od Gudre* bili su relativno neafirmisani autori. Iza sebe su imali jedan zajednički projekat – adaptaciju Igoovog drugog romana *Bug Žargal*. Obojica su pripadali istoj generaciji na "École supérieure de l'image" u Angulemu i diplomirali su 1987. godine. Šome je prvi kročio u svet stripa naslovom *Le Secret des libellules* za Futuropolis, ali zadržao se u njemu kraće od De Kresija. Pored ovog i dva naslova sa De Kresijem, potpisao je još jedan scenario sa Iberom Ševilarom i potom se otisnuo u svet animacije i kinematografije u Kanadi, a zatim i Škotskoj. Njegovi uspesi u animaciji su zasenili stripsku karijeru, pa čak i *Leona od Gudre*, koji se smatra njegovim vrhunskim ostvarenjem u ovom mediju.

Nikolas de Kresi je tokom karijere potpisao više stripskih ostvarenja od Šomea iako je u više navrata pokušavao da na sličan način iskorači iz devete umetnosti. Međutim, kao da ga je nešto uvek povlačilo nazad, te i danas potpisuje stranice stripa, iscrtane njegovim prepoznatljivim

opšte propasti

i energičnim stilom nadahnutim nemačkim ekspresionizmom. U Srbiji je stekao popularnost naslovom *Ledeno doba* u izdanju novosadskog Komika, izvorno nastalom kao deo edicije stripova u saradnji sa Muzejom u Luvru. *Leon od Gudre* je njegov drugi strip preveden na srpski jezik i prekretnica za obojicu. Od neafirmisanih autora su preko noći postali zvezde devete umetnosti.

Trenutak u kome nastaje ovaj strip, kao i tema kojom se bavi, od velike je važnosti za njegovu percepciju kao ključnog ostvarenja frankofone produkcije. Razočarenje u kapitalistički model sveta je bilo na vrhuncu, svima je postalo jasno da su korporacije samo farsa, a nakon šarenih i lagodnih osamdesetih godina prošlog veka, već početak devedesetih je bilo doba surovog otrežnjenja. I u tom trenutku su Šome i De Kresi izbacili pred čitaoce *Leona od Gudre*, koji pripoveda upravo ono što su svi tada već znali – da je svaka korporacija gladna zver koja jede sopstvenu decu.

To su saželi kroz primer jedne porodice – prezivaju se U-Vardijug i bave se kozmetikom. Korporaciju je osnovao sada stogodišnji Leon, vodi je njegov sin, a naslediće je unuk Žeraldo-Žorž. Kroz tri generacije očitavaju se svi aspekti sunovrata cele epohe. Leon je čvrst koliko se može zamisliti i primetno je da on predstavlja generaciju osnivača, prekaljenih industrijalaca koji ne prezaju ni od koga. Njegov sin, koji sad vodi korporaciju, gladan je novca i bez imalo saosećanja ili obzira, predstavlja generaciju rođenih u bogatstvu koji ne prezaju ni od čega. I na kraju, Žeraldo-Žorž je finalni proizvod, labilna i previše emotivna ličnost koja samo želi da udovolji drugima, i predstavlja generaciju koja ništa sama ne može da stvori. Tri generacije – tri tipa ličnosti. I svet koji su stvorili prvi, eksploatišu ga drugi, dok treći u njemu ne mogu da se snađu, niti da se nose sa nasleđem prethodnih generacija.

Leon pred stoti rođendan napušta starački dom i vraća se u porodicu. Da li da je odmeri i proceni je li dostojna da preuzme svet ili samo da utopi svoju dosadu u alkoholu i "čudnim cigarama" koje puši, dok istovremeno kinji sve svoje bližnje, posebno sina, dobro odmerenim cinizmom iskovanom u životnom iskustvu. Jer on je jedini koji je tu nešto zaista i izgradio sopstvenim rukama. Dok ga većina doživljava kao opijenu spodobu, maskotu korporacije, jedino Žeraldo-Žorž iz nekog razloga stiče starčevu naklonost i dobija poseban tretman. Leon, naime, želi da kod unuka iskali ono što kod sina nije uspeo – čoveka.

Šamar koji Šome i De Kresi upućuju kapitalističkom društvu maskiran je u situacionu komediju posvećenu Leonu U-Vardijugu i njegovoj žalosnoj porodici. Ali to maskiranje namerno nije toliko vešto niti indirektno. Autori su svesno ogolili metaforu svog stripa tako da je čitaoci lako rastumače. Lako je videti koliko je dekadencija rapidno razjela tri generacije poput kancera. U rasponu od samo nekoliko decenija, od prvog industrijalca iskaljenog poput gvožđa (Leona) dolazi se do patetične prikaze jednog bednika (Žeraldo-Žorža) nesposobnog da pojmi svet ali prinuđenog da se uhvati u koštac sa njim. On za to nije sposoban i jasno je da će svaki njegov pokušaj da kontroliše svet oko sebe biti osuđen na neuspeh. Leon je taj koji sipa cinične uvrede na račun svoje porodice, navikao da se pesnicama probija kroz svet i da ga oblikuje po svojoj potrebi, opravdano doživljava sebe kao najsposobnijeg izdanka veličanstvene prošlosti. Ciničan u svakoj pori, već pri prvom susretu očarava britkim smislom za trenutak, kada razmaženog potomka koji se pozerski ugleda na američku kulturu i nosi patike na čičak jer je tako u modi (a slutimo da ne ume da veže pertle), postavlja na svoje mesto kad mu kaže kako je u njegovim godinama, kad ne bi imao novca, prodavao pertle.

Već Leonov sin odaje utisak zvečarke, ima odbojnu pojavu i oholo ponašanje, potisnutih emocija prema svemu osim prema novcu. Jedinu trunku strahopoštovanja ima prema ocu, ali je vešto maskira i strahuje da bi Leonovo ponašanje moglo da naškodi ugledu porodice toliko da mu pokvari posao sa Japancima.

No, unuk Žeraldo-Žorž je sposoban za jedno: da obmane sebe, a i svoju okolinu, kako on ipak ume nešto da radi. Međutim, to je samo obmana i on je, zapravo, svoja najveća žrtva. Hronika njegovog posrnuća je najmoćnija tvorevina ovog stripa. Šome i De Kresi nisu prezali ni od čega da bi prikazali sve teskobne detalje njegovog moralnog i psihičkog posrnuća, želeći da nagoveste kolike su razmere dekadencije koje je društvo sposobno da dosegne ako se nastavi smerom zacrtanim te 1993. godine. Detalji Žeraldo-Žoržovog posrnuća svakako nisu prijatni za čitanje i ponekad su mučni, ali to je i suština onoga što su autori želeli da prikažu. Imajući u vidu dokle je svet dogurao tokom trideset godina otkad je *Leon od Gudre* premijerno objavljen, može se primetiti samo jedno: da Šome i De Kresi čak i nisu bili dovoljno maštoviti jer je svet mnogo dekadentniji nego što su oni predvideli. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Apoksiomenove četiri sobe

Posle 2000 godina sna na dnu mora, skulptura Apoksiomena, grčkog atlete koji sa sebe struže sloj ulja, prašine i znoja, zaokuplja pažnju posetilaca Malog Lošinja i čini jedini eksponat jednog od najboljih svetskih specijalizovanih muzeja

Nije baš lako stići do Malog Lošinja. Ako se odlučite za let iz Beograda do Rijeke, vaš ATR će nakon sat i po od poletanja sleteti na aerodrom koji je na ostrvu Krk. Do Malog Lošinja deli vas vožnja Krkom, pa trajket Valbinska–Merag do Cresa, oko 15 minuta plovidbe. Posle jednosatne vožnje Cresom, dolazite do mosta u mestu Osor koji spaja ovo ostrvo sa susednim Lošinjom. Most je dugačak svega desetak metara i pokretni je, tačnije rotirajući. Otvara se dvaput na dan da bi propustio jedrilice i više brodove i čamce, zato pazite da ne naiđete baš u to vreme, kao što se nama dogodilo – a to je u devet ujutro i pet popodne. Posle toga vas čeka još jedan rotirajući most, onaj kod plaže Privlaka.

Drugi, nešto jednostavniji način je katamaranom iz Rijeke, Zadra ili Pule koji plovi tri puta nedeljno i staje u Malom Lošinju. Ali ovaj način će vam se teško poklopiti sa letovima iz Beograda za Rijeku, Zadar i Pulu koji idu isto nekoliko puta nedeljno. Postoji i mali aerodrom pored Malog Lošinja na koji sleću mali avioni sa 17 putnika, sa svega tri destinacije – iz Zagreba, Lugana i Venecije.

Kada na bilo koji od tih načina konačno stigne u Mali Lošinj i ako se još smesti u nekom od hotela ili vila u uvali Čikat, putnik zaista ima osećaj da je stigao u raj. Iznenadio nas je broj stranih turista koji i u postsezoni (sredina septembra) opsedaju ovo ostrvo.

Turizam u Malom Lošinju ima dugu istoriju. Prvi gost zvanično je registrovan 21. januara 1885, a dve godine kasnije otvoren je i prvi hotel na ostrvu – "Vindobona". Zahvaljujući lokalnom botaničaru i naučniku Ambrozu Haračiću, koji je svoje nalaze o blagotvornom uticaju ovdašnje klime na bolesti pluća i alergije prezentovao u Beču, vlasti Austrougarske donele su 1892. odluku da Mali Lošinj proglase "vazdušnom banjom". Letnji turizam procvetao je 12 godina kasnije kada su u uvali Čikat počele da se grade vile i hoteli, kao i 17 kilometara duga staza za pešake i bicikliste. Danas od uvale Čikat sve do Velog Lošinja, sa druge strane ostrva, pešice ili biciklom možete da dođete uređenom betonskom stazom koja ide tik uz obalu što putnicima puža mogućnost da se kupaju gde god požele.

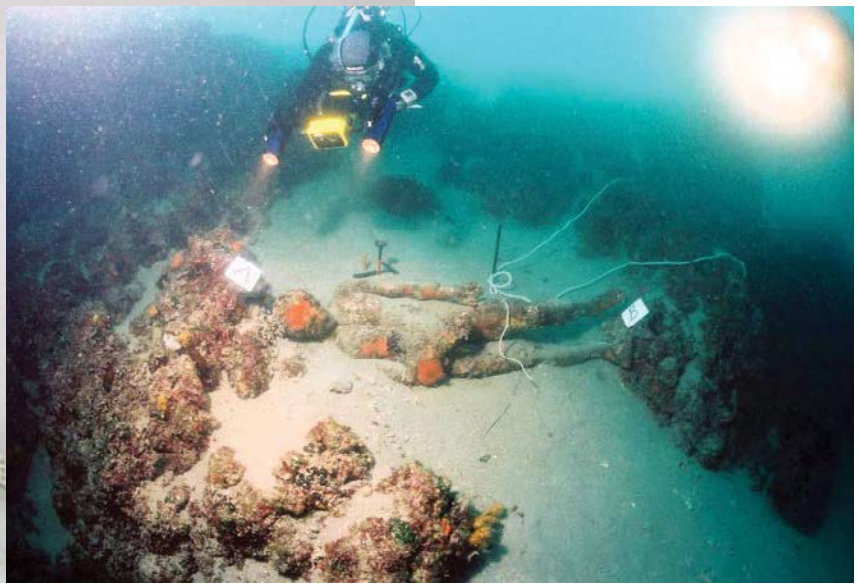
Dok moj bicikl poskakuje na spojevima između betonskih ploča koje čine stazu uz more, odlučujem da produžim u pravcu Velog Lošinja, koji je danas suprotno imenu, višestruko manji od Malog. Presecam Mali Lošinj, penjem se na brdašce na kojem je crkvica Gospe Žalosne i spuštam uz obalu ka Velom Lošinju. Posle polusatne vožnje video sam kupače koji hvataju poslednje zrake sunca, poneku Nemicu koja se sunča u toplesu, Italijane koji se bučno raspravljaju sa svojom decom, a nešto kasnije i mesto na kojem su prolaznici, kao u nekom paganskom svetilištu, podigli na desetine "tornjeva" od kamenja, naslaganih jedni na druge. Čudim se kako ih nijedan lokalni ili pridošli pijanac ili huligan do sada nije porušio. Možda ovde takvih nema.

Stižem do rta na kojem su hotel i restoran "Punta" i ispred mene puca pogled na Veli Lošinj – odmah mi je bilo jasno – jedan od najlepših malih gradova na Mediteranu. Velika Crkva Sv. Antuna, opata iz 1774, dominira lučicom punom malih brodica. Sve mi jako liči na mestašca koja čine "Činkve tere" u Italiji. Spuštam se pored restorana i poslastičarnica i vezujem bicikl ispred stepeništa što vode ka impozantnoj crkvi koja je početkom 19. veka bila i katedrala.

Velološinjski pomorci su generacijama darovali svoju crkvu vrednim inventarom. Među njima se isticao kapetan Gašpar Kraljeta, u svoje vreme poznat

GRAD JEDINSTVENOG MUZEJA:
Muzej Apoksiomena;
Gradska marina u Velom Lošinju;
Apoksiomen pod morem
Foto: Robert Čoban

u Veneciji kao veliki ljubitelj umetnosti i strastveni kolekcionar. On je župnoj crkvi, između ostalog, poklonio mermerni oltar Svetog Ivana sa rokoko skulpturom Gospe Ružarice, rad G. Bonaca s kraja 17. veka, kao i posebno vrednu sliku "Bogorodice sa svecima" Bartolomea Vivarinija iz 1475. godine. U crkvi i oko nje su vekovima sahranjivani meštani; procenjuje se da ih je oko 20.000 tu pokopano.

Iza krovova jedne od kuća na malom gradskom trgu nazire se vrh srednjovekovne kule. Reč je o utvrđenju iz 15. veka, iz prvih decenija mletačke vlasti istočnom obalom Jadranskog mora. Kula je godinama štitila luku i odolevala napadima. U 19. veku izgubila je svoj odbrambeni značaj, a kuće oko trga su je gotovo potpuno zaklonile. Danas je tu muzej u kojem sam, osim sjajnog pogleda na luku i crkvu sa vrha građevine, video i nekoliko zanimljivih stvari. Jedna od njih je fotografija Ferdinanda Maksimilijana Habzburškog i njegove supruge Šarlote (vidi "Vreme" broj 1639).

Nadvojvoda Ferdinand Maksimilijan, mlađi brat cara Franje Josifa, kao vrhovni komandant Ratne mornarice Austrije posetio je Veli Lošinj 1856. i udario kamen temeljac za lukobran na ulasku u grad. Jedanaest godina kasnije, bizarnim i tragičnim spletom okolnosti našao se u svojoj 34. godini ispred streljačkog voda kao car Meksika. Čuveni francuski impresionista Mane naslikao je nekoliko slika na tu temu. Njegova supruga Šarlota, inače ćerka belgijskog kralja, nadživela je svog supruga tačno 60 godina. Iza njih je ostao i čuveni dvorac Miramare pored Trsta, u kojem je Šarlotu i zatekla vest o Maksimilijanovoj smrti.

U kuli se nalaze i zanimljive fotografije i grafike jedrenjaka koji su građeni u ovdašnjim brodogradilištima, slike čuvenih lošinjskih kapetana i pomoraca, kao i klavir koji je pripadao ovdašnjoj omiljenoj doktorki Ani Jakši (96), rodom iz Osijeka koja je od 1925. do smrti 1988. sa kraćim prekidima radila kao lekar a kasnije i upravnik Dečije bolnice na Lošinju.

Jedan drugi muzej, onaj na rivi u Malom Lošinju, sasvim sigurno spada među najbolje i najoriginalnije uređene tematske muzeje na svetu. Reč je o Muzeju Apoksiomena koji je ceo posvećen samo jednoj statui – skulpturi Apoksiomena iz antičke Grčke. Kip je 1996. pronašao belgijski turista Rene Vouters kraj ostrvca Vele Orjule, na peščanom dnu između dve stene, na dubini od oko 45 metara. Nalaz je Ministarstvu kulture Republike Hrvatske prijavljen tek 1998. i ronioci Specijalne policije i stručnjaci Ministarstva kulture i Arheološkog muzeja u Zadru izronili su kip 27. aprila 1999. Nama je ta vest nekako promakla jer smo u to vreme bili zaokupljeni nekim važnijim događanjima.

Muzej čini nekoliko fantastičnih celina: "Crna soba" u kojoj je prikazano kako je došlo do pronalaska koja temperaturom i izgledom asocira na mesto gde je Apoksiomen ležao dva milenijuma, "Žuta soba" o tome šta su pisali domaći i strani štampani mediji, "Šarena soba" – kinodvorana obložena sa svih strana tapiserijom sa motivom morskog bilja, u kojoj se prikazuje polusatni dokumentarni film sa celom pričom i "Prolaz masline", kojim se konačno penjete do "Bele sobe".

Tu se pod budnim okom jednog momka iz obezbeđenja nalazi statua Apoksiomena, grčkog atlete koji sa sebe struže sloj ulja, prašine i znoja nakon vežbanja. Ovaj motiv bio je veoma čest u antičkoj Grčkoj. Statua je ležala više od 2000 godina u moru pored Lošinja, a od 2016. izložena je u ovom posebnom muzeju u Malom Lošinju. Ova postavka bila je deo programa Rijeka – Evropska prestonica kulture 2020. Sama "godina evropske kulture" u Rijeci prošla je neslavno zbog pandemije, ali su nova postavka Gradskog muzeja Rijeke u nekadašnjoj šećerani, kao i ovaj Muzej Apoksiomena zaostavština koja će ostati da zadivljuje generacije lokalaca i turista iz celog sveta. Lošinjski Apoksiomen dobio je 2006. godine nagradu EU "Europa Nostra" za očuvanje kulturne baštine.

Topla preporuka svim arhitektima, muzeolozima i ljudima koji rade na očuvanju kulturne baštine da dođu u Muzej Apoksiomena i vide kako su Idis Turato i Saša Randić napravili uzbudljivu postavku sačuvavši spoljašnost Palate Kvarner iz 19. veka i pretvorivši unutrašnjost u spektakularan muzejski prostor. ¶

ROBERT ČOBAN

Sergej Gurijev i Danijel Trajsman

Spin diktatori

Možda najznačajnija i najprovokativnija politička studija današnjeg doba.

Novo ruho tiranije u 21. veku.

Zašto su stare diktatore koji su vladali strahom i fizičkom represijom zamenili spin diktatori koji vladaju propagandom, poluinformacijama, javnom konfuzijom i spinovima?

Ko su spin diktatori?

Šta da se radi?

1.350 dinara za čitaoce *Vremena*

Архипелаг

Terazije 29/II
11000 Beograd
063 16 43 609
011 33 44 427
klub@arhipelag.rs
www.arhipelag.rs

Ima li Hitler pravo na Tviter

Najviše cenzurisani Amerikanac, kako saborci često nazivaju Aleksa Džounsa (Alex Jones), vratio se na Iks ili Tviter u nedelju na prilično bizaran način. Najpre malo o čoveku. Džouns je američki radio-voditelj i teoretičar zavera. Najpoznatiji je kao osnivač i voditelj Infowars, platforme koja promoviše teorije zavera i informacije koje se u mejnstrim medijima nazivaju lažnim vestima. Proslavio se kontroverznim stavovima i tvrdnjama, a često je kritikovan zbog širenja neistina.

Na Tviteru je trajno zabranjen 2018. godine zbog kršenja pravila ponašanja. Zabrana je usledila pošto su i druge velike platforme poput Epla, Jutjuba i Fejsbuka uklonile njegove podkaste i kanale navodeći kao razlog kršenje standarda zajednice. Trajne zabrane usledile su posle više opomena i privremenih zabrana, tako da se na popularnim sajtovima gotovo ne može naći njegov sadržaj sem nekoliko gostovanja u drugim podkastima. Pre tri godine ugostio ga je Džo Rogan, a ovih dana i Taker Karlson i to gostovanje iniciralo je anketu koja se završila odlukom da se njegov nalog reaktivira.

Vlasnik Tvitera ili Iksa Ilon Mask odlučio je da zajednici prepusti da donese odluku o tome treba li Džounsu dozvoliti da tvituje. Anketa je trajala 12 sati, odazvalo se oko dva miliona korisnika, koji su većinom od 70 odsto izglasali povratak. Mask se povinovao toj odluci "gradskog trga" i nalog je vraćen u javnost baš kao što je bilo i sa nalogom Donalda Trampa koji se, svojom voljom, nije reaktivirao. Zanimljivo je da se Džounsov nalog zove @RealAlexJones, nalik Trampovom @RealDonaldTrump.

Osim što podržava Trampa od kako se ovaj upustio u politiku i (sa)glasan je sa bivšim predsednikom u tvrdnjama da su izbori 2020. pokradeni, Džouns je koristio svaku priliku da se tim povodom obrati javnosti. Tako je 6. januara 2021. bio jedan od govornika na mitingu ispred Kapitol hila kada je ljutita masa upala u zgradu Kongresa. Inače je poznat po tome što je negirao masakr u školi "Sendi Huk", za šta su ga roditelji nastradale dece tužili i naloženo mu je da plati bezmalo milijardu i po dolara odštete, uz zabranu da svoja sredstva na bilo koji način skloni iz SAD. Pre godinu dana Džouns je zbog toga proglasio lični bankrot.

Džounsov povratak izaziva polemike o slobodi izražavanja i granicama koje društvene mreže postavljaju u pogledu sadržaja koji može biti štetan ili kontroverzan. Dok neki smatraju da je ovo korak ka većoj slobodi govora, drugi izražavaju zabrinutost zbog potencijalnog širenja dezinformacija i teorija zavere. Ova situacija otvara brojna pitanja o transparentnosti i doslednosti pravila društvenih mreža, kao i o njihovoj ulozi i odgovornosti u modernom društvu.

Osim toga, ova odluka pokreće debatu o tome kako društvene mreže odlučuju o primeni svojih pravila na različite korisnike i koliko su ove odluke podložne promenama u zavisnosti od mišljenja javnosti ili individualnih vlasnika (Ilona Maska). Takođe, postavlja se pitanje odgovornosti platformi za sadržaj koji njihovi korisnici objavljuju, kao i uticaja koji imaju na javno mnjenje i društvene norme.

Daleko od toga da Džounsa poredimo sa Hitlerom ili ga tako nazivamo, ako ste slučajno pogrešno razumeli naslov. Ipak, njegov primer otvara pravo svakome, ali baš svakome, da govori glasno ukoliko dovoljno ljudi u nekom neformalnom referendumu to podrži. Pre nego što neki čitalac *zapeni* da odbrani takvu slobodu govora, neka se upita da li bi je dao nekome ko tvrdi da u školi "Vladislav Ribnikar" i selima oko Mladenovca niko nije ubijen, da se radi o izmišljotini *evropejaca*, liberala i globalista i da su svi đaci, nastavnica i njihov čuvar, kao i mladenovačka omladina – plaćeni glumci kojima ništa ne fali. Tviteraši su odgovorili pozitivno. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	7500 RSD	7300 RSD	130 EUR	190 EUR
12 meseci / 52 broja	15.000 RSD	14.600 RSD	240 EUR	360 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije	iz sveta
1 broj sa PDF-om	350 RSD	3 EUR
1 mesec sa PDF-om	1000 RSD	9 EUR
6 meseci	5200 RSD	45 EUR
6 meseci sa PDF-om	5800 RSD	50 EUR
12 meseci	8200 RSD	72 EUR
12 meseci sa PDF-om	9200 RSD	80 EUR

Uplate se vrše platnom karticom iz zemlje i inostranstva preko *www.vreme.com*.

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene uračunat je PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Iz zemlje i inostranstva uplatu možete izvršiti platnom karticom na web adresi **https://www.vreme.com/pretplate** ili direktno na naš račun broj **160-302538-91**, u kom slučaju potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com** ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Za dostavu u inostranstvu, uplata može da se izvrši u zemlji, uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski, od trenutka evidentiranja uplate, a prema broju uplaćenih meseci.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Identitet

Postojati u dva jezika – u ovom slučaju mom maternjem i engleskom – često podrazumijeva da se imaju dva identiteta.

Odraslom čovjeku nije lako naučiti strani jezik, a nije lako ni objasniti proces učenja stranog. Sve čega se sjećam iz tih ranih i mučnih emigrantskih dana jeste kakofonija zvukova oslobođenih svakog značenja, osjećanja izolovanosti i nesigurnosti. Onda se polako krene prepoznavati ritam jezika, intonacija, neverbalni jezik govornika. U jednom trenutku – a to dođe relativno brzo jer se nema izbora – magla počne da se diže i, govoreći lingvističkom terminologijom, oznake počnu da se vezuju za označeno stvarajući tako prepoznatljive znake. Laički, shvatiš da možeš pomalo razumjeti druge, a i sam nekako progovoriš.

Foto: pexels

Jednom kad se učini taj prvi korak – kad se usvoji dovoljno jezika za opstanak i osnovno funcionisanje – mnogi brzo shvate da im treba nadogradnja. Ne svi, naravno; nije malo onih koji ostanu na tom jednostavnom nivou. Ali ljudi obrazovani, elokventni na maternjem jeziku, lingvistički nadareni, ambiciozni, oni koji imaju potrebu da tačno i precizno izraze svoje misli sebi i drugima – svi oni znaju da moraju nekako smanjiti jaz između dva jezika.

Kad učimo svoj maternji jezik, kao djeca, s njime upijemo i specifični mentalitet, kulturu, tradiciju, istoriju njegovog podneblja. Jezik nas formira u mnogom smislu, čini nas onim što jesmo. Kad učimo strani jezik, s njim neizbježno usisavamo i dijelove njegove kulture, tradicije i mentaliteta formirajući u sebi novi, paralelni identitet. Razlika je u tome što taj drugi identitet nikada ne može biti potpuno integralan; nije prirodno razvijen nego manje-više svjesno ili pod, uslovno rečeno – prisilom, usvajan.

Ovo može biti jedan od glavnih razloga što naša djeca ovdje vrlo rijetko uspiju naučiti da tečno govore jezik svojih roditelja. Znam samo jednu djevojčicu koja savršeno govori tri jezika: srpski (mama) ruski (tata i baka) i engleski (ostatak njenog svijeta), ali je usput tata naučio srpski, mama ruski, a oboje odličan engleski. Većina ostalih, i kad ga *kao* znaju, najčešće zvuče kao da je bolje da ga ne znaju, jer jezik nije samo "strukturirani sistem komunikacije sastavljen od gramatike i rječnika", nego isto toliko i civilizacijska armatura koja ga podržava.

Za nas, odrasle učenike engleskog (ili bilo kog drugog) jezika, to staro i novo mogu dopunjavati jedno drugo, mogu postojati jedno pored drugog, kao rastavljeni supružnici koji civilizovano žive pod istim krovom, mogu se tući i sudarati (čula sam ne jednom od naših starijih ljudi ovdje kako kažu: "Ma, ko su oni da im ja učim jezik!") – najčešće je to pitanje izbora – ali nikada ne mogu potpuno da se preklope. Mnogi, vjerujem, i ne razmišljaju o toj ambivalentnosti već jednostavno žive svoj život.

Nisam se ni ja baš udubljivala u to dok nisam savladala engleski dovoljno dobro da počnem pisati na njemu, i to ništa manje nego romane. Tad sam shvatila da ih i mogu pisati samo na engleskom. Moji romani i priče produkt su ovog mog usvojenog identiteta. Možda su dobri, možda nisu, to nije ni važno, ali ja nemam prevelika očekivanja od sebe. Ne želim da budem književnik; ja samo radim ono što volim.

Moja mašta radi na drukčije gorivo i moj engleski alter-ego mnogo je bolje opremljen da je zadovolji i pretoči u priče. Dođe mi kao neki štit iza kojeg mogu da se se sklonim i uronim u svoj svijet, bez straha i predrasuda, bez suzdržavanja, bez previše razmišljanja. Dobila sam slobodu koju nisam ni sanjala da ću imati.

Pišem ja i "na našem", ali to je ograničeno na kratke forme – moja sentimentalna putovanja u prošlost, moja sjećanja na ovo i ono, najviše zato što mi to ponekad pomaže da polijepim svoje pokidane komadiće. Tako nešto bilo bi i teško pisati na engleskom, nego moram samu sebe prevoditi i miriti moja dva identiteta.

Pisati na maternjem jeziku pruža drukčije zadovoljsto i daje drukčiju vrstu slobode – imati na raspolaganju sve riječi ovog svijeta koje ti trebaju, ne misliti o tome koje glagolsko vrijeme treba upotrijebiti, da li se nešto piše malim ili velikim slovom, je li ć ili je č, treba li zarez ili ne. Engleski se mršti na duge rečenice; praktični i ekonomični kakve ih je bog dao, oni to vole onako više hemingvejski. Moje rečenice mogu biti kilometar duge, kao one sa davnih sintaksičkih vjezbi na fakultetu; mogu ih glancati dok se ne zacakle, koristiti dvotačku, tačku zarez, crtice... a da se moj lektor ne mršti na mene, jer ga i nemam.

Nije baš da sam znala da ću završiti ovako, s "podijeljenom ličnošću", ili bolje rečeno, s dvostrukim identitetom, s dva jezika i dvije kulture, dva načina razmišljanja, neprestano se prebacujući iz jednog u drugo, uvijek na skretnici, nikad na otvorenoj pruzi.

Prije ili kasnije, svi se mi pomirimo s tim da ne možemo više nikada biti cijeli, ni ovdje ni tamo. A opet, s druge strane, ima to i svojih prednosti jer sam dobila ulaznicu za jedan drugi svijet, mogućnost da napravim nešto što u drukčijim okolnostima ne bi bilo moguće. Ne bih nikad mogla da budem *pisac*, ali eto, mogu da budem *autor*. ¶

JASNA FURTINGER

LOUIS ROEDERER FOUNDATION
RISING STAR AWARD
62e SEMAINE DE LA CRITIQUE
CANNES 2023
film Vladimira Perišića
LOST COUNTRY
Jovan Ginić
Jasna Đuričić
U BIOSKOPIMA OD 30. NOVEMBRA
Miodrag Jovanović Lazar Kocić Ana Simeunović Marija Škaričić Duško Valentić Boris Isaković Pavle Čemerikić Helena Buljan
scenario Vladmir Perišić Alice Winocour | kamera Sarah Blum Louise Botkay Courcier | montaža Martial Solomon Jelena Maksimović
zvuk Roman Dimny Olivier Gonard | art direkcija Marina Marković | scenografija Daniela Dimitrovska | kostim Milica Kolarić
produkcija TRILEMA EASY RIDERS FILMS KINOELEKTRON RED LION KINORAMA
KINOELEKTRON
EASY RIDERS
arte
arcanite
çiçlıç
SILVERWAY
REZO FILMS
MCF

pro glas

Drage građanke, dragi građani,

Srbija je postala zemlja poniženih i privatizovanih institucija, u senci kriminala spregnutog sa strukturama vlasti i uz korupciju koja postaje stil života. Živimo godine demografskih poraza i neslućenog ekonomskog raslojavanja. Opet smo pred ćorsokakom izolacije.

Naše je nedvosmisleno uverenje da vreme u kome živimo zahteva od svih odgovornih i zabrinutih građana suočavanje s trenutkom, donošenje jasnih odluka i spremnost ne samo za svedočenje o potrebnim zaokretima već i za učešće u njima. Stvarnost nas je primorala da se zapitamo: kakvi smo to ljudi ako sklanjajući pogled ćutke svedočimo eksploziji kriminala, nepravde i nasilja?

Pokretači ovog obraćanja su ljudi sa imenom i prezimenom, sa svojim životima, porodicama i zanimanjima. Niko od nas nema nameru da se bori za bilo kakve pozicije i funkcije, niti da se upušta u igre vlasti i moći – osećamo se pozvanim onoliko koliko bi svaki građanin danas trebalo da se oseća pozvanim. Na svakome čoveku, opravdano zabrinutom za sopstvenu sudbinu, sudbinu svoje zemlje, svoje dece, porodice i prijatelja jeste da nađe mesto u širokoj skali suprotstavljanja ovom sunovratu. Od bivšeg apstinenta, a budućeg glasača, preko kontrolora izbornih i predizbornih mahinacija do učesnika protesta, od onoga koji ubeđuje i širi istinu i ohrabrenje do onog koji predlaže rešenja i nudi pravce za izlaz Srbije sa ove stranputice, za svakog ima mesta i svako ima svoju ulogu. Naša je namera da podstaknemo proces u kome ćemo se svi, u svom punom kapacitetu, angažovati na promeni koja je ovoj zemlji nužna.

Ali nije samo promena nepodnošljive društvene zbilje naš zadatak. Na nama je da gradimo Srbiju u kojoj će biti nemoguće da nam se takva zbilja ponovi. Zato je neophodno obnoviti demokratski poredak, pravne i političke institucije, duh slobodne i kritičke rasprave u kojoj će ljudi učestvovati bez straha od posledica. Srbiji nije potrebna nova klasa privilegovanih političkih oligarha koji će stajati iznad zakona, već jednake šanse za sve i solidarnost bez koje se ne može proći kroz vremena krize. Srbiji nije potreban kult ličnosti, već slobodni građani koji sami uređuju odnose u svojoj zemlji.

Naša zajednička volja da uspemo u tom poduhvatu mora postati zalog za svaku buduću, srećniju i normalniju Srbiju. Ostanemo li nemi sada i dopustimo li da nas ispišu iz civilizacijskog kruga kome pripadamo, bićemo odgovorni za to što nismo učinili dovoljno da to zaustavimo.

Zato pozivamo sve one koji se u svojim životima sreću s raznim licima jedne te iste nepravde i bahatosti da prevaziđemo sopstvene strahove i nepoverenja i da se udružimo u borbi za drugačiju Srbiju. Srbija je naša zemlja i zato je ovo zajednička borba u kojoj treba da dokažemo kakvi smo i koliko nas je. Ta borba je zasnovana na lekcijama prošlosti, jasnom uvidu u sadašnjost i, što je ključno, posvećena budućnosti Srbije.

Podržali i potpisali:

Akademik Ljubomir Simović / Akademik Vladimir Kostić / Akademik Vladica Cvetković / Prof. dr Ivanka Popović / Miodrag Majić, sudija i pisac / Prof. dr Miodrag Jovanović / Dragan Bjelogrlić, reditelj i glumac / Svetlana Bojković, glumica / Gojko Božović, pisac i izdavač / Srdan Golubović, reditelj / Biljana Stepanovič, novinarka / Prof. dr Filip Ejdus / Prof. dr Tamara Džamonja - Ignjatović / Petar Peca Popović, novinar u penziji

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec